

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์
โครงการ“การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา
กระบวนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่ม
เกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่”

โดย นายกฤษฎา อารีประเสริฐสุข
นางฟองจันทร์ คำแปลงใจ
และคณะ

มิถุนายน 2553

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์
ภาคที่ ๑/๑๖
วันที่ ๑๙ APR 2011

16

สัญญาเลขที่

RDG51NO006

RDG52N0006

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ“การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบวนการผลิต
และใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย¹
อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่”

คณะผู้วิจัย

นายสมศักดิ์	สายตรง
นายกฤชญา	อารีประเสริฐสุข
นางฟองจันทร์	คำแพงใจ
นายอ่านวย	ปานปาก
นางวิไล	คำเกตุ
นางแสงมณฑุ	ทิพย์สังวาลย์
นางหลิ่น	อนันต์ประดิษฐ์
นายรุ่งฤทธิ์	ใจงาม
นางกันยา	คำมา
นางสาวนิธิณฐ์	ชัยวิรช

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้ง คำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุง งานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้า มาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบ อย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเก่งชื่นในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้ กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุ เป็นผล ตั้งนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากการวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของ ชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงชื่นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สามารถอภิปรัช. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมมา ร่วมใช้ “ปัญญา” ใน กระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการทำ “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลง มือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรค อย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ออด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็น บทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคน ในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติด กับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคน ท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและ วิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ ผูกขาดอยู่กับครุศาสตร์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมชาติที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันได้

สก.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาก่อนนี้ พนวชาบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักรถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สก.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เกินภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่สื่อสารของโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการลดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการบันทึกการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สก.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง “ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรโยย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ” สำเร็จลงได้ด้วยความมุ่งมั่นเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและบุคคลจำนวนมาก หน่วยงานแรกที่ให้ความมุ่งมั่นเคราะห์เป็นอย่างสูง คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งให้ทุนสนับสนุนการวิจัย โดยมีนางสาวพรทวี ยอดมงคล นางอภาฯ พงศ์ศิริคแสน นายดันย์ กล่าวแล้ว และนางสาวสนา ยอดมงคล พี่เลี้ยงจาก สกว. นางสาวฉวีวรรณ วงศ์แพทย์ และคณะพี่เลี้ยงในพื้นที่จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีโลยี(วว.) นายชัยยุทธ์ ธนาพน นายนพ นายนกกองค์การบริหารส่วนตำบลไทรโยยผู้ดูแล ผู้ดูแลนักศึกษา ที่ดินจัดตั้งโรงงานปุ๋ย นายสมศักดิ์ สายตรง หัวหน้าโครงการ ซึ่งเสียชีวิตระหว่างดำเนินโครงการ นายจรัสพงษ์ วรรณสอน ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีโลยีพร์ ที่สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนของคณะครุและนักศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริการชุมชน ผู้นำชุมชน และเครือข่ายเกษตรกรในอำเภอเด่นชัย ตลอดจนสมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรโยยที่ได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ในตำบลไทรโยยเพิ่มขึ้น สภาพการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านที่ก่อร่วมมา รวมถึงผู้ดูแล กลุ่มที่มีส่วนสนับสนุนที่มิอาจกล่าวนามได้ทั้งหมด จึงขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง ด้วยความจริงใจ คุณค่าและประโยชน์ที่พึงได้จากการวิจัยนี้ ขอขอบเป็นกตเวทิตาคุณแด่ บูรพาจารย์ ผู้มีพระคุณและอาจารย์สมศักดิ์ สายตรง ผู้ล่วงลับ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	๐
สารบัญ	๑
สารบัญแผนภูมิ	๓
บัญชีตาราง	๔
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถ้ามวิจัย	3
วัตถุประสงค์	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตการดำเนินงาน	4
นิยามศัพท์	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม	6
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	20
เอกสารเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูง	24
สภาพและบริบทชุมชนตำบลไทรย้อย	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
3 วิธีดำเนินการ		
ขั้นตอนการดำเนินการ	37	
วิธีการดำเนินการ	38	
สถานที่ดำเนินการ	62	
แหล่งข้อมูล วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	62	
4 ผลการดำเนินการ		
สภาพเดิมของกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย	63	
การดำเนินการของกลุ่มภายหลังวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน	74	
สภาพกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อยหลังดำเนินการวิจัย	82	
สรุปผลการวิจัย	89	
5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ		
สรุปผลการวิจัย	96	
อภิปรายผล	99	
สรุปบทเรียนจากการดำเนินโครงการ	103	
ข้อเสนอแนะ	109	
บรรณานุกรม	111	
ภาคผนวก ก ตัวอย่างเครื่องมือวิจัย	113	
ภาคผนวก ข ภาพกิจกรรม	118	
ภาคผนวก ค ประวัติคณะกรรมการ	128	

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 วงจรการนิเทศติดตามและประเมินผลโครงการ	13
2 วัตถุประสงค์ของการนิเทศติดตามประเมินผล	14
3 โครงสร้างการบริหารกลุ่มปุ่ยอินทรีย์ต่ำบลไทรย้อย	65
4 โครงสร้างการบริหารกลุ่มปุ่ยอินทรีย์ต่ำบลไทรย้อยแบบมีส่วนร่วม	74
5 ที่มาของคณะกรรมการกลุ่มปุ่ยอินทรีย์ต่ำบลไทรย้อยแบบมีส่วนร่วม	75
6 สัดส่วนของเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ในต่ำบลไทรย้อย	79
7 สัดส่วนของการจัดการมูลสัตว์ในต่ำบลไทรย้อย	79
8 สัดส่วนของการใช้ปุ่ยอินทรีย์ของเกษตรกรต่ำบลไทรย้อย	80
9 สัดส่วนของแหล่งที่มาของปุ่ยที่ใช้ในต่ำบลไทรย้อย	80
10 แผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการโรงงานปุ่ยอัดเม็ด	84
11 สภาพการบริหารจัดการกลุ่มปุ่ยอินทรีย์ต่ำบลไทรย้อย	89
12 การเปรียบเทียบการบริหารจัดการกลุ่มก่อนและหลังการวิจัย	91

บัญชีตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงจำนวน ร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามชุดที่ 1	77
2 แสดงจำนวน ร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามชุดที่ 2	92
3 แสดงต้นทุนการใช้ปุ่ยอินทรีย์และผลผลิตต่อไร่จำแนกตามชนิดของปุ่ย	93
4 ร้อยละของความคิดเห็นต่อโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปุ่ยอินทรีย์ คุณภาพสูงต่ำบลไทรย้อย จำแนกตามสถานภาพ	94
5 แสดงข้อเสนอแนะการจัดการการผลิตและใช้ปุ่ยอินทรีย์คุณภาพสูงแบบมีส่วนร่วม จำแนกรายประเด็น	94

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตำบลไทรย้อย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเด่นชัยทาง ทิศใต้ ประมาณ 7 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดแพร่ทางทิศใต้ ประมาณ 31 กิโลเมตร มีพื้นที่ 141,437 ไร่ ภูมิประเทศ เป็นที่ราบและภูเขาสูง มีอาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับบ้านห้วยกุดหมู่ที่ 5 ตำบลเด่นชัย ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ และจังหวัดอุตรดิตถ์ ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลห้วยไร่ อำเภอเด่นชัย ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอสอง จังหวัดแพร่ แบ่งการปกครอง ออกเป็น 12 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านปากปาน หมู่ที่ 2 บ้านไทรย้อย หมู่ที่ 3 บ้านปากเคะ หมู่ที่ 4 บ้านบ่อแก้วหมู่ที่ 5 บ้านป่าไผ่หมู่ที่ 6 บ้านน้ำพร้าว หมู่ที่ 7 บ้านปากปาน หมู่ที่ 8 บ้านบ่อแก้ว หมู่ที่ 9 บ้านปากปาน หมู่ที่ 10 บ้านบ่อแก้ว หมู่ที่ 11 บ้านปากเคะ และ หมู่ที่ 12 บ้านไทรย้อย มีประชากรทั้งสิ้น 6,540 คน เป็นชาย 3,289 คน หญิง 3,251 คน ด้านเศรษฐกิจ อาชีพส่วนใหญ่ของประชากร ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป สภาพพื้นที่เป็น ดินลุกรังและดินทราย ล่าหัวแม่สูงใหญ่แผ่นหมู่ที่ 3,6,11 หัวแม่ปานใหญ่แผ่นหมู่ 2,3,7,9,12 หัวยามาแก่นใหญ่แผ่นหมู่ที่ 4,8,10 หัวยัน้ำพร้าวใหญ่แผ่นหมู่ 6 หัวไพรแล้งใหญ่แผ่นหมู่ 4,8,10 หัวยามะไฟ ใหญ่แผ่นหมู่ 9 มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 1 แห่ง คือ ป่าแม่ปาน

การเพาะปลูกส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนและน้ำในอ่างเก็บน้ำเป็นหลัก ในหมู่ที่ 1,7,9 เกษตรกรสามารถทำนาปรังโดยใช้เครื่องสูบน้ำด้วยไฟฟ้านำน้ำจากแม่น้ำยม ส่วนหมู่ 2,3,12 นั้น ทำนาเฉพาะนาปี และ ปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพดในฤดูแล้ง ผลผลิตการเกษตร ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วเขียว พ稷 สาลว์เลี้ยง ได้แก่ โค สุกร ไก่ มีประชากรเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นที่ ประกอบอาชีพอื่น รายได้เฉลี่ยของประชากร 20,000 บาทต่อคน ต่อปี มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ วัดพระธาตุสุโทนเมืองคลศีรี และผาตั้ง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมและศาสนา มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาเที่ยวชมปีตลดอกทั้งปี

จากการศึกษาสภาพของตำบลไทรย้อย พบว่า เศรษฐกิจของชุมชนนี้อยู่กับการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงดินและน้ำแต่มีปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และขาดแคลนน้ำ ในฤดูแล้ง ส่วนใหญ่ทำนาเพื่อให้มีข้าวกินเท่านั้นไม่ได้ทำเพื่อขายข้าว รายได้ของชุมชนไม่ได้มามากจากการเกษตรเพียงอย่างเดียว หลังจากเก็บเกี่ยวข้าว เกษตรกรจะปลูกถั่วเหลืองหรือข้าวโพด

ทั้งไว้และไปทำงานขายแรงงานนอกหมู่บ้านประมาณ 2-3 เดือนแล้วกลับมาเก็บเกี่ยวผลผลิตซึ่งจะให้ผลตามมีตามเกิด

ดึงแม้สภากเพี้ยนที่สองตำบลไทรย้อยมีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ แต่ก็ยังมีเกษตรกรกลุ่มนี้ที่อยู่ท่ากินอยู่ในพื้นที่และมุ่งมั่นที่จะยืดอาชีพนี้ ได้รวมกลุ่มกันและใช้ความรู้ที่ได้จากการเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ มา ร่วมกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงขึ้นใช้เอง มีนายอ่านวย ปานปากและนางฟองจันทร์ คำแปลงใจเป็นแกนนำ ต่อมา เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อยได้เห็นความสำคัญของการพื้นฟูและพัฒนาปรับปรุงดินว่า เป็นพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน และได้จัดทำโครงการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นการลดต้นทุนการผลิตและปรับปรุงดินของเกษตรกร ได้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมให้ความรู้ ต่อมาในปี 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อยได้รับงบประมาณก่อสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 1 โรง จึงมอบให้กับกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อยนำไปดำเนินการบริหารจัดการผลิตและใช้ในชุมชน โดยนางฟองจันทร์ คำแปลงใจ เป็นประธานนายอ่านวย ปานปาก เป็นรองประธาน นางแสงมณฑุ ทิพย์สังวาลย์ เป็นกรรมการและเลขานุการ นางวิไล คำเกตุ เป็นเหตุที่สำคัญ คณะกรรมการได้เริ่มดำเนินการ บริหารจัดการและผลิตปุ๋ยโดยใช้เศษวัสดุเหลือใช้จากการผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่ในชุมชน แต่เนื่องจากกลุ่มไม่มีทุนในการดำเนินการ จึงระดมทุนด้วยการเปิดรับสมาชิกในตำบลไทรย้อยทุกหมู่บ้าน มีเกษตรกรสมัครเป็นสมาชิก 35 คน เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง และไม่มั่นใจในคุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ว่าจะทดแทนปุ๋ยเคมีได้ คณะกรรมการจึงได้ประชุมปรึกษาและทดลองร่วมกันว่าคณะกรรมการลงทุนกันเองในระยะแรกได้เงิน 17,500 บาท เพื่อให้เกิดการผลิตและขับเคลื่อนการใช้โรงงานผลิตปุ๋ยตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และนำปุ๋ยไปทดลองใช้ในที่นาของสมาชิก เพื่อให้ชุมชนได้เห็นผลและเกิดความเชื่อมั่นก่อน ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งกลุ่มใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นและผลการทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดที่ก่อให้เกิดผลขึ้นในการปลูกข้าวนาปีในปี 2550 พบว่า ข้าวเจริญเติบโตช้ากว่าใช้ปุ๋ยเคมีในระยะแรกแต่ต้นข้าวแข็งแรงกว่า ผลผลิตได้มากกว่าเดิมจากไร่ละ 17 ห้าบเป็น 20 ห้าบ และสภาพดินดีขึ้น ต้นทุนผลิตในเรื่องค่าปุ๋ยเคมีลดลง ประมาณ 2 ใน 3 ส่วน ปัจจุบันมีเกษตรกรจากหมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 12 สั่งซื้อปุ๋ยเพิ่มขึ้น

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่ากลุ่ม ไม่สามารถสรุปยอดการผลิต ต้นทุน กำไร ผลการดำเนินการเป็นรายปีได้เนื่องจากคณะกรรมการยังไม่มีความรู้เรื่องระบบบัญชีท่าที่ควรใช้กับชุมชน เชิงวิชาการและไม่มีทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม การระดมทุนและสมาชิกกระบวนการผลิต การตลาดที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมความร่วมมือและการสนับสนุนจากสมาชิกและชุมชนมีน้อย สมาชิกที่ร่วมลงทุนผลิตและใช้ปุ๋ยที่ก่อให้เกิดผลขึ้นอย่างจริงจังมีน้อย

จากการสนทนากลุ่มในเวทีพัฒนาจังหวัดจังหวัดเชียงใหม่ที่ตำบลไทรย้อย ผู้ร่วมเวทีจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ องค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย ศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนและกลุ่มเกษตรกร ได้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง ที่สามารถ

จ้าน่ายให้เกษตรกรในชุมชนอย่างทั่วถึงในราคากูกพร้อมกับการให้ความรู้แก่สมาชกในการผลิตปุ๋ยอินทรีและการปรับปรุงคุณภาพดิน เพื่อให้เกิดการซับเคลื่อนเกษตรอินทรี ด้วยการพึ่งตนเองและพึ่งพาภันเองในชุมชน เป็นการลดต้นทุนการผลิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันจะก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของชุมชนตำบลไทรย้อยโดยรวม จึงจัดทำโครงการวิจัย “การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่” ขึ้นเพื่อขอรับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนสนับสนุนการวิจัยดังกล่าว

ค่าถูกหลักของการวิจัย

1. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร
2. การพัฒนาระบวนการผลิตและการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและศักยภาพการบริหารจัดการการผลิตปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาระบวนการผลิต และการใช้ปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. กลุ่มเกษตรกร ผลิตปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงตำบลไทรย้อยได้พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม
2. กลุ่มเกษตรกรผลิตปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงตำบลไทรย้อยได้พัฒนาระบวนการผลิตปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูง การทดลองใช้ปุ๋ยในแปลงทดลอง และมีทักษะกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม
3. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ได้องค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการ แบบมีส่วนร่วมและกระบวนการผลิตแบบพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่น

4. องค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อยได้รูปแบบการส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มอิเล็กทรอนิกส์ที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและความต้องการของกลุ่มอาชีพ

ขอบเขตการดำเนินงาน

ด้านเนื้อหา

- สภาพการบริหารจัดการกลุ่มผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงตำบลไทรย้อย
- รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาระบวนการผลิต และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย

ด้านพื้นที่

ท่าการศึกษาในพื้นที่ตำบลไทรย้อยอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

ด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากประชากรคือ ครู นักศึกษาชั้นปวส.1 และ ปวส. 2 สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ คณะกรรมการการกลุ่มผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงตำบลไทรย้อย สมาชิกที่ส่งหุ้น เกษตรกร ครูที่ปรึกษาประจำกลุ่มศูนย์บริการการศึกษากองโรงเรียนเด่นชัย ตัวแทนองค์กรหน่วยงาน กลุ่มเกษตรกร ในตำบลไทรย้อย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย นักศึกษาชั้น ปวส. 1-2 สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ 10 คน คณะกรรมการการกลุ่มผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงตำบลไทรย้อย 10 คน สมาชิกผู้ลังหุ้นและเกษตรกรในตำบลไทรย้อย ตัวแทนหน่วยงาน องค์กรในตำบลไทรย้อย รวม 50 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

บุชชันทรีย์คุณภาพสูง หมายถึง ปุ๋ยที่ผลิตจากเศษสัตว์เหลือใช้จากการผลิตทางการเกษตร หรืออุสาหกรรมเกษตรในชุมชน ผ่านกระบวนการเสริมธาตุอาหารอาหารที่จำเป็นโดยผ่านกระบวนการผลิตจากโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย

การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการของกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลไทรย้อย ทั้งด้านการบริหารจัดการคน ทุน โรงงาน วัสดุอุปกรณ์ วัสดุดิบในการผลิตและการตลาดในชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามาเกี่ยวข้อง ร่วมคิด ให้ข้อเสนอแนะ คำแนะนำ หรือ ร่วมวางแผนพัฒนาร่วม กับกลุ่มผลิตปุ่ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย ของกลุ่มคน หน่วยงาน องค์กร สถานศึกษาและหน่วยงานภายนอก

กลุ่มผลิตปุ่ยอินทรีย์คุณภาพสูง หมายถึง กลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อยที่ร่วมกันผลิต ปุ่ยอินทรีย์คุณภาพสูง โดยใช้วัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น ที่ได้รับมอบ้งานผลิตปุ่ยอินทรีย์ และ ได้รับการฝึกอบรม จากการตรวจวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วว.) ตั้งแต่ปี 2550 และได้ ดำเนินการผลิตปุ่ยอินทรีย์คุณภาพสูงใช้ในกลุ่ม และจำหน่ายให้เกษตรกรในตำบลไทรย้อยและ ตำบลใกล้เคียง

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิก เกษตรกร กลุ่มเป้าหมาย หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการผลิตให้มีคุณภาพ มาตรฐานและการจำหน่ายปุ่ยอินทรีย์ที่ผลิตได้ให้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เพื่อลดอัตราการใช้ ปุ๋ยเคมีและลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร

บทที่ 2

เอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและการใช้ปัจจัยที่องค์กร กลุ่มเกษตรกร ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ คณทํางานได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตอนที่ 1 เอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 2 สภาพและบริบทของชุมชน

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 เอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการ

องค์กร สันติวิชช (2536 : 8) กล่าวว่าองค์การธุรกิจจะประสบผลสำเร็จในการจัดการมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพล 4 ประการ คือ การตลาด(Market) วิธีการปฏิบัติงาน(Method) การจูงใจผู้ปฏิบัติงาน(Motivate) และวิธีการจัดการ (Management)

ในการนำปัจจัยการจัดการมาด้านการให้บริการเพื่อเป้าหมายนั้น ผู้บริหารต่างก็มุ่งสร้างผลสำเร็จในการจัดการให้เกิดขึ้น 2 ทาง คือประสิทธิภาพและประสิทธิผล ที่เป็นเครื่องมือวัดความสำเร็จของกิจการ "ประสิทธิภาพ" คือการสามารถสร้างผลสำเร็จออกมาโดยที่ได้ผลงานที่มีคุณค่าสูงกว่าทรัพยากรที่ใช้ไป หรือ อัตราส่วนของรายได้และค่าใช้จ่าย "ประสิทธิผล" เป็นเพียงการวัดว่ากิจการทำได้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ สำหรับประสิทธิภาพนั้นโอกาสเดียวที่จะมีได้คือต้องสามารถดำเนินการโดยเสียต้นทุนค่าใช้จ่ายต่ำกว่าผลได้

ความหมายและความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

กรมโยธาธิการ(2549:1) ให้ความหมาย "การบริหาร" หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม การปฏิบัติการในองค์การ และการใช้ทรัพยากร ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ กระบวนการทํางานเพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่เป็นผลสำเร็จด้วยการใช้บุคคล และทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุชื่งเป้าหมายของความต้องการ

“การมีส่วนร่วม” หมายถึง ทรัพยากรในการบริหารที่เป็นส่วนของบุคคลในแต่ละระดับ การปฏิบัติมีส่วนในกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และควบคุมการปฏิบัติในแต่ละส่วนอย่างเต็มความสามารถ ทั้งในทิศทางเพื่อการปฏิบัติตามเดียว หรือการนำเสนอชี้ ความคิดในการดำเนินการตามกระบวนการนั้นอย่างได้อย่างหนึ่ง

“การบริหารแบบมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกัน เพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้ การมี ส่วนร่วมนั้นๆ จะอยู่ในขั้นตอนใดก็ตาม ซึ่งอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัด ขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์ บุคคลในการมีส่วนร่วม เพื่อการบริหารงานหรือการจัดการงาน สามารถแยกได้ก้าวๆ คือ

ภายในองค์กร ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลางในกลุ่ม งานต่างๆ และผู้ปฏิบัติ ได้แก่ คนงานหรือ ผู้ทำงานระดับล่าง สายสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรจะ เป็นไป ตามลักษณะบังคับบัญชาตามลำดับ โดยทั่วไปองค์กรจะมีข้อกำหนดไว้เป็นแนวทางที่ ชัดเจน ให้บุคลากรทุกระดับต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเสนอ การมีส่วนร่วมเพื่อ การจัดการในองค์กรจึงเป็นในทิศทางเพื่อปรับปรุง พัฒนา หรือ แก้ไขปัญหาข้อขัดข้องของการ ดำเนินการในแต่ละองค์ประกอบ ความจำเป็นของการมีส่วนร่วมอาจไม่ทั้งหมดทุกระดับ อาจมี เพียงในระดับเดียวกันเท่านั้น หรือหนึ่งชั้นไปในระดับหนึ่งก็ได้ ลักษณะการมีส่วนร่วมของการ จัดการในองค์กรมีรูปแบบต่าง ๆ ตามสถานการณ์ที่เหมาะสม รูปแบบเบื้องต้นก็คือการเสนอ ข้อคิดเห็นเป็นเอกสาร ผ่านกระบวนการสอบถาม หรือ โดยส่งเอกสาร

ต่างองค์กร ประกอบด้วยหลายลักษณะ ซึ่งอยู่กับกิจกรรมที่จัดกระทำ ในระดับ ผู้บริหารระดับสูง การมีส่วนร่วมจะเป็นในรูปการให้ความคิดเห็น และเปลี่ยนหรือสนับสนุนการ จัดการ หรือ ระดับผู้ปฏิบัติที่เป็นในทิศทางของการจัดการร่วมกันในกิจกรรมเดียวกัน ทั้งนี้โดย ผลประโยชน์ขององค์กรทั้งสองต้องไม่ขัดแย้งหรือมีการสูญเสียผลประโยชน์ต่อกันในรูปใด

ความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจำเป็นต่อการบริหารหรือการจัดการองค์กร คือ

- 1) ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง
- 2) กระบวนการตัดสินใจสามารถรองรับพัฒนาระบบทุกประการของบุคคลในองค์กรได้ก้าวๆ ไป และเกิดการยอมรับได้
- 3) เป็นหลักการของบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ด้วยเหตุผล วิัฒนาการเพื่อความคิดเปิดกว้างการระดมความคิด ซึ่งนำไปสู่ การตัดสินใจได้

4) ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์กรและจัดปัญหาความชัดแจ้ง องค์กรที่มีส่วนร่วมของบุคคลหรือคนในองค์กรมีข้อโดยยึดถือความคิดเห็นดังนี้

(1) ลักษณะของปัญหาหรือความต้องการที่จะแก้ไขหรือตัดสินใจบนพื้นฐานของบุคคลที่รับรู้

(2) การเรียนรู้ว่าสิ่งที่เป็นความต้องการเพื่อแก้ไขหรือข้อมูลปัญหามีที่มาและอยู่ในทิศทางใด

(3) การนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา โดยเหตุและผลซึ่งเป็นการระดมจากความคิดบุคคล เอกสาร หรือข้อเสนอหรือข้อมูลต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม

(4) การประเมินผลพร้อมที่มีความเป็นไปได้อย่างไร มีข้อจำกัด หรือ มีความเสี่ยงอย่างไร และ

(5) การตัดสินใจของผู้บริหาร การหาทางเลือก เหตุผลในการตัดสินใจและผลลัพธ์ที่ได้ทั้งหมดเป็นสิ่งที่ต้องมาจากการคิดของคนทุกระดับร่วมกันเสนอให้ข้อมูลหรือวินิจฉัย

แนวทางการสร้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วม

ในการบริหารงานขององค์กรมีหลายรูปแบบ สิ่งที่จะส่งผลต่อบรรยากาศเพื่อทุกคน และไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายที่ต้องการ จำเป็นต้องสร้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วม คือ

การพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบ เป็นการที่บุคคลภาระตัวตัวเอง สร้างแรงกระตุ้นต่อบุคคลอื่นให้มีความคิดหรือเริ่มสร้างสรรค์บนความมั่นใจว่าเหตุผลทางความคิดจะได้รับการสนับสนุน

การเริ่มตักษณ์แห่งพฤติกรรมบุคคล เป็นการสร้างรูปแบบของการแสดงออกของบุคคล ลดและจัดความคิดแจ้งหรือความขลาดกลัวจากบุคคล สร้างความกล้าแสดงออก

การเปิดโอกาสเพื่อการแลกเปลี่ยน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือประสบการณ์ ได้ ที่ มากถูกปิดกันด้วยคำสั่งหรือความคิดเบื้องบน การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนย้อมส่งผลต่อการพัฒนาความคิดได้ เป็นผลต่อกลุ่มและบุคคลได้ในระดับกราฟท่า

การสนับสนุนแนวความคิดที่สามารถเป็นแบบอย่างได้ การสนับสนุนแนวคิดเหล่านั้นสามารถดำเนินการในทิศทางของบประมาณหรือสิ่งที่ก่อให้เกิดผลแห่งการสร้างสถานะบุคคลให้ไว้วางใจองค์กรให้ความร่วมมือต่องค์กรได้มาก

สถานการณ์เพื่อการบริหารหรือจัดการ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงสถานการณ์ในการจัดการเสมอ เพื่อผลลัพธ์ การเลือกแบบบริหารได้ ที่ ยอมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้ ปัจจุบัน การบริหารส่วนใหญ่มุ่งการมีส่วนร่วมเพื่อเป็นการเปิดบรรยายการบริการเริ่มสร้างสรรค์

การมองหาความคิดเฉพาะในส่วนที่ดี เป็นมุ่งมองของการบริหารงานที่ต้องการผลลัพธ์ที่ดี เมื่อบุคคลได้เสนอแนวคิดเพื่องานแล้วควรได้เห็นความเหมาะสมและทิศทางการเสนอของบุคคลอื่นๆ ด้วย มิใช่เพื่อความชัดแจ้งหรือสร้างฐานการไม่ยอมรับให้เกิดขึ้น

ลุงใจให้เกิดการสร้างกระบวนการความคิดให้เกิดทุกกลุ่มงาน การสร้างแรงจูงใจย่อมเป็นผลดีของบุคคลที่ก้าวมาสู่การต้องการมีส่วนร่วมเสมอ หากผลตอบแทนเหล่านี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อตน ทั้งนี้ย่อมชี้ว่ากับปฏิกริยาของบุคคลโดยรวมขององค์กรด้วยว่าจะทำให้ได้เพียงใด ขั้นของความสำเร็จที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมและบุคคลยอมรับ อาจได้แก่

- 1) การเรียนรู้งานของตนอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดความอยากรู้ อยากมีส่วนร่วม
- 2) วิธีการทำงานของแต่ละคนเป็นโอกาสเพื่อให้ตนเองก้าวหรือได้รับการสนับสนุน
- 3) การยอมรับจุดอ่อน หรือความบกพร่องต่าง ๆ ของตนเอง
- 4) รู้จักเชิงที่มีอยู่หรือศักยภาพของตนเอง
- 5) มีความคิดเชิงทะเยอทะยาน มีเป้าหมายเป็นจุดลงเริ่มเพื่อความสำเร็จในงาน
- 6) สร้างช่วยงานได้ โดยการพึงพาต่อ กันทั้งเพื่อน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา
- 7) รู้การทำงานเป็นกลุ่ม ว่ามีขั้นตอน อย่าเรียนรู้ที่จะเรียน
- 8) ถือสัตย์ เป็นแบบแผนการทำงาน

คุณสมบัติของบุคคลเพื่อการมีส่วนร่วม

1. หาแนวคิดและวิธีการในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นเสมอตลอดเวลา
2. แสดงความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเอง
3. รู้จักใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ
4. วางแผนไว้ล่วงหน้าโดยมีระยะเวลา
5. มีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ
6. เป็นสมาชิกที่ดีและเป็นผู้นำที่ดีด้วย
7. สร้างแรงกระตุ้นต่อตนเองและรู้ว่าอะไรคือแรงจูงใจ
8. รู้งานทุกส่วนและหน้าที่อย่างดี
9. มีมนุษยสัมพันธ์ดี
10. สำนึกรู้สึกการสูญเสียและรู้ต้นทุน
11. แสดงหัวแรงจูงใจที่ไม่มีเงินเกี่ยวข้อง
12. ปรับและรับฟังความคิดเห็นได้ในทุกระดับ
13. สนใจงานที่ทำแทนการพยายามทางงานทำที่สนใจ
14. มีความสำเร็จ

15. เชื่อว่าการทำงานเป็นผลให้ผลลัพธ์และไม่เป็นเรื่องหนักงาน
16. ไม่บ่น
17. ทำงานได้ดีกว่ามาตรฐาน
18. นิสัยในการทำงานที่ดี
19. เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วและทันสมัย
20. มีประวัติดีและก่อผลงานส่วนรวม

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร

สิ่งที่มีผลต่อการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุด คือแรงจูงใจ และภาวะผู้นำ แรงจูงใจ คือสิ่งกระตุ้นให้เกิดการกระทำที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและวิธีทำงานที่บรรลุเป้าหมาย หลักที่ต้องการ แรงจูงใจมีผลต่อกระบวนการทำงานของคนเพื่อประสิทธิภาพและผลลัพธ์ที่ ตามเป้าหมาย ลักษณะของแรงจูงใจแสดงออกโดยพฤติกรรมมีหลายทิศทาง ขึ้นอยู่กับบุคคล และ ธรรมชาติแห่งความต้องการของบุคคล ทั้งนี้ มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาโดยเป็นไปตาม ความปรารถนา ความคาดหวัง และจุดมุ่งหมายของตนเอง

แรงจูงใจมีความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วม มีค่ากล่าวว่า “ผู้บริหารที่ดี คือ ผู้ที่สามารถทำงานให้สำเร็จได้โดยผู้ร่วมงาน” หมายถึง การที่องค์กรหรือผู้บริหารขององค์กร ต้องให้ความสำคัญ และนำมาใช้ในการต่าง ๆ ของงาน เพื่อส่งผลให้เกิด

- 1) การร่วมมือร่วมใจเพื่องาน
- 2) ความจริงจังภักดีและชื่อสัตย์ต่องค์กร
- 3) เกื้อหนุนให้เกิดระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อผลในการกำกับควบคุมคนในองค์กร
- 4) การเกิดความสามัคคีในองค์กรหรือกลุ่ม
- 5) เข้าใจต่อนโยบายและวัตถุประสงค์ร่วมกันของบุคคลในองค์กร
- 6) สร้างความคิดใหม่เพื่องค์กร
- 7) มีศรัทธาความเชื่อมั่นต่อตนเองและกลุ่ม

ภาวะผู้นำมีผลต่อการมีส่วนร่วมขององค์กรหรือบุคคลในองค์กร ในทิศทางของกระบวนการ ตัดสินใจ เพราะการมีแรงจูงใจให้ปฏิบัติหรือการมีส่วนร่วมให้ปฏิบัติได้ ๆ หากกระบวนการ ตัดสินใจไม่เป็นผลแล้วจะส่งผลให้ไม่บรรลุความสำเร็จ การตัดสินใจในระดับผู้นำขึ้นอยู่กับ

- ความเชี่ยวชาญ คือการยอมรับและให้ความร่วมมือ
- ความตึงดูดใจ คือเหตุผลทางอารมณ์และอิทธิพลซึ่งเป็นพิรส่วนรับเฉพาะตัว

ปัญหาและข้อจำกัดของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

สิ่งที่ไม่เป็นผลต่อความสำเร็จของการบริหารงานการมีส่วนร่วม คือ

- 1) ลักษณะการสื่อสารในองค์การและระหว่างบุคคลไม่เหมาะสม
- 2) พฤติกรรมหรือแรงจูงใจต่อบุคคลไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม
- 3) ผู้นำมีปัญหา

ลักษณะการสื่อสารในองค์การและระหว่างบุคคลไม่เหมาะสม

ลักษณะทั่วไปของการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมจะเกิดจาก

- 1) การมีข้อมูลหรือการมีคำสั่งที่ถ่ายทอดไม่ชัดเจน เป็นผลให้ผู้รับฟังข้อมูลหรือได้รับคำสั่ง ขาดความเข้าใจ หรือไม่เข้าใจทำให้นำไปสู่การปฏิบัติได้ไม่ดี
- 2) การรับข่าวสารหรือข้อมูลเอกสาร ต้องมีการตีความ ทำให้การปฏิบัติเป็นข้อโต้แย้ง หรืออกเดียง ผลของการโต้แย้งหรืออกเดียง ไม่สามารถนำไปสู่การตัดสินใจได้ดีทำให้ความร่วมมือลดลงหรือขาดหายไป
- 3) มีผู้ก่อการโจรจลาจลเป็นตัวเอกสารที่มีการสั่งการขัดกันเองหรือมีผู้ปฏิบัติที่มีปฏิกริยาขัดแย้งซึ่งกัน การปฏิบัติ ผลคือการดำเนินการเรื่องต่างๆ ลดบทบาทความร่วมมือไป
- 4) ทิศทางการสื่อสารในองค์กร ซึ่งจะมีการสื่อสารกันได้ ทั้งในแนวจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน หรือในแนวระดับเดียวกัน การสื่อสารแต่ละแนวส่งผลต่อการสั่งการ การตัดสินใจ หากกลุ่มบุคคลของแต่ละแนวมีแนวคิดแตกต่างกัน

พฤติกรรมหรือแรงจูงใจต่อบุคคลไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม

เหตุที่พฤติกรรมหรือแรงจูงใจต่อบุคคล ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เกิดจาก

- 1) การใช้ทุษฎีแรงจูงใจไม่ถูกต้อง เช่นการนำเอาความพ่อใจเป็นหลัก หรือการนำเอาความต้องการของมนุษย์เป็นหลักมาใช้ในกรอบแนวคิดการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งอาจ ส่งผลต่อการโต้แย้งหรือไม่พ่อใจเกิดขึ้นทำให้การอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ลดลง
- 2) พฤติกรรมของบุคคลที่มีคติต่อองค์กร ยอมส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ถ้าบุคคลเห็นว่า องค์กรหรือบ้านที่ตนอยู่ไม่ดี ไม่เหมาะสมแล้ว การกระทำใดๆ ยอมชัดแย้งและไม่เอื้อประโยชน์ ได้ หากแก้ไขบทบาทของบุคคลให้มีทัศนคติ มีความกระตือรือร้น มีสมาร์ท มีความรับผิดชอบ หรือมีพลังเพื่องาน กิจกรรม ที่เขามุ่งจัดการยอมเป็นจุดหมายเพื่อการกระทำโดยส่วนร่วมได้ง่าย

3) การมีส่วนร่วมของทุกคนในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ไม่มีความขัดแย้งหรือมีความขัดแย้งแต่พร้อมต่อการแก้ไขเปลี่ยนแปลง รับผลของการให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำนำย่อمنเป็นทีศทางของการอย่างมีส่วนร่วม

ผู้นำที่มีปัญหา

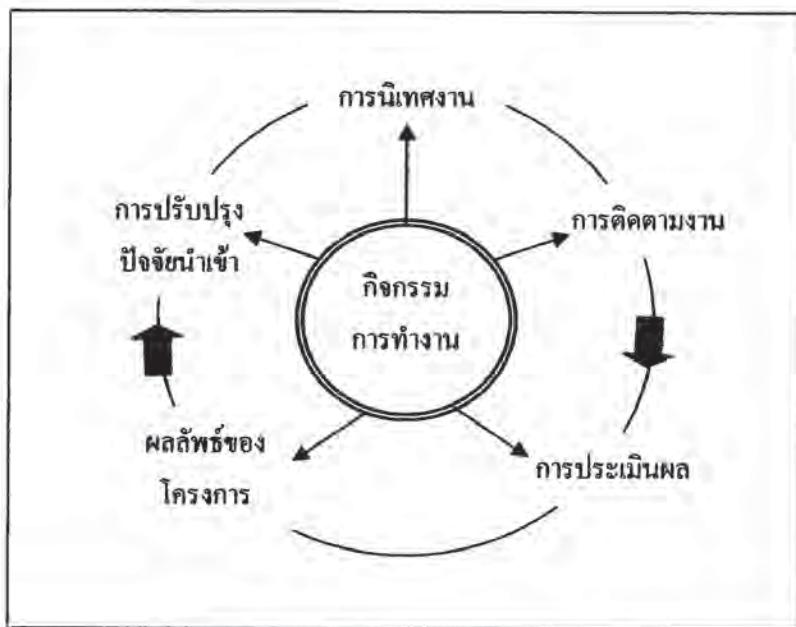
การไม่สามารถบริหารงานได้อย่างดีในการมีส่วนร่วมมีผลมาจากการผู้นำในเริ่มต้น เช่น

1) คนทุกคนมีจุดมุ่งหมายในชีวิตต้องการมีความเป็นอยู่ดี มั่นคง ปลอดภัยของตนเอง และครอบครัว มีความรัก มีหัวใจดี มีการยอมรับนับถือ ความสำเร็จในชีวิต แต่เมื่ออยู่ในองค์กรมีปัญหาและไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำก่อให้เกิดปัญหาต่อตัวเอง ไม่สามารถทำงานได้เป็นอย่างดี

2) การขาดแรงจูงใจในการนำไปสู่ความสำเร็จของงาน เมื่อผู้นำขาดการเรียนรู้ ไม่มีความชำนาญ ไม่มีความเชื่อมั่นตนเอง หรือมีโรคภัยเบี่ยดเบี้ยน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบจิตใจต่อการมีส่วนร่วมและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

3) ผู้นำขาดมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ หย่อนคุณธรรมและทักษะการเรียนรู้จากงาน เป็นผลให้ไม่สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้ ทำให้การนำเสนอความต้องการหรือการตัดสินใจเพื่อกลุ่มหรือส่วนร่วมเป็นไปได้ยากหรือไม่เหมาะสม

กิติชัย วัตนะ (2552: เอกสารประกอบการอบรมปฏิบัติการ) กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการให้คำแนะนำ ปรึกษาหารือ ตรวจสอบ รายงานผล รวมถึงการทบทวนงานที่ทำไปแล้วเพื่อนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ การนิเทศ(Supervision) การติดตาม(Monitoring) และประเมินผล(Evaluation)ต้องใช้ความรู้ทางวิชาการ ความชำนาญ ทักษะและต้องรู้จุดมุ่งหมายของงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการ เป็นการดำเนินงานผ่านผู้ปฏิบัติจริงต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำงานเพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นเดือนนี้บังคับ ความสำเร็จของการบริหารจัดการทรัพยากรัฐมนตรีและสิ่งแวดล้อม โดยมีความสำคัญและเนื้อหาสาระที่จะกล่าวถึงดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 วงจรการนิเทศ ติดตามและประเมินผลโครงการ

เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการโครงการ ในการดำเนินการ ต้องมีการตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถประเมินได้ว่าการดำเนินการในชั้นตอนต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายหรือไม่ หากยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมาย ก็ต้องปรับแผนการดำเนินการให้เหมาะสมต่อไป

เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงระบบการทำงาน การนิเทศ ติดตาม และประเมินผล สามารถออกแบบให้เป็นวงจรย้อนกลับ (Feedback Loop) ทำให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบ การดำเนินงานที่ผ่านมา และสามารถปรับปรุง ระบบการทำงานของตนให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้

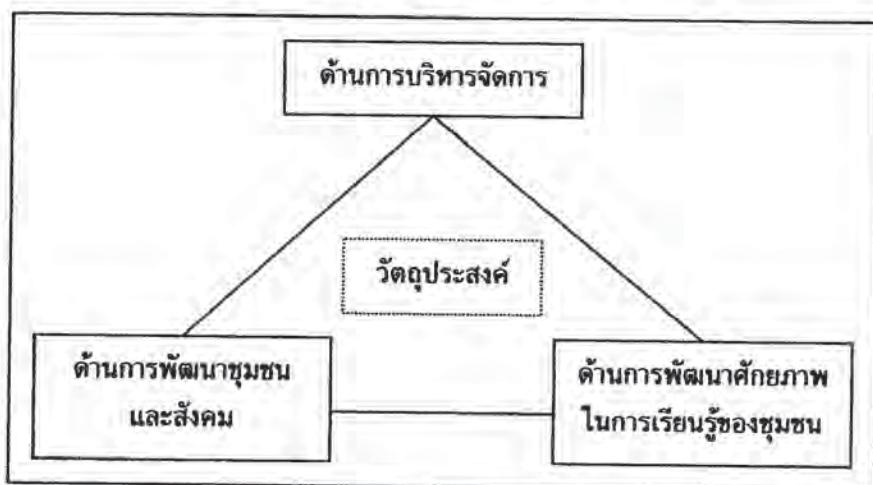
เป็นกิจกรรมสำหรับผู้บริหารในการตัดสินใจ ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลที่ได้จากการติดตามและประเมินผลในการวางแผนงานในระยะต่อไป หากต้องการการตัดสินใจที่ดีต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้โครงการดำเนินต่อไปได้อย่างมีเป้าหมายและบรรลุผลตามที่ตั้งไว้

เป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามและประเมินผล ย่อมจะทำให้ผลการปฏิบัติงานนั้นได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

เป็นการสร้างชั้นภูมิและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน ชั้นภูมิและกำลังใจเป็นเครื่องสะท้อนถึงหลักการบริหารจัดการของผู้บริหาร หากองค์กรใดมีระบบการสร้างชั้นภูมิและกำลังใจที่ดี องค์กรนั้นก็จะมีระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามหลักเกณฑ์เบื้องต้นขององค์กรที่กำหนดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการนิเทศ ติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลของโครงการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโครงการ พัฒนาศักยภาพคน พัฒนาสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชน วัตถุประสงค์ของการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล จึงครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 วัตถุประสงค์ของการนิเทศ ติดตามและประเมินผล

ต้านการบริหารจัดการ

- 1) เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ
- 2) เพื่อประเมินความคุ้มค่าของโครงการ
- 3) เพื่อพัฒนาความคืบหน้า/ความก้าวหน้าของโครงการ
- 4) เพื่อยุติ/ชดเชย หรือให้การสนับสนุนโครงการ
- 5) เพื่อส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนของการดำเนินโครงการในระยะยาว

ต้านการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของชุมชน

1) เพื่อเป็นเครื่องมือในการบูรณาการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชน

2) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพในการจัดการชุมชนโดยชุมชนเอง

3) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสังเคราะห์บทเรียนที่ได้จากการดำเนินโครงการ

4) เพื่อใช้เป็นตัวแบบ (Model) ในการขยายผลการดำเนินโครงการ หรือการต่อยอดการดำเนินโครงการในอนาคต

5) เพื่อใช้เป็นกลไกในการหลอมพัฒนาระบบที่สามารถเข้ามาร่วมมือกันได้ในชุมชนในการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม

1) เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทและมีความพร้อมในการจัดระเบียบของชุมชน โดยเฉพาะการสร้างกฎกติกาของชุมชนในการจัดสรร แบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ

2) เพื่อเป็นการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนในการประสานการทำงานร่วมกับองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

วิธีการนิเทศ ติดตามและประเมินผล

วิธีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลสามารถทำได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมขององค์กรและระดับความยาก-ง่ายของโครงการที่ต้องดำเนินการ แต่โดยทั่วไปแล้วแบ่งได้เป็น 3 วิธีหลักๆ คือ

การดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก

โดยทั่วไป การติดตามและประเมินผลแบบนี้ ผู้เชี่ยวชาญภายนอก มากมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการทำงาน ทำให้ไม่สามารถลงสำรวจพื้นที่ได้ทั้งหมดทุกกิจกรรมของโครงการ ดังนั้นวิธีที่เหมาะสมสมสำหรับการทำงานคือ

1) การศึกษารายละเอียดและแผนการดำเนินโครงการ (Project Description) เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในโครงการ โดยพิจารณาถึงการจัดผังการบริหารงาน บุคลากร งบประมาณ ระยะเวลาที่ใช้ พื้นที่ เป้าหมาย เป็นต้น

2) ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยเฉพาะกับกลุ่มที่เป็นผู้บริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเริ่มหรือดำเนินโครงการ รวมทั้งการจัดรูปแบบของโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานสนับสนุนโครงการ ทั้งนี้รวมถึงการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในภาคสนาม

3) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งอาจทำควบคู่กับการสำรวจข้อมูลในภาคสนามโดยตรง เพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสังเคราะห์ต่อไป อนึ่งข้อมูลที่ผู้เชี่ยวชาญควรสัมภาษณ์ เมื่อคราวลงสำรวจภาคสนามคือ กลุ่มที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในชุมชน (Key Informants) เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบล ครุ พระส่ง พล กลุ่มสตรี อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน หรือกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีบทบาทในการเข้าร่วมโครงการ

ดำเนินการโดยผู้ปฏิบัติงาน

เป็นระบบการติดตามและประเมินผลในลักษณะของการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง หรืออาจให้มีการทำบันทึกในภาคสนาม (Field Record) เมื่อมีการปฏิบัติงานรายละเอียดของกระบวนการทึกข้อมูลการปฏิบัติงานในภาคสนามจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความต้องการของหน่วยงานนั้นเป็นหลัก อาจรวมถึงการจัดทำรายงานการทบทวนตนเองหลังการปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR)

วิธีการเช่นนี้ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถบันทึกข้อมูลต่างๆ ได้อย่างละเอียด เพราะเป็นการบันทึกจากการปฏิบัติงานในภาคสนามจริง การบันทึกข้อมูลทันทีหลังปฏิบัติงานเสร็จสิ้นในแต่ละชั้นตอน จะช่วยให้สามารถให้รายละเอียดของการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น อนึ่งรายละเอียดที่ควรมีการบันทึกเพื่อติดตามและประเมินผล อย่างน้อยควรประกอบด้วย

- 1) ลักษณะของกิจกรรม
- 2) การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน
- 3) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และการแก้ไขปัญหา
- 4) การยอมรับ และผลลัพธ์ของโครงการ
- 5) ผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ
- 6) การใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติงานในแต่ละชั้นตอน
- 7) ความพึงพอใจของบริหารจัดการบงประมาณ

การติดตามและประเมินผลโดยผู้ปฏิบัติงาน อาจมีข้อจำกัดอยู่ที่รายละเอียดบางประการไม่มีการบันทึกไว้โดยเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในสนาม โดยเฉพาะข้อมูลที่อาจสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ดังนั้นจึงควรออกแบบระบบการรายงานให้เหมาะสมกับสภาพของการดำเนินโครงการจริง

การดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

วิธีการติดตามและประเมินผลแบบนี้ ช่วยลดอคติจากฝ่ายที่ดำเนินการได้ รวมทั้งก่อให้เกิดความโปร่งใสและตรวจสอบได้จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการในลักษณะนี้ บางครั้งอาจต้องการผู้เชี่ยวชาญภายนอกช่วยอำนวยความสะดวกหรือประสานการดำเนินการ ด้วยเช่นกัน เพราะหากให้ฝ่ายที่เป็นหน่วยงานปฏิบัติงานเป็นผู้จัดกระบวนการ อาจไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายที่เป็นผู้รับผลประโยชน์/ผลกระทบจากการพัฒนาโครงการนั้นๆ

ดังนั้นการใช้บุคคลที่สาม (Third Party) จึงน่าจะมีความเหมาะสมสำหรับวิธีการนี้ โดยการหาทีมผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการติดตามและประเมินแบบมีส่วนร่วม หรือวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) มาสนับสนุนให้เกิดการทำงานแบบร่วมมือกัน อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ จะต้องพิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ภาคีหรือกลุ่มคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามและประเมินผล โครงการ ต้องครอบคลุมถึงกลุ่มเป้าหมายของโครงการ กลุ่มที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์ และกลุ่มที่จะได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการ

2) จำนวนของกลุ่มคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมควรมีจำนวนเหมาะสม ไม่มากจนเกินไป เพื่อให้การทำงานมีความกระชับ และคล่องตัว โดยตั้งเป็นคณะทำงานที่มีจำนวนสมาชิกประมาณ 15-25 คน ที่มาจากการตัวแทนหรือผู้นำสาขาวิชาอาชีพในชุมชนต่างๆ ที่มีบทบาทในชุมชน เนื่องจากมีความเข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนเป็นอย่างดี

3) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการติดตามและประเมินต้องเป็นผู้ออกแบบเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน โดยการสร้างหลักเกณฑ์ ตัวชี้วัด วิธีการวัดผล การวิเคราะห์ผล และการรายงานผลที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้

4) วิธีหรือเทคนิคที่ใช้ในการประเมิน ต้องเน้นไปที่การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับทราบข้อมูล สะท้อนข้อมูล และติดตามข้อมูลให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง อาจจัดในรูปของการประชุมเวทีสำหรับการติดตามผลของโครงการ การเปิดประชุมเวทีชาวบ้าน การประชุมแบบสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เหล่านี้ล้วนเป็นวิธีการที่สามารถนำมารับใช้ได้ทั้งสิ้น

5) ผลที่ได้จากการติดตามและประเมินผล ต้องมีการรายงานสู่ประชาชน หรือชุมชนโดยทันที เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของทุกฝ่าย ทั้งนี้ข้อจำกัด ปัญหา อุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการติดตามและประเมินผล อาจให้มีการทบทวนและปรับปรุงโดยคณะกรรมการดังกล่าวด้วย

ทักษะของผู้ปฏิบัติงานด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล

ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติงานในด้านนี้ควรประกอบด้วย ทักษะด้านเนื้อหาของงาน ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และประสานงานชุมชน ทักษะด้านการเป็นผู้นำ ทักษะด้านการสอนและการนิเทศ

การติดตามการทำงานในชุมชน

กระบวนการติดตามการทำงานในชุมชน เพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ ที่สำคัญ คือ (1) การกำหนดสิ่งที่จะติดตาม (2) การกำหนดเกณฑ์การติดตาม (3) การวางแผนการติดตาม (4) การดำเนินการ และ (5) การสรุปผลการติดตาม โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

การประเมินผลการทำงานชุมชนแบบมีส่วนร่วม

การประเมินผล (Evaluation) เป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบและนำประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มาใช้ ปรับปรุงกิจกรรมการดำเนินงานและสนับสนุนให้มีการวางแผนที่ดีขึ้น โดยพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานในอนาคต

การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) หมายรวมถึง การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทั้งเจ้าหน้าที่โครงการและกลุ่มเป้าหมายของโครงการ โดยมีกระบวนการสะท้อน (Reflection) อย่างต่อเนื่อง และมีความเข้าใจในกิจกรรมนั้น ซึ่งให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมและการร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ผู้จัดการโครงการ ผู้ปฏิบัติงาน อาสาสมัคร ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรเงินทุนกับการกำหนดสิ่งที่จะต้องทำในการประเมินผลร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปคือ การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม มีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อย 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายชาวบ้าน กับฝ่ายเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และอาจมีผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินผลอีกหนึ่งฝ่ายด้วยก็ได้ นอกจากนี้ยังถือเป็นการประเมินตนเอง สร้างความรู้ร่วมกัน และทำงานร่วมกัน

การประเมินผลการดำเนินงานในชุมชน มีความสำคัญต่อการทบทวนความเป็นไปได้ ของการนำโครงการไปปฏิบัติและยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับผิดชอบโครงการว่า การปฏิบัติงานตามแผนจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้ ผลการประเมินกระบวนการจะช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการมีข้อมูลในการควบคุม กำกับและ ปรับปรุงการดำเนินงานโครงการ เพื่อให้การปฏิบัติกิจกรรมดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ กำหนด

เทคนิคการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

การประเมินผลแบบมีส่วนร่วมมีเทคนิคที่หลากหลายวิธี ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สามารถใช้วิธีการประเมินทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม การใช้ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดสัมมนาแก่กลุ่ม การอภิปราย ตลอดจนการสร้างชบวนการเคลื่อนไหวแบบต่างๆ นอกจากนี้ยังสามารถแบ่ง เทคนิคการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมได้ตามบทบาทของผู้เข้าร่วมด้วย เทคนิคการประเมินผล แบบมีส่วนร่วมที่จะกล่าวถึง มีดังนี้

เทคนิคที่นำไปเป็นเทคนิคที่ดำเนินการประเมินผลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-person Interviews) การสัมภาษณ์ด้วยคำถามเปิด การจัดประชุม การใช้กลุ่มสัมมนา รวมถึงการใช้กรณีศึกษาต่างๆ

เทคนิคการประชุม (Workshop-based Techniques) เป็นวิธีการที่เสริมสร้าง บรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี เหมาะสมสำหรับการประชุมที่มีผู้ร่วมประชุมหลาย ฝ่าย ซึ่งอาจนำเครื่องมือมาประยุกต์ใช้ได้ เช่น เทคนิคการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (AIC) เทคนิค การวางแผนชุมชนตามวัตถุประสงค์ (ZOPP) เป็นต้น

เทคนิคภาคสนาม (Field-based Techniques) เป็นเทคนิคที่สามารถดำเนินการได้ หลากหลายรูปแบบ เช่น การประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) เป็นการศึกษาและประเมินผลสำหรับระบบฟาร์มในชนบท เน้นการสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้าง (Semi-Structure Interviews: SSI) การสนทนาแก่กลุ่ม การจัดลำดับฐานะทาง เศรษฐกิจ การทำแผนที่ชุมชน การทำประวัติชุมชน การประชุมคณะกรรมการดับชุมชน เป็นต้น

เทคนิคการประเมินตนเอง เป็นเทคนิคที่ใช้ได้ทั้งการประชุมรูปแบบต่างๆ และการใช้เทคนิค PRA แต่เน้นวิเคราะห์ที่พัฒนาการของชุมชนตามตัวชี้วัดของชุมชนเอง โดยกำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่สำคัญ เช่น

- ความสนใจต่อประเด็นปัญหา
- การแสดงบทบาทในกระบวนการประเมิน
- การนำไปปฏิบัติตาม
- การรับรู้ในความตระหนักและเห็นคุณค่า
- ความพึงพอใจในประโยชน์ที่ตนเองได้รับ

เทคนิคการเขิงวัฒนธรรม

เป็นเทคนิคที่พิจารณาใช้การสื่อสารแบบดั้งเดิม ตามประเพณีท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีเครื่องมือสนับสนุนการประเมินผล เช่น

- แบบสอบถาม หรือแบบสัมภาษณ์ประเภทต่างๆ
- แบบบันทึกการสังเกต
- แบบบันทึกข้อความ
- การบันทึกภาพ หรือเหตุการณ์สำคัญ
- การบันทึกเสียง หรือการบันทึกการสนทนาก

บทบาทของฝ่ายต่างๆ ในการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

ในกระบวนการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมของโครงการต่างๆ ในพื้นที่จึงควรเริ่มต้นด้วยการจัดตั้ง “คณะกรรมการติดตามและประเมินผลระดับพื้นที่สิ่งแวดล้อม” ขึ้นมาเป็นกลไกในการกำกับ ติดตาม และให้คำแนะนำ/ข้อปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ควรพัฒนาบทบาทของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนแนวทางการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ได้แก่

ก. กลุ่มเป้าหมายของโครงการ เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอน เพราะเป็นกลุ่มที่จะได้รับผลประโยชน์ ผลกระทบจากโครงการ

ก. กลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ครอบคลุมทั้งกลุ่มผู้บริหารจัดการโครงการ เจ้าหน้าที่ในภาคสนาม อาสาสมัครต่างๆ ซึ่งต้องเข้ามายึดบทบาทในการสนับสนุนช้อมูล ทั้งในระหว่างที่ปฏิบัติงานในสนาม และเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว นอกจากนี้ยังต้องสรุปผลที่ได้จากการประเมินตนเองให้กับกลุ่มเป้าหมายของโครงการได้รับทราบด้วย

ก. กลุ่มผู้บริหารหน่วยงาน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการกำกับโครงการเขิงนโยบาย การสังการ การตัดสินใจในเรื่องสำคัญ โดยปกติกลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อการวางแผนสร้าง บทบาท การกิจ แผนการดำเนินงานของโครงการ การได้มาซึ่งช้อมูลจากกลุ่มผู้บริหารหน่วยงาน/

องค์กร ส่วนหนึ่งได้มาจากวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการบันทึกผลจากการประชุมของหน่วยงาน

กลุ่มแหล่งสนับสนุนงบประมาณ เป็นกลุ่มที่ควรกำหนดให้มีเงื่อนไขในการให้การสนับสนุนงบประมาณเกี่ยวกับการจัดทำรายงานการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณไปแล้ว และต้องไม่เพิกเฉยต่อการดำเนินงาน เมื่อพบว่าในรายงานการประเมินผลมีข้อเสนอแนะให้ดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การจะลดโครงการ การยุติโครงการ การทบทวนแผนการดำเนินงาน หรือแม้กระทั่งการพิจารณาทบทวนการใช้งบประมาณของโครงการ เป็นต้น

กลุ่มผู้แทนหน่วยงานในห้องถีน เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่จะสะท้อนผลของดำเนินโครงการได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถีน

จะเห็นได้ว่า การนิเทศ ติดตามและประเมินผล เป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการโครงการอย่างเป็นกระบวนการ และขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ต้องสอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมของโครงการ และบริบทของชุมชน ในการดำเนินโครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการงานของกลุ่ม

จากเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่าการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารที่ทุกคนในองค์กรหรือต่างองค์กรได้มีโอกาสจัดกระทำการงานตามเป้าหมาย หรือวัดคุณประสิทธิภาพที่มีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุตามประสิทธิภาพที่ต้องการ ซึ่งจะต้องมีการนิเทศ ติดตามและประเมินผลทั้งก่อน ระหว่างและหลังจากสิ้นสุดโครงการ โดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกัน ผู้นำในการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะมีจังหวังเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี มีทักษะในการและความฉลาด สามารถทำงานและการตัดสินใจ มีมนุษยสัมพันธ์และคุณธรรมในการทำงานและมีความสามารถในการบทบาทของตนเองอย่างดี กระบวนการบริหารจัดการจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการขององค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ขึ้นถึงแนวทางปฏิบัติตน โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อพร้อมรับต่อความเสี่ยง บนพื้นฐานของความรอบรู้ ความรอบคอบ ระมัดระวัง และคุณธรรม การใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการกระทำที่ไม่เบียดเบี้ยนกัน การแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความร่วมมือป้องคงกันในสังคม จะสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน และการพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้กระแสโลกวิถีน

พระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ “ความพอเพียง” หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวเองที่ดีพอสมควรต่อการได้รับผลกระทบใดๆ จากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนิวัชการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี และ นักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และ ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ซึ่งแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ถึง ระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชนครินทร์เป็นที่มาของ นิยาม “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ที่คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ ผ่านช่องทางต่างๆ ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไข ความรู้ และ คุณธรรม ในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสว่า

๖๖ การจะเป็นเสื่อนั่นนั่นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอ มีพอ กิน แบบพอ มีพอ กิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียง กับตัวเอง

๑๑

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลาง คำว่า “ความพอเพียง” นั้นจึง หมายถึง ความพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายในในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง เราจึงสามารถมองได้ว่า เศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตให้มีความสุข ที่จำเป็นต้องใช้ทั้ง ความรู้ ความเข้าใจผนวกกับคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่ เป็นการดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาดและ

สามารถอยู่ได้แม้ในสภาพที่มีการแข่งขัน และการไฟล์บ่ของโลกาภิวัตน์ นำสู่ ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ของ ชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม

อภิชัย พันธุ์เสน (2550:เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ) ได้จัดว่า แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง เป็น “ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธ ธรรมอย่างแท้จริง” ทั้งนี้เนื่องจากในพระธรรมคำสอนสั่ง “ให้คำอธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า ‘คือ ความพอประมาณ ซึ่อตรง ไม่โลกมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น’ การดำเนินชีวิตอยู่ได้ จำเป็นที่จะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญสี่ประการได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งในโลกยุคทุนนิยมอย่างเช่นปัจจุบันนี้ ปัจจัยทั้งสี่นั้น ไม่อาจจะหามาได้ถ้า ปราศจาก เงิน ซึ่งถือว่าเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการมานาน การได้มาซึ่ง เงินนั้น จำเป็นที่บุคคลจะต้องประกอบสัมมาอาชีพ และนำเงินที่ได้มานั้นไปแลกเปลี่ยนให้ได้มา ซึ่งปัจจัยในการดำเนินชีวิต

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และ ใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้นโดยปราศจากการ ภัยหนี้ยืมสิน และ ถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจนำมา ใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน (ปัจจัยเสริมในที่นี้ เช่น ห้องเที่ยว ความบันเทิง เป็นต้น) สาเหตุที่แนวทางการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะ สภาพการดำเนินชีวิตของสังคมในปัจจุบันได้ถูกปลูกฝัง หรือสร้าง หรือกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่าย อย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำเนินชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว บริโภคความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนัน หรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้ เกิดการภัยหนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกจากได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทาง ในการดำเนินชีวิต

ในแง่ของเศรษฐกิจมหภาค ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง อาจจะทำให้ระดับการบริโภค โดยรวมลดลง ซึ่งเป็นไปได้เนื่องจากประชาชนจะไม่ภัยหนี้ยืมสินเพื่อมาใช้จ่าย แต่อาจทำให้กำลัง การใช้จ่ายสะท้อนภาพจริงของเศรษฐกิจ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นับเป็นกรอบแนวความคิด และทิศทางในการพัฒนาระบบ เศรษฐกิจมหาภาคของไทย ซึ่งบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า สังคมสีเขียว (Green Society) ด้วยหลักการ ดังกล่าว แผนพัฒนาฯฉบับที่ 10 นี้จะไม่นเน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคง ให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกัน ระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ได้รับการเชิดชูสูงสุด จากองค์การสหประชาชาติ (UN) โดยนายโคปี อันนัน ในฐานะเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award แด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ 26 พฤษภาคม 2549 และ ได้มีป้ายกุฏิถึง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ว่า เป็นปรัชญาที่สามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง สู่หมู่บ้าน และสู่เศรษฐกิจในวงกว้างขึ้นในที่สุด เป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ โดยองค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิก 166 ประเทศยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน

ปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชนิรันดร์สั่งแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภัยหลังได้ทรงเน้นย้ำ แนวทางการแก้ไขเพื่อให้ลดพ้น และสามารถดำเนินอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลง มีหลักพิจารณา ดังนี้

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำเนินอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการลดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยเฉพาะไม่เบี้ยดเบี้ยนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เข้มข้นกัน เพื่อประกอบการวางแผนและ ความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มี ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตแนวทาง ปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การ พัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมจะปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปุยอินทรีคุณภาพสูง

ในปี 2546 กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน ได้มอบหมายให้ วว. ทำการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตปุยอินทรี เนื่องจากประเทศไทยมีวัตถุดีบจำนวนมากที่ สามารถนำมาผลิตปุยอินทรี ปุยชีวภาพที่สามารถทดแทนการนำเข้าปุยเคลมีมีราคาแพง ภายใต้โครงการนี้มีการก่อสร้างโรงงานต้นแบบผลิตปุยฯจำนวน 53 โรง กระจายอยู่ทั่วทุก ภูมิภาคของประเทศไทย ครอบคลุม 33 จังหวัด เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาเรียนรู้หลัก วิชาการที่ถูกต้องในการผลิตปุยอินทรี เพื่อที่จะนำไปผลิตและใช้ปุยกันอย่างแพร่หลาย ให้ สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น อันจะเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยรัฐในการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วนของรัฐบาล โดยโรงงานต้นแบบผลิตปุยอินทรีคุณภาพสูงมีกำลังผลิตปุย อินทรีชนิดผงปุยอินทรีอัดเม็ดมีเครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิตได้แก่ เครื่อง อัดเม็ดปุย เครื่องตีป่น เครื่องผสมแบบวนวน เครื่องกลับปุย เครื่องเย็บกระสอบปุยและ เครื่องซักปุย ในการผลิตปุยอินทรีคุณภาพสูงจะใช้วัสดุเหลือใช้ เหลือทั้งทางการเกษตรเป็น เช่น มูลสัตว์ แกลบ กาบ ตะกอนน้ำดัก กาบมันสำปะหลัง เป็นต้น ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโดยรวมอย่างยั่งยืน

ขอบเขตและค่านิยามของปุยอินทรี

อินทรีวัตถุเป็นส่วนประกอบสำคัญของติน ตินดีจะต้องมีอินทรีวัตถุเป็นส่วนประกอบ โดยประมาณ 5 % โดยปริมาตร และตินดีจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความอุดมสมบูรณ์ดี
2. คุณสมบัติทางเคมีที่ดี
3. คุณสมบัติทางกายภาพที่ดี
4. คุณสมบัติทางชีวภาพที่ดี

5. สภาพแวดล้อมที่ดี

สวนดินดีต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. มีคุณสมบัติทางกายภาพที่ดีคือมีโครงสร้างตีร่วนชัย ไม่จับกันเป็นก้อน มีการระบายน้ำและถ่ายเทอากาศดี มีเนื้อดินเหมาะสม

2. มีคุณสมบัติทางเคมีเหมาะสมคือมีสภาพความเป็นกรด – ด่าง หรือสภาพของความเคมีที่ไม่เป็นอันตรายต่อการผลิตพืชตามปกติ ดินมีความสามารถหรือความจุในการแลกเปลี่ยนประจุ ทำให้มีประสิทธิภาพในการดูดซับ กักเก็บ และปลดปล่อยธาตุอาหารให้แก่พืชได้อย่างเหมาะสม

3. มีคุณสมบัติทางชีวภาพที่ดีคือมีจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ เช่น แบคทีเรีย, รา, แอนติโน มัลซิก ชนิดและปริมาณที่เหมาะสมของจุลินทรีย์ในดินช่วยให้เกิดกิจกรรมทางชีวเคมี ช่วยในการปลดปล่อยธาตุอาหารในดินให้พืชอย่างต่อเนื่อง

4. มีธาตุอาหารพืชเพียงพอและสมดุลคือมีธาตุอาหารที่พืชต้องการครบ ทั้งธาตุอาหารหลัก (N,P,K) ธาตุอาหารรอง (Ca, Mg, S) และจุลธาตุ (Fe, Mn, Cu, B, Mo, C) อย่างเพียงพอและสมดุล องค์ประกอบที่สำคัญทั้ง 4 ประการนี้จะมีความเชื่อมโยงกัน ไม่มีองค์ประกอบใดมีอิสระต่อกัน

ความหมายของปุ๋ยอินทรีย์

ปุ๋ยอินทรีย์ คือ ปุ๋ยที่ได้จากวัสดุอินทรีย์ตฤதิที่ผ่านการย่อยสลายเสร็จสมบูรณ์แล้ว จนเปลี่ยนเป็นสารอินทรีย์ที่คงตัวเรียกว่า ชีวมัล และปลดปล่อยสารที่พืชสามารถดูดไปใช้ได้ เช่นปลดปล่อยสารในตอเรเจนในรูปของไนโตรท ปลดปล่อยฟอฟอรัสในรูปของฟอสฟे�ต รูปของธาตุอาหารที่ปลดปล่อยดังกล่าวพืชสามารถดูดซึมผ่านรากไปใช้ได้โดยตรง แม้ปุ๋ยอินทรีย์จะมีธาตุอาหารพืชแต่ละชนิดเป็นองค์ประกอบที่ค่อนข้างต่าง แต่หากสภาพแวดล้อมในดินดี ธาตุอาหารในปุ๋ยอินทรีย์จะถูกปลดปล่อยออกมากช้าๆ (Slow release) โดยกิจกรรมของจุลินทรีย์ บางชนิดในดิน

บุชอันทรีย์ คือ ปุ๋ยที่ได้จากวัสดุอินทรีย์ตฤติที่ผ่านการย่อยสลายเสร็จสมบูรณ์แล้ว จนเปลี่ยนเป็นสารอินทรีย์ที่คงตัวเรียกว่า ชีวมัล และปลดปล่อยสารที่พืชสามารถดูดไปใช้ได้ เช่นปลดปล่อยสารในตอเรเจนในรูปของไนโตรท ปลดปล่อยฟอฟอรัสในรูปของฟอสฟे�ต รูปของธาตุธาตุอาหารพืชแต่ละชนิดเป็นองค์ประกอบที่ค่อนข้างต่าง แต่หากสภาพแวดล้อมในดินดี

บุชอันทรีย์ หมายถึง สารอินทรีย์หรือสารอนินทรีย์ไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือทำขึ้นก็ตาม ใช้สำหรับเป็นธาตุอาหารแก่พืช เพื่อบากรุ้งความเติบโตแก่พืช

ตามหลักวิชาการปุ่ยจำแนกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ปุ่ยเคมี คือปุ่ยที่ได้จากการอันนทรีย์หรือสารอินทรีย์สังเคราะห์ รวมถึงปุ่ยเชิงเดี่ยว ปุ่ยเชิงผสมและปุ่ยเชิงประกอบและยังรวมถึงปุ่ยอินทรีย์ที่มีปุ่ยเคมีผสมอยู่แต่ไม่รวมสารจำพวก ปุ๋น มาร์ล ปุนขาว ปุนพลาสเตอร์หรืออิปซัม

2. ปุ่ยอินทรีย์ คือปุ่ยที่ได้จากการอินทรีย์ตุ่น ซึ่งผลิตด้วยกรรมวิธีทำให้ชื้น, สับ, บด, หมัก, ร้อนหรือวิธีการอื่นๆ แต่ไม่ใช่ปุ่ยเคมีและปุ่ยชีวภาพ ซึ่งได้แก่ ปุ่ยคอก, ปุ่ยหมัก และปุ่ยพิชสด

3. ปุ่ยชีวภาพ คือปุ่ยที่ประกอบด้วยจุลินทรีย์ที่มีชีวิตที่สามารถสร้างธาตุอาหาร หรือช่วยให้ธาตุอาหารแก่พืชได้แก่ ปุ่ยชีวภาพไroziteym, ปุ่ยชีวภาพไมโคไรซ่า, ปุ่ยชีวภาพPGR1, ปุ่ยชีวภาพจุลินทรีย์ละลายฟอสเฟต

ข้อจำกัดของปุ่ยอินทรีย์

1. ปุ่ยอินทรีย์มีธาตุอาหารของพืชน้อย หากต้องการที่จะให้พืชรับธาตุอาหารเท่ากับการใช้ปุ่ยเคมีจะต้องใช้ปุ่ยอินทรีย์ในปริมาณที่มากกว่า และเสียค่าใช้จ่ายสูงมากกว่าการใช้ปุ่ยเคมี

2. การใช้ปุ่ยอินทรีย์ไม่สามารถที่จะปรับแต่งปุ่ยให้เหมาะสมกับดินและพืชได้ เนื่องจากปุ่ยอินทรีย์ได้มาจากชากพืชและสัตว์ซึ่งมีธาตุอาหารพืชในปริมาณน้อย และสัดส่วนของธาตุอาหารพืชต่างๆ ของปุ่ยอินทรีย์ผันแปรในช่วงที่แคมบ์มากทำให้ไม่สามารถปรับสมดุลของธาตุอาหารพืชในดินได้เมื่อเทียบกับปุ่ยเคมี

3. ปุ่ยอินทรีย์ควบคุมการปลดปล่อยธาตุอาหารให้ตรงเวลา กับที่พืชต้องการได้ยาก เพราะปุ่ยอินทรีย์จะปลดปล่อยธาตุอาหารออกมากช้าๆ ทำให้พืชที่ปลูกโดยไส้ปุ่ยอินทรีย์นั้นโตช้ากว่าพืชที่ปลูกแล้วไส้ปุ่ยเคมี

4. ปุ่ยอินทรีย์ทำให้เกิดก้าชเรือนกระจุกในสภาวะที่ฝนตกหนักและมีน้ำซึ่งจะทำให้ดินมีออกซิเจนน้อยไม่เพียงพอ สภาพเช่นนี้จะทำให้เกิดก้าชมีเทนและในครัวสอึกไซต์ในดิน ซึ่งก้าช 2 ชนิดนี้มีระเบยสูตรร้ายกาจ จะทำให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจุกทำให้โลกร้อนโดยเฉพาะปุ่ยอินทรีย์ที่มีอัตราส่วนระหว่างคาร์บอนกับไนโตรเจนที่กว้าง

5. ปุ่ยอินทรีย์บางชนิดมีธาตุโลหะหนัก หรือมีสารพิษปนเปื้อนในวัสดุอินทรีย์ที่นำมาทำปุ่ยหมัก เมื่อนำไปใช้กับพืช พืชบางชนิดอาจตายหรือมีสารอย่างเช่น สารแคดเมียม, สารสังกะสี, สารปรอท, สารตะกั่ว ตกค้างอยู่ในผลผลิตที่ไส้ปุ่ยอินทรีย์ที่มีสารโลหะหนักปะปนอยู่

ชนิดของปุ่ยอินทรีย์

1. ปุ่ยหมัก คือการนำเอาวัสดุอินทรีย์ที่มี C / N กว้าง ผ่านกระบวนการย่อยสลายของจุลินทรีย์ และความร้อนจากการย่อยสลายเป็นตัวช่วยทำลายเชื้อโรคจากพืช, แมลง ตลอดจนเมล็ดของวัชพืช จนได้ปุ่ยหมักที่มี C / N ในช่วงแคมบ์ต่ำกว่า 20 ซึ่งใกล้เคียงกับ C / N ของอินทรีย์ตุ่น ปุ่ยหมักสามารถนำไปใช้ได้เมื่อผ่านกระบวนการหมักแล้วจะมีสีน้ำตาลจนถึงดำ

ไม่มีความร้อน ลักษณะเปือยยุ่นนุ่มเมื่อ มีกลิ่นคล้ายกลิ่นของตินตามธรรมชาติ เหมาะที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงคุณสมบัติทางกายภาพของติน

2. มูลสัตว์ เป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่มีธาตุอาหารสูงสามารถใช้แทนปุ๋ยเคมีได้ดี แต่มีราคาที่ค่อนข้างแพงควรใช้กับพืชที่มีรายได้ผลตอบแทนสูง ตัวอย่าง เช่น

ปุ๋ยมูลไก่และมูลเป็ด เป็นมูลสัตว์ที่มีธาตุอาหารพืชค่อนข้างสูง แต่ไม่ควรนำมูลที่สดๆ มาใช้กับพืชผักโดยตรง ควรนำไปหมักให้สมบูรณ์ก่อนที่จะนำไปใช้ในอัตราส่วน 500 – 1,000 กิโลกรัม / ไร่

ปุ๋ยมูลหมู เป็นมูลสัตว์ที่มีธาตุอาหารพืชค่อนข้างสูง มูลหมูมักจะมีปริมาณของสารสัมภาระและสารทองแผลมาก การใช้สะสมนานๆ อาจเป็นอันตรายต่อพืช ควรนำไปหมักร่วมกับกลบ, ชีลีย์, พางช้าก่อนนำไปใช้ อัตราการใช้ 1,000 – 2,000 กิโลกรัม / ไร่

ปุ๋ยมูลโค กระเบื้อง เป็นมูลสัตว์ที่มีธาตุอาหารพืชค่อนข้างต่ำกว่ามูลสัตว์อื่น เพราะเป็นสัตว์กินหญ้า ดังนั้นจึงไม่ควรนำมูลสัตว์ไปใช้กับพืชโดยตรง เพราะปัจจัยทางเกี่ยวกับวัชพืชจะตามมา ควรนำไปหมักให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ อัตราการใช้ 2,000 – 5,000 กิโลกรัม / ไร่

ปุ๋ยคอก คือปุ๋ยที่ได้จากการหมักเศษชากพืชต่างๆ รวมถึง ชีลีย์, กลบ, พักดับชวา นำไปร่องพื้นคอกของโคและกระเบื้อง และปล่อยให้สัตว์เยียบย่างผสมกับมูลที่ถ่ายออกมากโดยทั่วไปปุ๋ยคอกจะมีคุณสมบัติด้อยกว่าปุ๋ยหมักและปุ๋ยมูลสัตว์อื่นแต่ก็มีความสามารถในการทำจ่ายกว่าปุ๋ยหมัก

ปุ๋ยมูลค้างคาว เป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่มีธาตุอาหารสูงมาก ใช้กับพืชที่ปลูกจะทำให้พืชเจริญเติบโตได้เร็วเท่ากับปุ๋ยเคมีสามารถใช้แทนปุ๋ยเคมีได้ดี แต่มีราคาสูง เป็นปุ๋ยที่มีธาตุฟอฟอรัสสูงเกิน 5 % เหมาะสำหรับการนำไปใช้กับตินที่เป็นกรด แต่ต้องใช้ร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์จึงจะมีประสิทธิภาพสูง

กระดูกป่นและเปลือกหอยป่น เป็นปุ๋ยที่ได้จากโรงงานสัตว์ โดยการนำเอากระดูกชิ้นใหญ่ และแข็งนำมานบดให้มีขนาดเล็ก เป็นปุ๋ยที่ให้ธาตุอาหารในโครงสร้าง ฟอฟอรัส แคลเซียม และธาตุอาหารปริมาณน้อยอีกมากมาย เหมาะที่จะนำไปใช้กับไม้ผลและไม้ดอก แต่ปุ๋ยอินทรีย์ชนิดนี้มีราคาค่อนข้างสูง อัตราการใช้ 100 – 200 กิโลกรัม / ไร่

ปุ๋ยพืชสดและพืชคลุมติน เป็นการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้ได้ปริมาณที่มากพอ กับพื้นที่และต้นทุนน้อย ปุ๋ยพืชสดที่นิยมใช้คือพืชตระกูลถั่วที่มีอายุสั้นอยู่ในช่วง 45 – 60 วัน ส่วนพืชคลุมตินนิยมใช้พืชตระกูลถั่วที่มีอายุยาวช้ามี แล้วไก่กลบเมื่อต้องการใช้พื้นที่ทำการเกษตรปริมาณของต้นพืชที่ถูกไก่กลบ จะขึ้นอยู่กับชนิดของพืชที่เลือกใช้ และอีกวิธีคือ การหัวน้ำปุ๋ยพืชสดพร้อมการผลิตพืชที่ต้องการ เช่น การหัวน้ำถั่วเชียและข้าวพร้อมกันในปริมาณ 8 : 5 กิโลกรัม / ไร่ เหมาะที่จะทำการผลิตในที่นาดอน และสามารถควบคุม และระบายน้ำได้ง่าย

ตอชังและชากรของพืช เป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากส่วนของพืชที่เหลือคงค้างในพื้นที่ ที่ทำการผลิตพืช เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วลิสง ถั่วเชีย ฟางช้า ชิงสามารถไก่กลบ

เมื่อเก็บผลผลิตนันเสริจ จะทำให้ดินร่วนซุย หรือเศษซากพืชอื่นๆ เช่น แกลบ, ชี้เลือย, ชี้เก้า แกลบ, ชูยหรือกากมะพร้าวสับ, เปลือกไม้, เปลือกด้าว หรือเศษหญ้า ฯลฯ ซึ่งเศษวัสดุอินทรีย์เหล่านี้ จะเน่าเปื่อยได้ช้า สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงดิน และแก้ปัญหาดินเค็ม ดินโซเดียมโดยใช้แกลบ 1,000 – 3,000 กิโลกรัม / ไร่ จะช่วยทำให้ดินโปร่งและร่วนซุย สามารถลดการเคลื่อนของเกลือที่จะเข้ามาสู่ผิวดิน ช่วยลดปัญหาการตายของพืชที่ปลูกในดินเค็มและแกลบยังมีคุณภาพดี ซึ่งเป็นธาตุอาหารเสริม ช่วยให้ต้นพืชแข็งแรงและยังทนทานต่อโรคและแมลง

เศษพืชหรือวัสดุอินทรีย์จากโรงงานอุตสาหกรรม

ถ้ามีการจัดการเศษวัสดุอินทรีย์จากโรงงานที่ดีและเหมาะสมแล้ว จะสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงดินได้อย่างดี วัสดุที่คนนิยมนำมาทำปุ๋ยหมัก เช่น กากอ้อย ชี้เลือย เปลือกไม้ ชูยมะพร้าว กากผงชูรส วัสดุเหล่านี้มีปริมาณธาตุอาหาร คุณสมบัติทางกายภาพ และคุณสมบัติทางเคมีที่แตกต่างกัน วัสดุที่มีปริมาณธาตุอาหารมาก เหมาะที่จะนำไปปรับปรุงดินได้โดยตรง บางชนิดจะต้องปรับสภาพบางประการให้เหมาะสม จึงสามารถนำไปใช้ได้

อัตราการใช้ปุ๋ยอินทรีย์

อัตราการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของดิน ชนิดของดิน และชนิดของพืช ความแตกต่างในการทำเกษตรกรรม กล่าวคือดินที่มีการไถพรวนและใช้ปุ๋ยเพิ่มเป็นประจำ จะต้องใช้ปุ๋ยในปริมาณที่มากกว่าดินที่ไม่มีการไถพรวน และยังขึ้นอยู่กับลักษณะความสมบูรณ์ ในการย่อยสลายของจุลินทรีย์ ถ้าการย่อยสลายของจุลินทรีย์ตี ใช้อัตรา 1 : 1 ถ้าองค์การย่อยสลายอยู่ที่อัตรา 20–30% ของปริมาตรดินในกรณีที่ดินมีปัญหาต้องใส่ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับสารปรับปรุงดินอื่น เช่น ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋นขาวในดินที่เป็นกรด ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับยิปซัมหรือแกลบในดินเค็ม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการหมักปุ๋ย

ปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการหมักปุ๋ยอินทรีย์ได้แก่ ลักษณะเฉพาะของวัสดุอินทรีย์ที่นำมาหมัก ปริมาณที่หมัก ความชื้น อัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน การถ่ายเทของอากาศในกองหมัก อุณหภูมิ และความเป็นกรด – ด่างภายในกองปุ๋ย ที่สำคัญที่สุดคือจำนวนประชากรของจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในวัสดุที่นำมาหมัก วัสดุที่นำมาทำปุ๋ยหมักแบ่งออกได้เป็น 2 จำพวกคือ

1. วัสดุที่ย่อยสลายตัวง่าย เช่น ผักผลช้า ต้นกล้วย ใบตอง เศษหญ้าสด พืชอ่อนน้ำ เศษผัก พืชตระกูลด้าวต่างๆ
2. วัสดุที่ย่อยสลายตัวได้ยาก เช่น ฟางข้าว แกลบ ชานอ้อย ชี้เลือย ชูยมะพร้าว ต้นข้าวโพด ชังข้าวโพดเป็นต้น

ขั้นตอนการทำปุ๋ยหมักที่ถูกต้องและประหยัด

1. การเลือกวัสดุที่นำมาทำปุ๋ยหมักควรเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มีปริมาณที่เพียงพอที่จะนำมาทำปุ๋ยหมัก
2. การใส่ตัวเร่งเพิ่มในกองปุ๋ยเพื่อลดระยะเวลาในการหมักปุ๋ย และให้ปุ๋ยที่หมักมีคุณภาพดี เช่น เชื้อจุลินทรีย์, มูลสัตว์ต่างๆ
3. การจัดท่าอุปกรณ์ในการทำปุ๋ยหมักเพื่อความสะดวกและประหยัดเวลาในการกองปุ๋ย เช่น คราด, เช่ง, บุงกี, จอบ, เสียม, พลัว, บัว ลดน้ำ, ถังน้ำ
4. การเลือกสถานที่ ควรพิจารณาถึง แหล่งวัสดุ แหล่งน้ำ ลานกองปุ๋ย โรงหมักปุ๋ย

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำปุ๋ยหมัก

1. กองปุ๋ยหมักเกิดกลิ่นเหม็น อาจเกิดจากปุ๋ยที่หมักเปียกน้ำเกินไป หรือกองปุ๋ยที่หมักแห้งเกินไป ควรกลับกองปุ๋ยให้หلامซึ่ง แล้วให้อาการถ่ายเทได้สะดวก ถ้าปุ๋ยที่หมักเปียกเกินไปให้เติบวัสดุเพิ่มเข้าไปอีก
2. กองปุ๋ยมีกลิ่นแอมโมเนียมเนยอาจเกิดจากปุ๋ยที่หมักไม่熟ในกระบวนการมากเกินไป ควรหาวัสดุที่มีการบ่อนเดิมเข้าไป เช่น ใบไม้แห้ง, ชี้ ลือยเป็นต้น
3. กองปุ๋ยหมักไม่มีการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากปุ๋ยที่หมักแห้งเกินไป ควรเพิ่มปริมาณความชื้นให้กองปุ๋ยหมักในขณะที่กลับกอง
4. กองปุ๋ยหมักมีความชื้นพอเพียง ถ้าหากมีกลิ่นปุ๋ยสูง แต่ไม่สูงพอที่จะเกิดการย่อยสลาย อาจเกิดจากปุ๋ยที่หมักของเล็กเกินไป หรือ อาจเกิดจากปุ๋ยที่หมักของใหญ่เกินไป ควรทำกองปุ๋ยที่หมักให้มีขนาดพอตัว

ประโยชน์ของปุ๋ยหมัก

1. ด้านการเกษตร กระบวนการหมักเป็นวิธีแปรเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้กลับมาเป็นประโยชน์ต่อพืช ดินในเขตตอบอุ่น มีอินทรีย์วัตถุเฉลี่ย 5 – 10 % ดินในเขตร้อน มีอินทรีย์วัตถุเฉลี่ย 1 % ดังนั้นจึงต้องเพิ่มปุ๋ยอินทรีย์ให้แก่ดินถ้าต้องการควบคุมความสมบูรณ์ของดินไว้
2. ทางกายภาพ การใส่ปุ๋ยหมักลงดิน จะทำให้โครงสร้างของเนื้อดินดีขึ้น โดยอินทรีย์วัตถุในปุ๋ยหมักจะไปยึดอนุภาคดินเข้าด้วยกัน และปรับสภาพของดินให้ดีขึ้นตามลำดับเหมาะสมแก่การปลูกพืช
3. ทางเคมี ปุ๋ยหมักมีธาตุอาหารต่างๆ ที่พืชต้องการ การใส่ปุ๋ยหมักลงดินเป็นการเพิ่มปริมาณธาตุอาหารให้แก่ดินไปด้วย และปุ๋ยหมักยังช่วยทำให้อาหารพืชที่อยู่ในดินแปรสภาพมาอยู่ในรูปที่พืชสามารถนำเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้น
4. ทางชีววิทยา ในกองปุ๋ยที่หมักจะมีรากและเชื้อแบคทีเรียอยู่ในปริมาณมากขึ้น เมื่อใส่ปุ๋ยหมักลงดิน จะช่วยเพิ่มปริมาณของจุลินทรีย์จำนวนหนึ่ง เช่น จุลินทรีย์พากนี้จะไปช่วย

เพิ่มกระบวนการเปลี่ยนเป็นแอมโมเนีย กระบวนการเปลี่ยนเป็นไนเตรท และกระบวนการตรึงไนโตรเจน และรุ่งเรืองมีสีสังข์ไปช่วยกระตุ้น รำโนโครีชีงอาคีออยรอนฯ راكพีชให้ช่วยดูดซึมธาตุอาหารเพิ่มขึ้นอีกด้วย

บุญมักนันสามารถนำมาใช้กับพืชได้ทุกชนิด และบุญมักนันยังสามารถที่จะนำมาใช้กับดินได้ทุกประเภท แต่อัตราการใช้จะแตกต่างกันไปตามสภาพของดินแต่ละแห่ง พืชที่ปลูกภูมิอากาศ และที่สำคัญคุณภาพปุ๋ยที่มักนัน มีคุณภาพมากน้อยแค่ไหน ต้ามักกปุ๋ยไม่ได้คุณภาพจะทำให้เราชี้งเป็นเกษตรกร เสียทั้งเงิน เสียเวลา ในการลงทุนปลูกพืช

ตอนที่ 2 สภาพและบริบทของชุมชนตำบลไทรย้อย

ตำบลไทรย้อย มีประชากร 6,540 คน เป็นชาย 3,289 คน หญิง 3,251 คน ส้านักงานองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเด่นชัย ทางทิศใต้ ประมาณ 7 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดแพร่ ประมาณ 31 กิโลเมตร เนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 226.30 ตารางกิโลเมตร หรือ 141,437 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและภูเขาสูงสภาพดินเป็นดินลูกรังและดินทราย มีแม่น้ำธรรมชาติ เช่น แม่น้ำยม ห้วยแม่สูง ห้วยแม่ปาน ห้วยหมากก่น ห้วยน้ำพร้าว ห้วยไพรแล้ง และ ห้วยมะไฟ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ภาพที่1: แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลไทร

อาณาเขต

ที่ศูนย์อติดต่อกับบ้านหัวยูกดหมู่ที่ 5 ตำบลเด่นชัย
 ที่ศูนย์ติดต่อกับตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น
 ที่ศูนย์อติดติดกับตำบลหัวไร อำเภอเด่นชัย
 ที่ศูนย์ติดต่อกับอำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ตำบลไทรย้อยมีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล แบ่งออกเป็น 12 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1	บ้านปากปาน
หมู่ที่ 2	บ้านไทรย้อย
หมู่ที่ 3	บ้านปากเคาะ
หมู่ที่ 4	บ้านบ่อแก้ว
หมู่ที่ 5	บ้านป่าไฝ
หมู่ที่ 6	บ้านน้ำพร้าว
หมู่ที่ 7	บ้านปากปาน
หมู่ที่ 8	บ้านบ่อแก้ว
หมู่ที่ 9	บ้านปากปาน
หมู่ที่ 10	บ้านบ่อแก้ว
หมู่ที่ 11	บ้านปากเคาะ
หมู่ที่ 12	บ้านไทรย้อย

ประวัติชุมชน

จากการศึกษาประวัติของชุมชนร่วมกับชาวตำบลไทรย้อย พบว่าตำบลไทรย้อย เป็นชุมชนที่มีการตั้งบ้านเรือนนานนับร้อยปี มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น บ้านบ่อแก้ว ดอยปักจะโล้ง ซึ่งเป็นแหล่งช่องสูดของชาวເງິນที่มาปลันเมืองแพร่ มีแหล่งอัญมณีที่มีชื่อเสียงที่บ้านบ่อแก้ว มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ พื้นที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมกับการทำการเกษตร เช่น ทำไร่ ทำสวน ผลผลิตที่ชื่อในตำบลไทรย้อยได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ไม้ผลต่างๆ การเพาะปลูกส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนและแหล่งน้ำธรรมชาติ มีแม่น้ำยม มีลำห้วยสาขาได้แก่ ห้วยแม่สูง ห้วยแม่ปาน ห้วยทามากก่น ห้วยน้ำพร้าว ห้วยไพรแล้ง ห้วยมะไฟ มีป่าสงวนแห่งชาติ 1 แห่งคือป่าแม่ปาน มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ 3 แห่ง คือ แหล่งพลอยบ่อแก้ว น้ำตกคาดผา มุกและถ้ำแพดดัง

ผู้ที่มาตั้งบ้านเรือนในตำบลไทรย้อยในระยะแรกนั้น มาทำการเกษตร ทำงานกับการรถไฟ ทำไม้ และ มาชดพลอย เป็นต้น การอพยพมีลักษณะเป็นการมาตามคำชวนของเพื่อน

บ้าน ตามญาติพี่น้อง และมาทางงานทำเป็นต้น แหล่งที่อยู่พม่า เช่น มาจากบ้านสบสาย บ้านบวกป่า บ้านน้ำช้า บ้านหัวฝ่ายอำเภอสูงเม่น อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ บ้านไทร้า บ้านด่านนา ชาม อำเภอเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอเติน อำเภอองาว จังหวัดลำปาง อำเภอเชียงคำ เชียงม่วน จังหวัดพะเยา และผู้ที่มาค้าขายตามทางรถไฟในอำเภอเด่นชัย ที่ขยับขยายมาตั้งหลัก แหล่งทำการค้าในชุมชนและใกล้เส้นทางคมนาคม เช่น ถนนสายเด่นชัย - ลำปาง เเด่นชัย-ศรีสัชนาลัย เป็นต้น ในระยะแรกพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากการคมนาคมยังไม่สะดวก และเครื่องมืออุปกรณ์ในการตัดไม้ยังไม่ทันสมัย การทำไม้ของชาวบ้านเพื่อปลูกสร้างบ้าน และประรุชายเป็นการยังชีพควบคู่ไปกับการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ต่อมา มาคนจากต่างถิ่นอยู่พม่าตั้งบ้านเรือนมากขึ้น ประกอบกับมีเครื่องมือที่ทันสมัย และเส้นทางคมนาคมสะดวก มีการใช้รถจักรยานยนต์ และเลือยยนต์เข้าไปลักลอบตัดไม้ข้ามมากขึ้น ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าลดลง และชุมชนทนาแน่นขึ้น

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่โดยใช้เครื่องจักรกล และการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน จนพบว่ามีโรงงานประรุปไม้ลักษณะโรงงานไม้ตะเกียง กระจายอยู่ทั่วทั้งตำบล การทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน การทำนาทั่วไปทำได้ปีละครั้งยกเว้นพื้นที่ฯ มีโครงสร้างน้ำด้วยไฟฟ้า และสภาพดินเสื่อมโทรมลงจาก การเพาะปลูกพืชชนิดเดียวหลายปีติดต่อกัน การใช้สารเคมี และ ยาฆ่าแมลง

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และ เลี้ยงสัตว์ รองลงมาคือช่างรับจ้างทั่วไป ค้าขาย บริการ อุตสาหกรรมในครัวเรือน ลูกจ้างบริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ และรับราชการ ตามลำดับ อุตสาหกรรมในครัวเรือนในตำบลไทรย้อยส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานประรุปไม้ไผ่ทำตะเกียง ประรุปไม้ลักษณะโรงงานเพอร์นิเจอร์ โรงสีข้าว ด้านการบริโภค ตำบลไทรย้อยไม่มีตลาดสด การจับจ่ายเพื่อการบริโภคประจำวันต้องเดินทางไปตลาดสดในอำเภอเด่นชัย ทุกๆเข้าจะมีพ่อค้าแม่ค้าในแต่ละหมู่บ้านเข้าไปจับจ่ายซื้อสินค้าที่ตลาดสดเด่นชัยไปจำหน่ายในหมู่บ้าน จึงมีร้านค้าอยู่ร้านขายของชำกระจายอยู่ในแต่ละหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 55 ร้าน

ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ประชาชนตำบลไทรย้อยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทั้งหมดมีวัด 6 วัด คือ วัดศรีเกษม วัดไทรย้อย วัดปางเคะ วัดน้ำพร้าว วัดป่าไผ่และ วัดบ่อแก้วนิมิตร ประชาชนมีความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีแบบชาวล้านนาตอนบน มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 3 แห่ง คือ แหล่งพลอยเชิงอนุรักษ์บ้านบ่อแก้ว น้ำตกตาดพามุง ถ้ำผาตั้ง และป่าสงวนแห่งชาติแม่ปานแหล่งไม้ลักษณะสมบูรณ์ที่สุดไปทำเสาชิงช้าในการบูรณะเสาชิงช้า โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อของต้นที่ถูกตัดกลับมาปลูกในพื้นที่ตำบลไทรย้อยจำนวน 2 ล้านต้น

ด้านการศึกษาและสาธารณสุขตำบลไทรย้อย มีโรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 4 แห่ง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลไทรย้อย 1 แห่ง สนามกีฬาเนกประสงค์ 2 แห่ง สนามฟุตบอล 6 แห่ง สนามบาสเกตบอล 1 แห่ง สนามตะกร้อ 5 แห่ง สนามออลเลอร์บอล 5 แห่ง และศูนย์กีฬาตำบล 1 แห่ง ศูนย์บริการสาธารณสุข 3 แห่ง

แม้ว่าชาวตำบลไทรย้อยจะอพยพมาจากที่ต่างๆ แต่ก็มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมถึงปัจจุบัน เช่น การสืบชะตาส่วนบุคคล สืบชะดาหลวง ส่งเคราะห์(สะเดาะเคราะห์) การตานคุณแคงให้คนที่ตายจากอุบัติเหตุ การปูเจาเตียน(บูชาเทียน) การเสียกชวัญ(เรียกชวัญ) การเลี้ยงผีป្លើយោ การทำหัวผู้เม่นผู้แก่ในวันปีใหม่(สงกรานต์) ตามขันช้าววันปีใหม่วันเข้าพรรษา ออกพรรษา(เข้าพรรษา ออกพรรษา)

ปัจจุบันการประกอบอาชีพของชาวตำบลไทรย้อยมีหลากหลายชีน แต่การเกษตรยังคงเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การ ทำนาข้าวเหนียวและข้าวเจ้า โดยเก็บข้าวข้างเหนียวไว้บริโภคในครอบครัว ส่วนข้าวเจ้าจะขายเป็นรายได้ครัวเรือน การทำไร่ ส่วนใหญ่ทำไร่ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ทำสวนไม้ผลและไม้ยืนต้น มะขามหวาน มะม่วง ลำไย เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์ มีไม่มาก เช่น โค สุกร และสัตว์ปีก อาชีพอื่นๆ เช่น การทำไม้ตะเกียง การเผาถ่าน ส่วนอาชีพนอกภาคการเกษตร ได้แก่ อุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำเฟอร์นิเจอร์ ประรูปไม้ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย และบริการ

ปัญหาของเกษตรกร ในตำบลไทรย้อยส่วนใหญ่เกิดจาก ดินเป็นดินทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง เพราะใช้ปุ๋ยเคมี และ ยาฆ่าแมลงซึ่งมีราคาแพง นอกจากนี้เกษตรกรไม่ได้มีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้อุ่งต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากร้านค้า สหกรณ์การเกษตร หรือหน่วยงานที่ส่งเสริมการเกษตรนำมายังให้ ซึ่งส่วนใหญ่มีราคาแพง เกษตรกรต้องกู้ ธนาคารเพื่อการเกษตร กองทุนหมู่บ้านหรือ แหล่งทุนอื่นๆ มาลงทุน ด้านแหล่งน้ำในตำบลไทรย้อยไม่มีระบบชลประทาน ถึงแม้ว่าจะมีระบบการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าแต่ค่าใช้จ่ายแต่ละครั้งค่อนข้างสูงโดยเฉพาะพื้นที่ห่างแหล่งน้ำ ต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ผลผลิตที่ได้จึงไม่แน่นอน บางปีได้ผลผลิตมาก แต่ราคาไม่ดี ทำมาหาก่ายได้เงินน้อย เกษตรกรส่วนใหญ่จึงต้องไปหารายได้นอกชุมชน ในช่วงที่ว่างงานหลังปีก็ช้า 3 เดือน และเมื่อเก็บเกี่ยวและปีก็ถ้วนเสร็จแล้ว 3 เดือน ผู้ชายไปรับจ้างเป็นช่างเฟอร์นิเจอร์ในอำเภอเด่นชัย และอำเภอสูงเม่น ส่วนการเลี้ยงสุกรเป็นอาชีพเสริมของเกษตรกร มีปัญหาเรื่องอาหารราคาแพง และการขายหมูเป็นมักกได้ราคาต่ำ เนื่องจากไม่ได้ซื้อสุกหมูจากฟาร์มที่รับซื้อหมูคืนในราคายังกัน ชาวบ้านที่เลี้ยงหมูครอบครัวละ 2-3 จำนวนมาก ปัญหาที่เพิ่มขึ้นมาคือเมื่อเลี้ยงหมูมากขึ้นจะมีปัญหาภัยแล้งหนืด ภัยแล้ง ส่วนการปีกพืชผักสวนครัว ที่มีหน่วยงานต่างๆ มาฝึกอบรมและให้เมล็ดพันธุ์นั้นมีปัญหาการตลาดเนื่องจากไม่มีตลาดสดในชุมชน จึงไม่รู้จะนำผลผลิตส่วนเกินไปขายที่ไหน

เงินทุนหมุนเวียนที่ช่วยให้เศรษฐกิจในชุมชนในตำบลໄทรายื้อมีการหมุนเวียน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน(สัจจะออมทรัพย์) กองทุน กขคจ.(แก้ไขความยากจน) กองทุน SML กองทุน เงินล้าน กองทุนออมทรัพย์กู้มอาชีพ และกองทุนมาปันกิจหมู่บ้านซึ่งเน้นสวัสดิการของ สมาชิกและครอบครัวสมาชิกในการจัดงานศพ เป็นต้น

จุดแข็งของตำบลไทยอยคือ มีพื้นที่กว้างชวาง ชุมชนกระจายอยู่ตามเชิงเขาและสองฝั่งถนนสายเด่นชัย-ลำปางและเด่นชัย-ศรีสัชนาลัย มีป่าไม้อรรมชาติแหล่งอาหารพืชผักพื้นบ้านตามฤดูกาล สินค้าจากป่า สิ่งประดิษฐ์จากการไม้ เครื่องเรือนและมีป่าลักปฐก ด้านการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของประชาชน โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่การพัฒนาอาชีพของเกษตรกร และได้จัดทำโครงการตั้งศูนย์เรียนนวัตกรรมเพียงตามแนวพระราชดำริชั้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การพัฒนาอาชีพของเกษตรกร

จุดอ่อน ของชุมชนตำบลไทรย้อยคือ มีการอพยพแรงงานบางส่วนออกจากเพรารายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอ กับการครองชีพ เนื่องจากสภาพดินที่เสื่อมโทรมจากการเพาะปลูกมานาน มีเกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่ทำนาได้ปีละครั้งเดียว คนวัยแรงงานต้องออกไปหางานทำนอกชุมชน เป็นช่วง ๆ แรงงานที่ยังอยู่ในชุมชนก็ทำงานที่มีรายได้น้อย เป็นแรงงานไม่มีทักษะฝีมือ เช่น คนงานในโรงงานทำตะเกียง โรงงานเเฟร์นิร้านค้า โกลด์รับชื่อพิชผล ผู้สูงอายุมักว่างงาน การส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวริมน้ำได้ตามนโยบายของรัฐบาล ได้ผลน้อยเนื่องจากพุ่ติดกรรมการบริโภคแบบชุมชนเมืองคือใช้เงินซื้อสินค้าก่อภาระ ประกอบกับที่ดินในตำบลไทรย้อยเป็นต้นเปรี้ยว และขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูก ชาวบ้านจึงหันมือกันมากกว่า ทำให้ต้องพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอก มากกว่าการพึ่งตนเอง กลุ่มปัจจัยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนวัตตน์ ชัยัน และ เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ (2546: บทคัดย่อ) การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำชลประทานภูเข้า ของประชาชนผู้ใช้น้ำและร้องขอการใช้น้ำจากระบบที่บ้านร่องต่อัน ตำบลลซมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ทำปฏิบัติ ร่วมใช้รับประโยชน์ และ ร่วมดูแลรักษาความถึงปัญหา อุปสรรค พบว่า ผู้ที่มีพื้นที่ทำการเกษตร 1 ไร่ ถึง 30 ไร่ ยังดีมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ด้านร่วมคิด ร้อยละ 72.6 ร่วมสร้าง ทำ ปฏิบัติ ร้อยละ 84.3 ร่วมใช้ ร่วมรับประโยชน์ ร้อยละ 84.3 และร่วมดูแลรักษา ร้อยละ 66.6 นับว่ามีสัดส่วนค่อนข้างสูง ร้อยละ 55.8 ของ ผู้ให้ข้อมูลมี ความพึงพอใจในระดับปานกลาง ต่อการสร้างอาชีพใหม่และการเพิ่มรายได้จากการมีระบบน้ำ ชลประทานภูเข้า และร้อยละ 68.93 มีปัญหาและอุปสรรคในการใช้น้ำและบริหารงานกลุ่ม

ระดับปานกลาง และพบว่า ระดับการศึกษาของประชากรมีผลต่อการร่วมคิด ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยังมีผลกระทับต่อการตัดสินใจในกิจกรรมกลุ่มด้านร่วมสร้าง ทำ ปฏิบัติ เช่น การติดตั้งระบบน้ำทำแนวกันไฟและก่อสร้างถังพักน้ำ ส่วนด้านร่วมใช้และรับประโยชน์ เพศ ภูมิภาคและชุมชนที่ใช้น้ำที่ต่างกันมีผลต่อการใช้น้ำในกิจกรรมการเกษตรรึมีผลให้มีส่วนร่วม แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมด้านดูแลรักษา พบว่า ระดับการศึกษาสูง ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม

เอกสาร ๑๐๖/๒๕๔๘) ได้ศึกษาต้นแบบระบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม จังหวัด ราชบุรี" ผลการศึกษาพบว่า ระบบการทำงานในพื้นที่ตามระบบส่งเสริมการเกษตร โดยผ่านกระบวนการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม ทำให้ ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง คณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลได้จากชุมชนเป็นผู้เลือกจากตัวแทนจากเวทีชุมชนตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนของกระบวนการได้มากของแผนชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการทำงาน ซึ่งเกิดผลคือ ๑) ได้แผนแม่บทชุมชนที่เกิดจากชุมชนโดยชุมชน ทำให้ขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง ๒) คณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลได้จากคัดเลือกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและรับบทบาทหน้าที่สามารถดูแลบริหารจัดการและให้บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรแก่ชุมชนได้ดี ๓) ชุมชนเข้าใจในการจัดเวทีชุมชนและเข้าใจในการให้บริการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลและพัฒนาตัวแทนชุมชนให้สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการในชุมชนได้ และ ๔) เป็นการพัฒนาตัวเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการที่มี ระบบสนับสนุนการทำงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรพบว่า ระบบติดตามนิเทศงานต้องจัดทำแผนติดตามนิเทศงานที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเวทีให้ผู้นิเทศงานและผู้รับการนิเทศได้มีส่วนร่วมในการติดตามนิเทศงานและมีทัศนคติที่ดีไม่เป็นการจับผิดการทำงาน ระบบประเมินผลได้กำหนดการประเมินผลงานปีละ ๒ ครั้ง ระบบการพัฒนาบุคลากรเน้นการพัฒนาเรียนรู้โดยการดำเนินการจริงส่งผลทำให้เกษตรกรและชุมชนสามารถจัดเวทีชุมชนด้วยตนเองได้ ระบบข้อมูลสารสนเทศทำให้จังหวัดสามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างส่วนกลาง เชต และอำเภอได้ ซึ่งส่งผลถึงเกษตรกรได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐได้รวดเร็วชุมชนอื่นๆที่รับทราบข้อมูลข่าวสาร นำข้อมูลไปพัฒนาตนเองได้ ระบบการประชาสัมพันธ์ทำให้เกิดการเข้าใจอันดี ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารท้ายช่องทาง เช่น สื่อพื้นบ้าน หอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์โดยตรงในเวทีประชุมต่างๆ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในกระบวนการการทำงานและเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่องานส่งเสริมการเกษตร ระบบสนับสนุนแผนชุมชนเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานมีความเข้าใจในกระบวนการได้มากของแผนชุมชนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนและบริหารโดยชุมชน ซึ่งในระยะแรกได้ให้การสนับสนุนด้านความรู้เป็นส่วนใหญ่ และชุมชนมีความเป็นเจ้าของโครงการ

โดยระดมทุนเพื่อให้ก้ามกิจกรรมของตนดำเนินการได้ผลรวดเร็ว โดยไม่รอรับความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างเดียว หากได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกก็เป็นการต่อยอดการทำงาน

สมศักดิ์ สายตรง (2546 : 36-45) ได้ศึกษา ผลของความเข้มข้นปุ๋ยน้ำชีวภาพจากเศษผักต่อผลผลิตและคุณภาพผลผลิตผักคะน้าและถั่วฝักยาว ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 โดยวางแผนการทดลองแบบ RCBD แบ่งเป็น 6 Treatments คือ Control, ปุ๋ยน้ำชีวภาพจากเศษผักที่มีความเข้มข้น 0.125%, 0.250% และ 1.00% พบว่า น้ำหนักสดของผักคะน้ามีความแตกต่างกันทางสถิติอย่าง มีนัยสำคัญยิ่ง โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับดังนี้ คือ 55.94, 87.19, 58.88, 69.50, 87.63 และ 84.38 กรัม/ต้น ตามลำดับ ส่วนอายุการเก็บรักษาในตู้เย็น(Shelf life) ให้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 12.29 วัน ซึ่งให้ผลแตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ ค่าเฉลี่ยของแต่ละ Treatment ตามลำดับคือ 13.50, 11.25, 12.25, 12.50, 12.50 และ 11.75 วัน ตามลำดับ ในขณะที่คุณภาพของผลผลิตเมื่อ แบ่งชั้นระดับออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ด้วยความคุ้มการทดลอง, การใช้ปุ๋ยน้ำชีว และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ พบว่าคะแนนเฉลี่ยจากการตัดสิน 12 คนมีค่าเท่ากับ 68.00, 68.42 และ 70.41 % ตามลำดับ สำหรับถั่วฝักยาวนั้นพบว่าทั้งปริมาณผลผลิตและคุณภาพผลผลิตไม่มีความแตกต่างกัน ในทางสถิติ กล่าวคือน้ำหนักผลผลิตเฉลี่ยเป็นกรัม/ฝัก มีค่าเรียงลำดับดังนี้คือ 18.41, 21.09, 21.19, 20.83, 20.28 และ 19.52 กรัม/ ฝัก กรณีของค่าอายุการเก็บรักษาในตู้เย็น ให้ผลไม่แตกต่างกัน คือมีค่า 10.50, 9.00, 9.75, 10.00, 10.00 และ 9.25 วัน ตามลำดับ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการ

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการและสมาชิกที่ลงทุนกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูงตำบลไทรย้อย เกษตรกร ตัวแทนหน่วยงานองค์กรในตำบลไทรย้อย นักศึกษา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ รวม 50 คนทำการศึกษาในตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ระหว่างเดือนธันวาคม 2551 ถึง มิถุนายน 2553 สามารถนำเสนอเป็น 5 ประเด็น คือ ขั้นตอนการดำเนินการ สถานที่ดำเนินการ ผู้ให้การสนับสนุน แหล่งข้อมูล เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ สภาพการดำเนินชีวิต สภาพการบริหารจัดการ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ตำบลไทรย้อย ที่ผ่านมา ทั้งด้านโครงสร้างการบริหาร การจัดการ บุคลากร ทรัพยากร ตลอดจนผลการดำเนินงาน จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค การมีส่วนร่วมของชุมชน สมาชิก และหน่วยงานที่สนับสนุน ทางแนวทาง และ วางแผนพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม

ระยะที่ 2 ลงมือปฏิบัติตามแผนการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่ม แบบมีส่วนร่วม โดยใช้กิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง การทดลองปุ๋ยใช้เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของปุ๋ย เป็นตัวชี้บเดลี่ยนการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการ สมาชิก ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 3 ร่วมกันตรวจสอบคุณภาพ และ คัดเลือกตัวอย่างปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง เพื่อใช้ในกลุ่มและจัดจำหน่ายให้สมาชิกในราคายุก สรุปแบบการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล คืนข้อมูลให้ชุมชน สรุปผลการวิจัย จัดทำรายงาน และเผยแพร่

วิธีดำเนินการ

กิจกรรมที่ 1 จัดประชุม สร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและท่าแนวร่วม และร่วมกันวางแผนปฏิบัติการวิจัย ดำเนินการในวันที่ 14-15 มกราคม 2552 ณ อาคารฝึกอบรมระยะสั้น วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย คณวิจัย สมาชิกกลุ่มปัจยอนทรีย์ตำบลໄทราย้อย นักศึกษา และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ จำนวน 50 คน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยภาพรวม และ ทราบถึงความสำคัญของการร่วมกันศึกษาปัญหาของชุมชน บทบาทของทุกฝ่ายในการร่วมกันแก้ปัญหาชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย

วิธีการดำเนินงาน

เป็นการจัดประชุมสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาของชุมชนและความสำคัญของการแก้ปัญหาโดยชุมชนของชุมชน โดยชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยชุมชน ดังนี้

1. นายสมศักดิ์ สายตรง หัวหน้าโครงการกล่าวรายงานต่อ นายรัศมี มนีศักดิ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาการจัดการศึกษา แนะนำหัวข้อวิจัยจากชุมชนและสถานศึกษา ดังนี้

นางฟองจันทร์ คำແປงใจ	ประธานกลุ่มปัจยอนทรีย์ฯ	หัวหน้าโครงการในชุมชน
นายอ่อนวัย ปานปาก	ประธานฝ่ายผลิต	
นายธุรกุลธ์ ใจงาม	กรรมการฝ่ายผลิต	
นางหลัน อันนันต์ประดิษฐ์	กรรมการ	
นางกันยา คำมา	กรรมการ	
นางแสงมณฑล ทิพย์สังวาล	กรรมการและฝ่ายทำบัญชี	
นางวิไล คำเกตุ	กรรมการเรหะญัญิก	
นางสาวนิธิณฐ์ ชัยวิรช	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเด่นชัย	
นายกฤชภูษา อารีประเสริฐสุข	ครุและวิทยากรฝึกอบรม วิทยาลัยเกษตรฯ	แพร่

2. นายรัศมี มนีศักดิ์ รองผู้อำนวยการเล่าถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอน ของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ทิศทางการจัดการศึกษาของสำนักงานคณกรรมการ การอาชีวศึกษาฯ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ดังนี้ จึงต้องเรียนรู้ปัญหาของชุมชน เพื่อทางค์ความรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนและเป็นที่ยอมรับมาเผยแพร่เพื่อนำสู่การปฏิบัติ ในขณะเดียวกัน นักเรียนนักศึกษาจะได้เรียนรู้การแก้ปัญหาจากสภาพจริงในชุมชน ร่วมกับมืออาชีพ และภูมิปัญญาด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือ

3. การเรียนรู้ความหมายและกระบวนการของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน โดยเปิดวีดีทัศน์ เรื่องการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่พี่เลี้ยงจาก สกาว. ให้ เพื่อให้ผู้ร่วมประชุมได้เห็นภาพ และกระบวนการของการวิจัย ตลอดจนความคิดเห็นของผู้ร่วมโครงการ

4. การสรุปแนวคิดที่ได้จากการชุมวีดีทัศน์ โดยการให้พูดแสดงความคิดเห็นคนละ 1 ประโยครอบวง และร่วมกันสรุปความหมาย กระบวนการทำงานของคนในชุมชน และผลที่เกิดขึ้นในชุมชน และกระตุ้นให้ทุกคนคิดถึงปัญหาร่วมของชุมชน โดยเน้นปัญหาของเกษตรกร

5. คณวิจัยเล่าความเป็นมาของ การเข้าร่วมโครงการวิจัย และ แนวคิดของตนเอง ในการเข้าร่วมโครงการ เป็นรายบุคคล และให้ผู้ร่วมเวทีแสดงความคิดเห็น และเล่าเรื่องความภูมิใจของตนเองเกี่ยวกับความสำเร็จในการทำการเกษตร คณวิจัยและนักศึกษาจดประเด็น เรื่องเล่า ของทุกฝ่าย

6. คณวิจัยนำเสนอแผนปฏิบัติการโครงการวิจัยให้ที่ประชุม เสนอแนะและร่วมกำหนดระยะเวลาของแต่ละกิจกรรม

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมประชุมเดินทางมาถึงสาย ทำให้พิธีการต้องเลื่อนออกไป กิจกรรมตามตารางที่กำหนดไว้ต้องเลื่อนตามไปด้วย

2. ผู้ร่วมประชุมบางส่วน เช่น สมาชิกกลุ่มปุยอินทรีย์ อยู่ร่วมกิจกรรมได้เฉพาะตอนเช้า เนื่องจากมีภารกิจอื่นทำให้การระดมความคิดได้ความคิดเห็นที่ไม่หลากหลาย และการกำหนดวันเวลาด้วยมาอย่างพื้นที่จัดกิจกรรมมีความไม่แน่นอน

3. คณวิจัยมีการแบ่งงานกันทำแต่ยังไม่มีความคล่องตัวเนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ ทั้งการพูด นำเสนอในที่ประชุม

ข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

1. ผู้ร่วมเวที เข้าใจความหมายของ การวิจัยท้องถิ่น และเห็นด้วยอย่างชارบ้าน ทำวิจัย แต่ยังไม่มั่นใจว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกครั้ง เนื่องจากการในงานอาชีพ

2. ในชุมชนยังมีปัญหาหนึ่งสิ่งเกษตรกรรมอยู่ทั่วไป แต่ก็มีกลุ่มที่พยายามช่วยตัวเองและช่วยเหลือกันเองหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มถั่วเหลือง

3. กลุ่มอาชีพในชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาในการบริหารจัดการและความยั่งยืน ของกลุ่ม คือเมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มจะมีผู้เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน จำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้งมีมาก แต่เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งสมาชิกก็ทยอยออกไป เหลือเพียงคนที่ก่อตั้งและมีอำนาจบริหาร จัดการเท่านั้น ปัญหาที่สมาชิกทยอยออกไปส่วนใหญ่เป็นเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์

4. ในชุมชนมีคนที่รู้เรื่องการวิจัยท้องถิ่นน้อย แต่ก็ยังมีคนที่ลองผิดลองถูกในการแก้ปัญหาของตน หรือกลุ่มตน อยู่ตามกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งส่วน

ใหญ่จะประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาและพัฒนากิจกรรมอาชีพของคนระดับหนึ่งเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนในชุมชน ในการดำเนินการแก้ปัญหาในชุมชนควรจะต้องดึงคนเหล่านี้มาร่วมทำกิจกรรมให้มาก

5. องค์การบริหารส่วนตำบลมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม และได้ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแต่ เมื่อทำไปได้ระยะหนึ่งกลุ่มเหล่านั้นก็ยุติลงเนื่องจาก ส่วนมากมีปัญหาเรื่องความปobre ไม่แลกเปลี่ยนผลประโยชน์

6. การนัดหมายเพื่อทำกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ ควรหลีกเลี่ยงถูกการผลิต และกิจกรรมในชุมชน เพราะหากจัดกิจกรรมตรงกับกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมทาง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี หรือ ช่วงทำงาน เกี่ยวข้าว ปลูกถั่ว ฯลฯ จะมีคนร่วมกิจกรรมน้อย

กิจกรรมที่ 2 เวทีศึกษาสภาพศักยภาพ ภูมิปัญญากลุ่มปุ่ยอินทรีย์

จัดประชุมกลุ่มเป้าหมายทั้งจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร์และจากชุมชน ตำบลไทรย้อย ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหาร ส่วนตำบล สมาชิกสภาพตำบลไทรย้อย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ผู้นำชุมชน สมาชิก กลุ่มปุ่ย เกษตรกรทำนา ครูโรงเรียนบ้านปากปาน ตัวแทนสถานีอนามัยปากปาน ประชาชน ผู้สนใจ และคณะนักวิจัย รวม 50 คน ดำเนินการ วันที่ 23-24 กุมภาพันธ์ 2552 ณ วัดครีเกษม บ้านปากปาน หมู่ 1 ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อศึกษาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ สภาพการดำเนินชีวิต สภาพการ บริหารจัดการของกลุ่มปุ่ยอินทรีย์ ตำบลไทรย้อย ที่ผ่านมา ทั้งด้านโครงสร้างการบริหาร การ จัดการ บุคลากร ทรัพยากร ตลอดจนผลการดำเนินงาน จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค การมีส่วน ร่วมของชุมชน สมาชิก และหน่วยงานที่สนับสนุน

วิธีดำเนินงาน

เป็นการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่าง คณะวิจัย ตัวแทนองค์กรปกครอง ท้องถิ่น กับชุมชน โดยคณะวิจัยเก็บข้อมูลจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งการบันทึกการสนทน การระดมความคิดของผู้เข้าร่วมเวที การสรุปข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิด มีขั้นตอนดังนี้

1. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย กล่าวต้อนรับคณะวิจัย และเล่าความ เป็นมาของโรงงานปุ่ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย นโยบายและแนวทางการสนับสนุนส่งเสริมของ องค์การบริหารส่วนตำบล

2. นายรศมี มณีศักดิ์ รองผู้อำนวยการ เล่าแนวทางการจัดการเรียนการสอน อาชีวศึกษา และการบริการวิชาการและวิชาชีพให้กับชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล และการ ทำงานร่วมกับชุมชนตำบลไทรย้อยที่ผ่านมา ทั้งโครงการพัฒนาอาชีพแบบบูรณาการเพื่อแก้ไข

ปัญหาความยากจน การเผยแพร่พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง การอบรม 108 อาชีพ โครงการเกษตรอินทรีย์ การอบรมระยะสั้น และศูนย์ซ้อมสร้างเพื่อชุมชน เป็นต้น ซึ่งผู้สนใจใน ชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรม และเรียนรู้จากกิจกรรมเหล่านี้ได้

3. นางสาวฉวีวรรณ วงศ์แพทย์ พี่เลี้ยงโครงการวิจัยได้ เล่าถึงความเป็นมาของ การเสนอโครงการขอรับทุนสนับสนุนจาก สกอ. ว่าเป็นผลที่เกิดจากโครงการพัฒนาอาชีพแบบ บูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนในปี 2549 ซึ่งคณะกรรมการได้จัดเวทีศึกษา สภาพและศักยภาพชุมชนตำบลไทรย้อย ได้รวบรวมสภาพปัญหาชุมชนและ สนทนากลุ่มเพื่อ พัฒนาโดยวิจัย จากนั้นได้ซักชวนแกนนำในแต่ละจุดเพื่อมาพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อเสนอขอ ทุนจาก สกอ. โดยในพื้นที่ตำบลไทรย้อย มี 2 โครงการที่ได้รับทุนจาก สกอ. การ จัดนั้นได้ แนะนำหัวหน้าโครงการจากวิทยาลัยเกษตร คือนายสมศักดิ์ สายตรง และ หัวหน้าโครงการจาก ชุมชนคือ นางฟองจันทร์ คำแปลงใจ คณะวิจัยจากชุมชนอีก 6 คน และ ผู้วิจัยจากหน่วยงานใน พื้นที่คือนางสาวนิธิณัฐ ชัยวิรัช ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเด่นชัย จากนั้นให้หัวหน้าโครงการและคณะวิจัยดำเนินการศึกษาสภาพความเป็นมา ศักยภาพของกลุ่ม บุตรตำบลไทรย้อย สภาพการบริหารจัดการที่ผ่านมา โดยใช้กิจกรรมเล่าเรื่องร้องร่วง คณะวิจัยจด บันทึกข้อมูล สภาพความเป็นมา ศักยภาพของกลุ่มตามประเด็นที่มีผู้ยกชื่นมา

4. แบ่งกลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่ม บุตรอินทรีย์คุณภาพสูงตำบลไทรย้อยจุดแข็ง และจุดพัฒนา โดยให้นักศึกษาเป็นผู้ช่วยในการจัด บันทึกและเขียนแผนผังความคิดของแต่ละกลุ่มและช่วยอำนวยความสะดวกในการนำเสนอของ ตัวแทนกลุ่ม ตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย

5. นำข้อมูลสภาพ ศักยภาพที่ได้มาประมวลเป็นสภาพการบริหารจัดการทั้ง ด้านการจัดการต้นทุนการผลิต วัตถุดิบ ทรัพยากร บุคคลากร แรงงาน การผลิตการ ควบคุม คุณภาพ การใช้และ การจำหน่าย

6. สรุปจุดแข็ง และจุดพัฒนา ของการดำเนินงานที่ผ่านมา ร่วมกัน

7. เสนอแนะแนวทางการพัฒนา โดยให้ผู้ร่วมเวทีเสนอแนวทางและคณะวิจัย รวบรวมข้อเสนอแนะทั้งหมด มาจำแนกกลุ่ม และให้ช่วยกันเรียงลำดับความสำคัญ

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

1. ผู้ร่วมเวที มักคล้อยตามความคิดของคนอื่น โดยไม่เสนอความคิดของ ตนเอง ทำให้แนวทางที่ได้ไม่หลากหลาย

2. ผู้ร่วมประชุมหลายคนขอตัวไปร่วมกิจกรรมอื่นๆ ต่อ ไม่อยู่ร่วมงานกับ กิจกรรม โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่คณะวิจัยต้องการให้แสดงความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะ ทำให้ได้ข้อมูลมีครบ

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

จากการ ศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของชุมชน ศักยภาพ ความรู้ ความสามารถ สภาพการบริหารจัดการของกลุ่มปัจย์อินทรีฯ ตำบลไทรย้อยที่ผ่านมาได้ความรู้ และ ข้อมูล ดังนี้

1. สภาพชุมชนตำบลไทรย้อย เป็นชุมชนที่อยู่กระจายกันตามที่ราบเชิงเขา และ ที่ดอน จึงมีที่ดินทำการเกษตรที่เหมาะสมไม่มาก การถือครองที่ดินเฉลี่ยครัวเรือนละไม่เกิน 10 ไร่ดังนั้นอาชีพของเกษตรกรจึงเป็นการทำเกษตรแบบยังชีพเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาทำ การเกษตรร่วมกับการรับจ้างทั่วไป การอพยพแรงงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว มีการทำเกษตร เชิงเดี่ยวอยู่บ้าง คือเกษตรกรที่มีที่นาในใกล้แหล่งน้ำ และมีระบบชลประทานจากการสูบน้ำด้วย ไฟฟ้าสามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง จะปลูกข้าวจ้าวไว้ขาย และปลูกข้าวเหนียวไว้พอกินใน ครัวเรือน การขายสินค้าเกษตรส่วนใหญ่จะนำไปขาย ในตัวอำเภอเด่นชัย หรือจังหวัดอุตรดิตถ์

2. ความเป็นมาของกลุ่มปัจย์อินทรีฯ ตำบลไทรย้อย ตั้งแต่การก่อตั้ง ผู้ริเริ่มก่อตั้ง ผู้ร่วมก่อตั้ง สมาชิก กลุ่มอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง ผู้สนับสนุนจากชุมชน และหน่วยงานภายนอก

3. กิจกรรมและผลงานที่ผ่านมาของกลุ่ม จุดแข็ง และจุดที่ต้องพัฒนา

4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุม

กิจกรรมที่ 3 วางแผนพัฒนาชุมชน จัดการการผลิตและใช้ปัจย์อินทรีฯ แบบมีส่วนร่วม

เชิญผู้เกี่ยวข้องประชุม ผู้ดคุย รวบรวมข้อมูลและวางแผนการวิจัย ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย สมาชิกกลุ่มปัจย์อินทรีฯ เกษตรกร คณะวิจัย นักศึกษา และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี แพร จำนวน 50 คนดำเนินการใน วันที่ 21-22 มีนาคม 2552 ณ หอประชุมอาคาร เอนกประสงค์ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อ ประชุมวางแผนการพัฒนาชุมชน จัดการการผลิตและการใช้ปัจย์อินทรีฯ คุณภาพสูงของตำบลไทรย้อย โดยให้ กรรมการ สมาชิก ชุมชน องค์การบริหารส่วน ตำบล และ หน่วยงานผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมโดยใช้กิจกรรมการทดลองผลิตและการ เผยแพร่ความรู้ให้มากที่สุด

วิธีดำเนินงาน

จัดประชุมกลุ่มเป้าหมาย รับฟังความคิดเห็นและสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการ พัฒนา กิจกรรม และกระบวนการผลิตปัจย์อินทรีฯ คุณภาพสูงของกลุ่มปัจย์อินทรีฯ ตำบลไทร ย้อย ใช้กระบวนการจัดการความรู้ การค้นหาผู้ประสบความสำเร็จ(Best Practice) ภูมิปัญญา การจัดการ แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมตรวจสอบคุณภาพและใช้ปัจย์อินทรีฯ ที่ผลิตขึ้น

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

1. นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกคนเนื่องจากเป็นช่วงที่วิทยาลัยทำการสอบปลายภาคเรียน นักศึกษาบางคนยังสอบไม่เสร็จ
2. ครุที่ปรึกษาบางคนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากภาระงานการวัดและประเมินผลการเรียนประจำภาคเรียน และบางคนมีภาระงานมอบหมายด่วน
3. สมาชิกกลุ่มปุ่ยที่เป็นคนวัยทำงานส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกชุมชน เนื่องจากเป็นช่วงหลังถูกเก็บเกี่ยว ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นตัวแทนจากครอบครัวของสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งมักอยู่บ้านทำงานเล็กน้อย ไม่ได้ทำกิจกรรมอาชีพทั้งการผลิตและการใช้ปุ่ยอินทรีย์ ทำให้ได้ข้อมูลค่อนข้างน้อย

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

1. ได้แนวทางการบริหารจัดการการผลิตแบบมีส่วนร่วม โดย และการออกแบบสอบตามเพื่อสำรวจข้อมูล วัตถุดิบ จำนวนพื้นที่การเกษตร พฤติกรรมการเพาะปลูก การปรับปรุงบำรุงดินการใช้ปุ่ยเคมี ปุ่ยอินทรีย์ และความต้องการใช้ปุ่ยอินทรีย์ในฤดูการผลิตต่อไป
2. ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดบทบาทของคณะกรรมการกลุ่ม และการแสวงหาการมีส่วนร่วมที่ผ่านมา และการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อเปิดรับสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น
3. ได้แนวทางลดต้นทุนการผลิต จากการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตในขั้นตอนการลับกองหมัคปุ่ย โดยใช้เครื่องจักรแทนแรงคน
4. คณะกรรมการกลุ่มปุ่ยอินทรีย์ได้ทบทวนบทบาทที่ผ่านมาและพบว่าคณะกรรมการใช้ภาวะผู้นำตามธรรมชาติในการแสวงหาความร่วมมือโดยไม่มีกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอน และไม่มีรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ ส่วนมาก การพูดคุยซักซวนเป็นรายบุคคลจะได้รับการตอบสนองดีกว่า

กิจกรรมที่ 4 การประชุมปฏิบัติการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

จัดประชุมคณะกรรมการวิจัยทั้งฝ่ายวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ และฝ่ายชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ เรื่องการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลที่ต้องการใช้ในการวิจัย ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการ นักศึกษา และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี แพร่ จำนวน 30 คน ดำเนินการในวันที่ 10-11 เมษายน 2552 ณ คณะวิชาพืชสวน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมครั้งนี้ เพื่อให้คณะกรรมการวิจัยทั้งสองฝ่ายและผู้ร่วมโครงการคือนักศึกษาได้เรียนรู้วิธีการท้าแบบสอบตามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการร่วมกันสร้างแบบสอบถามและแบ่งหน้าที่กันไปแยกแบบสอบถามเก็บข้อมูล

วิธีดำเนินงาน

วิธีการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มเกษตรกรในอำเภอเด่นชัยทั้งหมด โดยวันที่ 10 เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือการวิจัย แบบต่างๆ ชื่อนี้กับชนิดของข้อมูลที่ต้องการใช้ เช่นแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และ แบบสอบถาม จากนั้นแบ่งกลุ่มและร่วมกันตอบคำถามเกี่ยวกับความต้องการใช้ข้อมูล ชนิดของข้อมูล และการได้มาซึ่งข้อมูลนั้นๆ ในวันที่ 11 เป็นการเรียนรู้และลงมือสร้างแบบสอบถาม โดยมีหัวหน้าโครงการวิจัย และคณะพี่เลี้ยงนักวิจัยเป็นผู้ให้คำแนะนำ แล้วร่วมกันทำแบบสอบถาม โดยแบ่งข้อมูลที่ต้องการเป็น 4 ด้าน คือข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านพื้นที่เพาะปลูกและผลผลิต ด้านปริมาณปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้ ด้านความรู้ความสามารถในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง และความต้องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการเพาะปลูกต่อไป

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ได้แก่

- เนื้อหาการอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นเรื่องใกล้ตัวเกษตรกร และชาวบ้าน ทำให้ไม่ทราบว่าข้อมูลที่จำเป็นในการพัฒนาการผลิตและการใช้ปุ๋ยจะนำมาได้อย่างไร
- คณะกรรมการกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์เองก็ยังไม่ทราบว่าตัวเองจะนำข้อมูลมาใช้ทำอะไรได้บ้าง เพราะคณะกรรมการส่วนใหญ่เคยแต่เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม
- นักวิจัยจากชุมชนไม่มีทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ นักวิจัยจากวิทยาลัยต้องเป็นให้นักศึกษาเป็นผู้ช่วยดำเนินการ

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

ข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ได้แก่

- คณะวิจัยจากชุมชนได้เรียนรู้วิธีการตั้งคำถามของเรื่องที่อยากรู้เพื่อทำแบบสอบถาม และการสร้างแบบสอบถามข้อคำถามที่ร่วมกันเขียนขึ้น
- คณะวิจัยจากชุมชนได้เรียนรู้วิธีการนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูล
- คณะวิจัยรู้จักกลุ่มเป้าหมายในชุมชนและรู้ว่าจะไปเก็บข้อมูลได้ในช่วงเวลาไหนที่กลุ่มเป้าหมายว่างจากการทำงาน บางคนบอกว่า อาจใช้เวลาหลังอาหารเย็นซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มเป้าหมายจะมีความผ่อนคลายและให้ข้อมูลดีที่สุด ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริหาร หรือผู้นำท้องถิ่น ต้องใช้เวลา ก่อนหรือหลังการประชุม เพราะกลุ่มนี้จะอยู่ไม่ติดบ้าน
- คณะวิจัยใช้ความรู้เกี่ยวกับแผนผังชุมชนแบ่งเขตกันเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย และได้ลงมือแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มเป้าหมาย คนละ 15 – 20 ชุด

กิจกรรมที่ 5 ตรวจสอบข้อมูลจากแบบสอบถาม

เป็นการประชุมปฏิบัติการคณะกรรมการวิจัยทั้งฝ่ายวิทยาลัย และฝ่ายชุมชน โดยนักวิจัยจากชุมชนนำแบบสอบถามที่ได้ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในชุมชนมาเพื่อศึกษาข้อมูลร่วมกัน โดยมีนักศึกษาที่ร่วมโครงการเป็นผู้ช่วยวันเวลาที่ดำเนินการ วันที่ 20 พฤษภาคม 2552 ณ คณะวิชาพัชศาสตร์วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการวิจัยทั้งสองฝ่าย นักศึกษาที่ร่วมโครงการ สมาชิกกลุ่มปัจย์อินทรีย์ตำบลไทรย้อย และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ จำนวน 30 คน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมครั้งนี้ เพื่อนำแบบสอบถามที่คณะวิจัยจากชุมชนได้ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในตำบลไทรย้อยมาเรียบร้อยแล้วมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและวิเคราะห์ สรุป ข้อมูลที่ได้เพื่อวางแผนพัฒนากระบวนการผลิตและการระดมการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเป้าหมายในการผลิตและใช้ปัจย์อินทรีย์ของตำบลไทรย้อย

วิธีดำเนินงาน

วิธีดำเนินงาน เป็นการประชุมปฏิบัติการเรียนรู้จากการทำงาน ร่วมกันคัดแยกแบบสอบถาม โดย

1. นายสมศักดิ์ สายตรง หัวหน้าโครงการนำตัวอย่างแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ หรือไม่ได้มาให้ถูก และให้คณะทำงานตรวจสอบรายละเอียดที่กำกับเพื่อจะได้ทราบว่าแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์นั้นได้จากการกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใด เพื่อจะได้ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

2. หัวหน้าโครงการเล่าถึงขั้นตอนการประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์อย่างคร่าวๆ ซึ่งคณะวิจัยจากชุมชนเรียนรู้แต่ไม่ต้องการลงมือทำและขอให้คณะวิจัยจากวิทยาลัยเป็นผู้ลงมือประมวลผลข้อมูลจะง่ายและเร็วกว่า

3. หัวหน้าโครงการใช้โอกาสนี้สอนนักศึกษาโดยเป็นการสอนการปฏิบัติจริงโดยให้นักศึกษาช่วยกันทำ โดยใช้โปรแกรม excel และพบว่านักศึกษาสามารถร่วมกันประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถามได้อย่างรวดเร็ว

4. หลังจากได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วคณะวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้นำมาข้อมูลมาพูดคุยกันว่าข้อมูลแต่ละข้อทำให้ทราบอะไรบ้างเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย และเกี่ยวข้องกับการผลิตและการใช้ปัจย์อินทรีย์อย่างไร

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ได้แก่

1. คณะวิจัยจากชุมชนมาไม่ครบ เนื่องจากคุณฟองจันทร์ ประธานกลุ่มและหัวหน้าโครงการฝ่ายชุมชน ซึ่งเป็นสมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบลต้องเข้าร่วมประชุม คุณกันยา คำมา ต้องเข้าร่วมเวลาที่ของ พอช. แพร่ จึงมาประชุมช้า

2. วิทยาลัยมีกิจกรรมฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นร่วมกับอุปการเด่นชัยทำให้นักศึกษาบางคนต้องไปทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิทยากร

3. เครื่องโปรเจคเตอร์ ชัดช่องทำให้ขั้นตอนการให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลที่อาจารย์สมศักดิ์เตรียมไว้ ใช้ไม่ได้ ต้องใช้การบอกเล่าจากแบบสอบถาม ซึ่งทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมสรุปองค์ความรู้ได้ไม่ชัดเจน

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

ข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ดังนี้

1. คณะวิจัยชุมชน นักวิจัยจากวิทยาลัยและนักศึกษาเข้าใจกระบวนการประมวลผลข้อมูล และการอ่านค่าของข้อมูล และการให้ความหมายของข้อมูล

2. นักศึกษาได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริงในการประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม excel

3. นักศึกษาสามารถอ่านค่าสถิติและเข้าใจความหมายของค่าสถิติของข้อมูลที่วิเคราะห์ได้

4. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายในตำบลสไทรย้อยทั้งด้าน เพศ อายุ อาชีพหลัก อาชีพเสริม การถือครองที่ดิน การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ สภาพการถือครองที่ดิน ปริมาณเฉลี่ยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยเคมี และแหล่งที่มาของปุ๋ยที่ใช้

ระยะที่ 2 ลงมือปฏิบัติตามแผนการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่ม แบบมีส่วนร่วม โดยใช้กิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง การทดลองปุ๋ยเพื่อศึกษาประสิทธิภาพของปุ๋ย เป็นตัวชี้วัดในการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการ สมาชิก ชุมชนและหน่วยงานเกี่ยวข้อง ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ทดลองปฏิบัติการบริหารจัดการการผลิตแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กิจกรรมทดลองผลิตและเผยแพร่ความรู้

เป็นการประชุมทดลองปฏิบัติการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย คณะวิจัย นักศึกษา สมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี พรร และตัวแทนชุมชน จำนวน 50 คน ดำเนินการระหว่างวันที่ 11-12 มิถุนายน 2552 ณ อาคารฝึกอบรมระยะสั้น วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพรร

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมครั้งนี้ เพื่อ ทดลองปฏิบัติการบริหารจัดการการผลิตแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กิจกรรมทดลองผลิตและเผยแพร่ความรู้

วิธีดำเนินงาน

วิธีดำเนินงานเป็นการอบรมปฏิบัติการทำปุยอินทรีคุณภาพสูงร่วมกันระหว่าง สมาชิกกลุ่มและนักศึกษา มีการแลกเปลี่ยนความรู้และวิธีปฏิบัติ ดังนี้

1. การพูดคุยถึงขั้นตอนการผลิตและวัสดุที่ใช้ โดยคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ บอกเล่าขั้นตอนกระบวนการทำงานที่ผ่านมา ทั้งแหล่งผลิตและปริมาณปุยที่ใช้ ปัญหาและ วิธีการปัญหาที่ผ่านมา

2. อาจารย์สมศักดิ์ สายตรงพูดถึงการวิจัยสูตรปุยทางเลือกจากวัสดุเหลือใช้ใน ท้องถิ่น เช่น ปุยอินทรีจากวัสดุเหลือใช้จากโรงฟาร์ม เช่น ปุยเลือด

3. การและเปลี่ยนความรู้ในชุมชนเกี่ยวกับวัสดุเหลือใช้ เช่น มูลวัว มูลไก่ และ สุกร ตลอดจน เศษพืช แผนที่แหล่งวัสดุในชุมชน

4. ลงมือสรุปแนวทางการปฏิบัติการผลิต และใช้ ปุยอินทรีแบบมีส่วนร่วม

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ได้แก่

1. จำนวนผู้ร่วมกิจกรรมมีแต่ ผู้ร่วมกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญมักอยู่ร่วม กิจกรรมเพียงช่วงสั้นๆ ทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่ครบถ้วน

2. ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มักเห็นคล้อยตามกัน ไม่มีความคิดแตกต่างน่าสนใจ เท่าที่ควร

3. โรงงานปุยอัดเม็ดของวิทยาลัยที่ใช้เป็นที่ฝึกปฏิบัติใช้การไม่ได้เนื่องจาก กำลังไฟฟ้าพอ จึงทดลองทำเฉพาะปุยป่น สูตรอาจารย์สมศักดิ์ที่ได้ทำการวิจัยกับพืชผัก

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

ข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ได้แก่

1. ทำให้ทราบว่าวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นประเภทอินทรีสามารถนำมาทำ ปุยและใช้ทดแทนกันได้ ชื่นอยู่กับว่าในชุมชนมีวัสดุเหลือใช้อะไรบ้าง

2. ผู้เข้าร่วมอบรมเห็นว่าปุยสูตรเลือดของอาจารย์สมศักดิ์ไม่สามารถผลิตได้ เนื่องจากห้องอาหารเนื่องนิยมรับประทานแบบเลือด ดังนั้นเลือดไม่ใช่วัสดุเหลือใช้

3. ผู้ร่วมอบรมเห็นว่าจะใช้มูลสุกรแทนมูลวัว เนื่องจากในชุมชนมีการเลี้ยง สุกรชุน และสุกรแม่พันธุ์ มูลสุกรหาได้ง่าย ราคาไม่แพง

4. นักวิจัยจากวิทยาลัยตระหนักรถึงอันตรายของสารปนเปื้อนในมูลสุกร เช่น อาจารย์ สมศักดิ์ สายตรง หัวหน้าโครงการยังว่า มูลสุกรจะมีสารตกค้างเนื่องจากการกิน อาหารเร่งการเจริญเติบโต จะทำให้พืชผักได้รับสารเหล่านั้นซึ่งจะเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค หาก จะใช้ ต้องตรวจสอบและทำให้อยู่ในเกณฑ์ที่ปลอดภัยก่อน

กิจกรรมที่ 2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์

การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูง กับ โครงการวิจัย “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูงจากวัสดุเหลือใช้ในห้องถังของกลุ่มเกษตรกรในอำเภอเด่นชัยโดยความร่วมมือของ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ กับองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเด่นชัย” โดยเป็น ต้นแบบ ขยายเครือข่ายให้กับกลุ่มเกษตรกรในอำเภอเด่นชัย จัดประชุม ในวันที่ 12 -13 กรกฎาคม 2552 ณ หอประชุมอวชชัยสุจริต วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มปุ๋ยของ 4 ตำบลในอำเภอเด่นชัย คือ ไทรย้อย เเด่นชัย ปง ป่าหวย และ แม่จ้ำ นักศึกษาของวิทยาลัยฯ ผู้สนใจ และคณะวิจัย รวม 50 คน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

การจัดกิจกรรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ สมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง ตำบลไทรย้อยได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรในอำเภอเด่นชัยทั้ง 4 ตำบล เพื่อนำข้อดี ของกลุ่มอื่นมาประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้และผลการปฏิบัติเด่นของกลุ่มให้เกษตรกรอื่น นำไปใช้เพื่อให้เกิดแนวร่วมในการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์กواังขวางขึ้น

วิธีดำเนินการ

วิธีดำเนินการมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ กล่าวต้อนรับเกษตรกร ที่มาร่วมประชุมจากทั้ง 4 ตำบล
2. ผู้อำนวยการฯ เล่าถึงประสบการณ์การทางด้านการส่งเสริมการเกษตร และ แนวทางการรวมกลุ่มการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ตามนโยบายรัฐบาลพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ
3. ให้แต่ละกลุ่มเล่าวิธีการดำเนินงาน การบริหารจัดการการผลิต และการใช้ปุ๋ย อินทรีย์
4. วันที่สองเป็นการเรียนรู้วิธีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์กับพืชผัก โดยนักศึกษาชั้นปวส. สาขาวิชาศาสตร์เป็นผู้ช่วยวิทยากร สาธิตการใช้ปุ๋ยอินทรีย์กับแปลงผักหวานที่ปลูกโดยใช้กิ่งตอน
5. ผู้เข้าอบรมฝึกปฏิบัติการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของกันหลุ่มปลูกผักหวาน

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ได้แก่

1. กลุ่มเป้าหมายที่เชิญไป 5 ตำบล คือ ตำบลแม่จ้ำ ตำบลเด่นชัย ตำบลห้วย ไ่ ตำบลปงป่าหวย และตำบลไทรย้อย แต่ ตัวแทนที่เข้าร่วมกิจกรรมมาไม่ครบ บางตำบลมี คนเข้าร่วมมาก บางตำบลเข้าร่วมน้อย เช่น ตำบลห้วยไ่ มีผู้เข้าร่วมเพียง 5 คน

2. การระดมสมองและการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มทำได้ด้วยการร่วมกิจกรรมไม่ตัดการเขียน ต้องให้นักศึกษาเข้าร่วมในทุกกลุ่ม แต่นักศึกษางานคนก็มีทักษะการจับใจความและการสรุปความน้อย
3. คณะกรรมการที่มีภารกิจที่ต้องดำเนินการก็ต้องมีการร่วมกิจกรรม
4. กิจกรรมในวันที่ 2 ต้องปรับให้สัมเข้าเนื่องจากผู้ร่วมกิจกรรมขอให้เลิกกิจกรรมเร็วขึ้นเพื่อไปร่วมงานในชุมชน

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

ข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลของเกษตรกรทั้งตำบลเด่นชัย ตำบลแม่จ้ำ ตำบลปงป่าหวยและตำบลไทรย้อยได้ความรู้ ดังนี้

1. รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรทั้ง 4 ตำบลมีลักษณะคล้ายกันคือ คณะกรรมการเป็นกลุ่มผู้ริเริ่มก่อตั้ง ซึ่งเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ เมื่อได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น เช่น อบต. หรือหน่วยงานรัฐบาลก็มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น แต่จำนวนคนที่ร่วมกิจกรรมการผลิตหรือไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก
2. เกษตรกรที่มาลงชื่อสมัครเป็นสมาชิกส่วนใหญ่คาดหวังได้รับความช่วยเหลือ หรือสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ เทศบาล หรือ อบต. จะได้
3. ถึงแม้จะมีการฝึกอบรมขยายผลในชุมชนและมีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวนมากแต่ หลังจากนั้นไม่มีการทำให้ต่อเนื่อง จะมีเฉพาะกลุ่มแกนนำเท่านั้น
4. การที่เกษตรกรไม่ค่อยนิยมใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เนื่องจากเป็นผู้ ใช้ยาก และเห็นผลช้า และไม่แน่ใจคุณภาพ
5. การบริหารจัดการกองทุนเพื่อการผลิตมักเป็นการรวมทุกคนในหมู่ผู้ที่ลงมือ ทำร่วมกันเท่านั้น การลงทุนสมาชิกส่วนใหญ่ชื่อคนละ 1 หุ้นเพื่อให้ ได้สิทธิการเป็นสมาชิกและ ได้รับปันผลหากกิจกรรมมีกำไร
6. ปริมาณการผลิตจะผลิตพอตีกับความต้องการใช้ในกลุ่มเท่านั้น เนื่องจากมี ปัญหาการผลิตคือการกลับกองปุ๋ยต้องใช้แรงคนมีค่าใช้จ่ายครั้งละประมาณ 1,000-1,800 บาท
7. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ได้ คือ ควรมี หน่วยงานสนับสนุนเป็นคณะกรรมการ ที่ปรึกษา และองค์การท้องถิ่นควรเข้ามาเป็นกรรมการ อำนวยการเพื่อสนับสนุนในเชิงนโยบาย งบประมาณ
8. การสร้างการมีส่วนร่วมในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ควรเน้นการประชาสัมพันธ์ และ การขยายกลุ่มเป้าหมายโดยใช้พื้นที่ของแกนนำเป็นแปลงทดลอง และแปลงสาธิต เพื่อให้ เกษตรกรใกล้เคียงได้เห็น โดยใช้หลัก “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”

กิจกรรมที่ 3 ประชุมสรุปผลการทดลองปรับวิธีผลิต และโครงสร้างการบริหารจัดการ

ประชุมคณะกรรมการวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตและการพัฒนาโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ต่ำบลไทรย้อย ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการวิจัย นักศึกษา สมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ และตัวแทนชุมชน จำนวน 50 คน ดำเนินการในวันที่ 27-28 กรกฎาคม 2552 (วันที่ 28 มีผู้เข้าร่วม 24 คน) ณ โรงงานปุ๋ยอินทรีย์ บ้านปากปานหมู่ 1 ตำบลไทรย้อย และที่วัดศรีเกزم ต.ไทรย้อย

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมครั้งนี้ เพื่อ สรุปผลการทดลองดำเนินการพัฒนาการบริหารจัดการการผลิตแบบมีส่วนร่วม และ อบรมการทำบัญชีเบื้องต้นให้กับบุคลากรของกลุ่มปุ๋ยและกลุ่มอาชีพในชุมชนที่สนใจ

วิธีดำเนินงาน

ในวันที่ 27 จัดประชุมคณะกรรมการวิจัยและสมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ดังนี้

1. คณะกรรมการวิจัยซึ่งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานนำเสนอข้อมูลการปรับเปลี่ยนรูปแบบ และวิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม ทั้งการวางแผนการผลิต การจัดเตรียมวัตถุติดบ ารปรับเปลี่ยนวิธีการกลับกองปุ๋ยโดยใช้รถแทรกเตอร์แทนคน การใช้ที่นาอย่างอ่อนน้อม ปานปาก และ นางพองจันทร์ คำแปลงใจ เป็นแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยให้ชุมชนได้เห็นผลเป็นรูปธรรม และ การปรับเปลี่ยนหน้าที่ของคณะกรรมการ และระบบบัญชี และให้สมาชิกเสนอข้อมูลเพิ่มเติม

2. คณะกรรมการวิจัยจากวิทยาลัยและนักศึกษา rectangles ชุดติดเทิน และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากผู้ร่วมกิจกรรม

3. แบ่งกลุ่มร่วมสมมติรวมร่วมข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ในวันที่ 28 เป็นการฝึกอบรมการพัฒนาระบบบัญชีให้กับคณะกรรมการ และตัวแทนกลุ่มที่สนใจในชุมชน โดยวิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ให้กระบวนการสอนแบบภาคเข้าบารายย สาธิต ถอดแบบ ภาคบ่ายลงมือปฏิบัติ การทำบัญชีและระบบบัญชี และสรุปทบทวนความรู้

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ได้แก่

1. ผู้ร่วมประชุม เข้าร่วมกิจกรรมเพียงบางช่วง เพราะต้องไปร่วมกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน หรือไปทำงาน ทำให้ต้องปรับบางกิจกรรม

2. การจัดอบรมบัญชีนั้น วิทยากร เน้นการสอนเหมือนสอนนักเรียนผู้เข้ารับการอบรมจึงเล่าถึงสิ่งที่กลุ่มทำอยู่แล้วให้วิทยากรสอนในเรื่องที่จำเป็นในการปรับระบบบัญชีให้เหมาะสมกับสภาพการดำเนินงานในมีความคล่องตัว

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

ข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมคือ

1. การปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการที่ได้ดำเนินการคือ การปรับโครงสร้างการบริหาร การปรับระเบียบกองทุน การแบ่งปันผลประโยชน์ และให้ความรู้แก่สมาชิกเพื่อให้มีส่วนร่วมในการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ให้มากขึ้น
2. มีการเชื่อมโยงความร่วมมือ การสนับสนุนจาก ผู้นำชุมชน และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มูลนิธิศุภานิมิต ให้จัดอบรมความรู้ เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองให้สมาชิก
3. คณะกรรมการจัดทำบัญชีและการเงินของกลุ่ม ทั้งคุณวิไล คำเกตุ ศุณแหง มอง ทิพย์สังวาส มีบทบาทในการบริหารจัดการการเงินและกองทุนในหมู่บ้านหลาย กลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มกองทุนสังคมออมทรัพย์หมู่บ้าน กลุ่มถั่วเหลือง กลุ่มสวัสดิการหมู่บ้าน ฯลฯ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนในด้านความซื่อสัตย์ และความเสียสละ

กิจกรรมที่ 4 ปรับปรุงระบบบัญชีและเอกสารกลุ่ม

ประชุมกลุ่มร่วมลงมือปฏิบัติการจัดทำและปรับปรุงเอกสารการเงินและทรัพย์สิน หนึ่งสิบหกของกลุ่มผู้ร่วมประชุมเป็นคณะกรรมการที่เป็นกรรมการดำเนินงานจำนวน 7 คน ดำเนินการในวันที่ 12 สิงหาคม 2552 ณ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมครั้งนี้ เพื่อจัดทำและปรับปรุงเอกสาร เช่น ทะเบียนสมาชิก ทะเบียนกองทุน สมุดเยี่ยม แผนผังการบริหารจัดการโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ และ สมุดบัญชี

วิธีดำเนินงาน

คณะกรรมการร่วมกันจัดทำและปรับปรุงเอกสาร รายชื่อสมาชิก ทะเบียน

1. คณะกรรมการร่วมกันจัดทำและปรับปรุงเอกสาร รายชื่อสมาชิก ทะเบียน กลุ่ม บัญชีทรัพย์สิน วัสดุ อุปกรณ์ บัญชีผลผลิต บัญชีรายสต รายเชื้อ ฯลฯ
2. จัดซื้อ เครื่องเขียนและสมุดบัญชีเพิ่มเติม
3. จัดทำป้ายนิเทศติดไว้ที่โรงปุ๋ย เช่น สูตรปุ๋ย ปริมาณการใช้ต่อไร่ ระยะเวลาที่ใช้ และวิธีการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง เพื่อให้ผู้มาติดต่อได้รับความรู้สามารถนำไปใช้ได้

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

1. คณะกรรมการที่ร่วมกิจกรรมมีเฉพาะคณะกรรมการกลุ่มเท่านั้น คณะกรรมการจากวิทยาลัย และวิทยากรผู้ให้ความรู้ไม่ได้เข้าร่วม เมื่อมีปัญหา จึงใช้กระบวนการตัดสินใจเอง เกิดความไม่満ใจ

2. คณะกรรมการไม่มีทักษะในการจัดทำป้ายประกาศและ แผนภูมิต่างๆ ทำให้ผลงานที่ออกมามิ่งเป็นที่พอใจเท่าที่ควร

ข้อมูล และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

1. คณะกรรมการจัดกิจกรรมการกลุ่มปั้ยอินทรีย์มีทักษะการทำงานเป็นทีมดีมาก

2. ภาวะผู้นำ และการยอมรับนับถือของสมาชิกชั้นนำและกันทำให้กลุ่มสามารถตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงงานของกลุ่มโดยปรับใช้ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้กับกลุ่มต่าง ๆ

กิจกรรมที่ 5 ติดตามประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน

ประชุมเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้อง ผู้ร่วมประชุมเป็น นักศึกษาและนักวิจัยและพี่เลี้ยงรวม 14 คน ดำเนินการ ในวันที่ 29-30 กันยายน 2552 ณ กลุ่มปั้ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมครั้งนี้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินโครงการจากคณะกรรมการชุมชน สมาชิกกลุ่ม และผู้เกี่ยวข้องเพื่อประเมินและสรุปผลการดำเนินการที่ผ่านมา

วิธีดำเนินงาน

วิธีดำเนินงานมี ดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม ร่วมกันสรุปข้อมูลรายประเด็น คือ โครงการสร้างการบริหารจัดการ การจัดการกองทุน และการแบ่งปันผลประโยชน์ การวางแผนการผลิต การจัดเตรียมวัตถุติด การตรวจสอบคุณภาพ และ การใช้ และจำหน่ายผลผลิตเพื่อให้เกษตรกรในชุมชน

2. การนำเสนอผลงานการระดมความคิดในกลุ่ม

3. หัวหน้าโครงการ ตั้งค่าตามเพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

1. คณะกรรมการชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มบางคนอาศัยความจำมากกว่าการจดบันทึก ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในเรื่องเวลา และตัวเลขสถิติ บางอย่าง ต้องสองสามท่าคณะกรรมการที่จดบันทึกข้อมูลนั้น ๆ ไว้ ทำให้เสียเวลาในการถกเถียงกันถึงตัวเลขที่ถูกต้อง จนกว่าจะหาหลักฐานยืนยันได้

2. คณะวิจัยจากวิทยาลัยมักคิดว่าคณะวิจัยเข้าใจกลไกการบริการจัดการดี จึงไม่ได้ให้คำแนะนำ และให้ข้อมูลที่คณะทำงานยังขาด

ข้อมูลและความรู้ที่ได้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการผลิตปุ๋ยอินทรี นางฟองจันทร์ คำแปงใจ และคณะทำงานได้นำเสนอเหตุผล ความจำเป็นในการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรี ตลอดจนความต้องการเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตและใช้ปุ๋ยของชุมชนในเวทีประชาชน หมู่บ้านปากปาน หมู่ 1 เพื่อขอรับงบประมาณตามโครงการไทยเข้มแข็ง ที่จัดสรรให้ทุกหมู่บ้าน จำนวน 1 แสนบาท ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบให้นำเงินดังกล่าวมาสนับสนุนโครงการผลิตและใช้ปุ๋ยของชุมชน

2. ด้านการวางแผนการผลิต คณะทำงานได้ใช้ข้อมูลลูกค้าเดิม และข้อมูลความต้องการที่ได้จากการสอบถามมาประมาณการผลิตในถูกต้องต่อไป

3. มีการจ่ายค่าแรงในการผลิตให้กับแรงงานที่ค้างจ่ายในปีที่แล้ว แสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อถือในตัวคณะกรรมการในเรื่องความซื่อสัตย์

4. การใช้รถแทรกเตอร์กลับกองปุ๋ยหมักแทนแรงคนสามารถลดค่าใช้จ่ายค่าแรงได้ 2,800 ต่อการผลิต 1 ครั้ง

5. มีการผลิตปุ๋ย 2 สูตร คือ สูตรเร่งตัน และเร่งดอก การทดลองใช้ในแปลงนา นาข้าวนาขาม และนางฟองจันทร์ ซึ่งปักธงข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง ผลผลิตในถูกต้องมาก เมื่อเทียบกับ ถูกต้องปีที่แล้ว เพิ่มขึ้นเฉลี่ยได้ร้อยละ 18-20 ตั้ง

6. จำนวนปุ๋ยที่ขายได้ในถูกต้องการผลิตที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 ขายได้ทั้งหมด 220 ถุง เป็นเงิน 88,000 บาท คงเหลือปุ๋ยเร่งตัน 11 ถุง เป็นเงิน 4,400 บาท

7. มีการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการแบ่งปันผลประโยชน์ โดย คืนกำไรให้กับสมาชิกที่ซื้อปุ๋ยไปใช้ กระสอบละ 10 บาท แต่ไม่คืนเป็นเงินสด โดยนำเข้าเป็นค่าทุน เพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการลงทุนมากขึ้น

กิจกรรมที่ 5 อบรมการทำปุ๋ยหมักไม่กลับกอง

จัดประชุมอบรมเกษตรกรในการทำปุ๋ยหมักแบบไม่กลับกองใช้เองร่วมประชุม ประกอบด้วย คณะวิจัย นักศึกษา สมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรี เกษตรกรที่สนใจจาก 4 ตำบล จำนวน 51 คน ดำเนินการในวันที่ 2 ตุลาคม 2552 ณ วัดศรีเกษม บ้านปากปานหมู่ 1 ตำบลไทรโยค

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักไม่กลับกองให้ สมาชิกและเครือข่ายเกษตรกรตำบลเด่นชัย ตำบลแม่จ้ำ ตำบลห้วยไร่ และตำบลปงป่าห้วย

วิธีดำเนินงาน

วิธีดำเนินงาน เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ใช้การบรรยาย สาธิต และลงมือปฏิบัติร่วมกัน ดังนี้

1. ภาคเข้าเป็นการพูดคุย ซักถาม เพื่อทบทวนองค์ความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วม กิจกรรม

2. วิทยากรให้ความรู้และทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับปุ๋ยและการปรับปรุงบำรุงดิน และการสร้างอาหารของพืช และกระบวนการทำปุ๋ยหมักไม่กลับกอง

3. ภาคบ่าย ผู้ร่วมกิจกรรมลงมือปฏิบัติตั้งแต่การทำกอกปุ๋ยหมักและการนำวัสดุเหลือใช้มาหมัก โดยมีนักศึกษาที่ผ่านการฝึกงานเรื่องการทำปุ๋ยหมักไม่กลับกองเป็นวิทยากร

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

ปัญหาและอุปสรรคในการอบรมทำปุ๋ยหมักไม่กลับกองมี ดังนี้

1. หลังจากการทดลองปฏิบัติแล้วเกษตรกรไม่เห็นผลทันทีเนื่องจากต้องใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน วัสดุจึงจะย่อยสลายเป็นปุ๋ย

2. ผู้เข้ารับการอบรมจากนอกชุมชนอาจจะไม่ได้เห็นผลผลิต ไม่มีแรงจูงใจในการนำไปปฏิบัติ

3. ผู้เข้าอบรมคาดหวังให้โครงการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการทำกอกปุ๋ยหมัก หากให้ลงทุนของเกษตรกรไม่อยากทำ

ข้อมูลและความรู้ที่ได้

ข้อมูลและความรู้ที่ได้ คือ

1. เกษตรกรส่วนใหญ่เคยผ่านการอบรมและมีความรู้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ค่อนข้างดี สามารถเข้าใจกระบวนการและลงมือปฏิบัติได้ทุกคน

2. เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงาน องค์กร เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ และไม่อยากลงทุนเองอ้างว่าไม่มีทุน เป็นส่วนใหญ่

3. มีเกษตรกรที่มีภูมิปัญญาในการทำปุ๋ยหมักแบบไม่กลับกองโดยไม่ต้องลงทุน วัสดุ คือ การชุดหลุมในบ้านและทำฝาครอบ แต่บางคนยังว่าอาจทำให้เกิดความสกปรกและเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค

กิจกรรมที่ 6 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดทำรายงานความก้าวหน้า

ประชุมกลุ่มเป้าหมาย และคณะกรรมการนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้จัดลำดับข้อมูล ที่ได้ ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย คณะวิจัย นักศึกษา สมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ และครุวิทยาลัย

เกษตรและเทคโนโลยีแพร่ และตัวแทนชุมชน วันที่ 6 พฤศจิกายนจำนวน 30 คน วันที่ 7 พฤศจิกายน 15 คน ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมครั้งนี้ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่คณะวิจัย เก็บรวบรวมได้ และเปลี่ยนกับครุและนักศึกษา เพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้า

วิธีดำเนินงาน

คณะวิจัยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. การนำเสนอข้อมูลรายประเด็นตามแผนการวิจัย ด้วยโปรแกรม Power Point Presentation

2. แจกเอกสารร่างรายงานการวิจัยแยกประเด็นให้แบ่งกลุ่มนักศึกษา ด้วยการ สบทนา각กลุ่มให้ร่วมกันตรวจทาน และแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่ถูกต้อง
3. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลการตรวจทานข้อมูลรายประเด็น
4. สรุป เพิ่มเติม และแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องตามที่ผู้เกี่ยวข้องเสนอมา

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

1. คณะทำงานไม่มีประสบการณ์ในการใช้จ่ายเงินบประมาณการวิจัยซึ่งแยก เป็นหมวดต่างๆ มีการจ่ายเงินในหมวดค่าตอบแทนมากกว่าแผนที่วางไว้ แต่ค่าใช้สอย วัสดุ ใช้ ไม่หมด จึงปรับแผนการดำเนินงานในระยะที่ 3 ให้ใช้ค่าตอบแทนน้อยลง

2. คณะทำงานไม่มีทักษะในการเขียนรายงานความก้าวหน้าจึงมอบหมายให้ หัวหน้าโครงการและนักศึกษาเป็นผู้จัดทำ

ข้อมูลและความรู้ที่ได้

1. คณะวิจัยจากชุมชนมีผู้จัดบันทึก จดจำรายละเอียดกิจกรรมต่างๆ ได้ดีกว่า คณะวิจัยจากวิทยาลัยเกษตรฯ ทุกคนสามารถเล่ากิจกรรมและผลการดำเนินงานได้อย่าง คล่องแคล่ว แต่ไม่สามารถเขียนเรียบเรียงเรื่องที่ตนเองได้ ต้องให้พี่เลี้ยงช่วย

2. มีความเปลี่ยนแปลงในคณะทำงานวิจัยคือ นายสมศักดิ์ สายตรง หัวหน้า โครงการฝ่ายวิทยาลัยเกษตรฯ เสียชีวิตเนื่องจากเส้นโลหิตในสมองแตก ทำให้การจัดทำ รายงานความก้าวหน้าล่าช้าลง และคณะทำงานได้ขอให้นายกฤตญา อารีประเสริฐสุข มาทำ หน้าที่แทน และได้จัดทำรายงานความก้าวหน้าต่อ และนำคณะวิจัยในการปฏิบัติตามแผน ปฏิบัติการที่เหลืออยู่ในระยะที่ 3

3. นายกฤตญา อารีประเสริฐสุข หัวหน้าโครงการคนใหม่ ต้องรับผิดชอบ จัดการเรียนการสอนให้กับผู้ต้องชั่งในเรือนจำจังหวัดแพร่ จึงมอบหมายให้หัวหน้าโครงการฝ่าย

ชุมชน คือนางฟองจันทร์ คำแปงใจ เป็นผู้นัดหมาย และดำเนินการตามแผนการวิจัย และขอให้ ทางสาขาวิชานี้ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้ช่วยด้านวิชาการ และเป็น ผู้ดำเนินหลักในการจัดเวทีวิจัยร่วมกับคณะวิจัยในชุมชน และในส่วนของนักศึกษาที่ร่วม โครงการซึ่งกำลังดำเนินโครงการรายวิชาอยู่ ให้นายสิงห์ กิติ หัวหน้างานวิจัยและพัฒนาเป็นผู้ ประสานงานในการเข้าร่วมกิจกรรม

4. การรวบรวมข้อมูลรายงานความก้าวหน้า และภาพกิจกรรมตลอดจน ข้อมูล เกี่ยวกับการวิจัยที่อาจารย์สมศักดิ์ สายตรง จัดทำไว้ ให้นายสิงห์ กิติ เป็นผู้ติดตามรวบรวม และให้คณะวิจัยพิเลี้ยงช่วยกันจัดทำรูปเล่มส่ง สก. ให้ก่อน

5. การที่เอกสารข้อมูลการจัดเวที และการสรุปข้อมูลแต่ละครั้งจัดมีผู้จัดเก็บคน เดียว และเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ ส่วนใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาข้อมูลบางส่วนขาดหายไป แต่เมื่าง แสงมณฑล ทิพย์สังวาลย์ ซึ่งเป็นผู้จัดเก็บเอกสารการเงินโครงการ ได้จดบันทึกลงในสมุดส่วนตัว ทำให้สามารถติดตามข้อมูลได้มากขึ้น

ระยะที่ 3 ร่วมกันตรวจสอบคุณภาพและ คัดเลือกตัวอย่างปุยอินทรีย์คุณภาพสูง เพื่อ ใช้ในกลุ่มและจำหน่ายให้สมาชิกในราคากูก สรุปแบบการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล คืนข้อมูลให้ชุมชน สรุปผลการวิจัย จัดทำรายงานเผยแพร่

กิจกรรมที่ 1 ประชุมวางแผนเตรียมการศึกษาดูงาน

ประชุมกลุ่มเป้าหมายเตรียมการศึกษาดูงาน ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย คณะวิจัย นักศึกษา สมาชิกกลุ่มปุยอินทรีย์ และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแฟร์ และตัวแทนชุมชน จำนวน 50 คน ดำเนินการในวันที่ 26 มีนาคม 2552 ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแฟร์

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้และความต้องการความรู้ที่ยัง ขาดเพื่อนำมาปรับใช้จัดการการผลิต และการใช้ปุยอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินงาน

1. คณะวิจัยนำเสนอด้วยการดำเนินงานที่ผ่านมา และบอกแนวทางการ ดำเนินการระยะที่ 3

2. ทบทวนวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และผลการดำเนินการว่าบรรลุ วัตถุประสงค์หรือมีความก้าวหน้าในเรื่องใดบ้าง และยังไม่ได้ตอบโจทย์ใดบ้าง

3. แบ่งกลุ่ม ศึกษาประเด็นที่เห็นว่าควรปรับปรุง และข้อมูลที่ต้องการใช้ในการ ดำเนินการเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาดูงาน แต่ละกลุ่มสรุปข้อมูลจากการระดมความคิดทั้ง ประเด็นกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้ว และที่จะดำเนินการต่อไป นำเสนอต่อที่ประชุมและ ร่วมกันสรุปแนวทาง

ข้อมูลและความรู้ที่ได้

- สภาพการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มปัจย์อินทรีย์ตำบลไทรย้อย ได้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินงานอยู่แล้ว
- การปฏิบัติตนของคณะกรรมการโดยรวมก็ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง แต่การจะขับเคลื่อนการใช้ปัจย์อินทรีย์ให้ทั่วถึงทั่วชุมชน ต้องมีแนวทางลดอคติ หรือความไม่ชอบของเกษตรกรในชุมชนเกี่ยวกับคุณลักษณะของปัจย์อินทรีย์ ตลอดจน ข้อจำกัดของการใช้
- ด้านความเชื่อมั่นในคุณภาพของปุ๋ยนั้น คณะกรรมการได้จัดส่งตัวอย่างปุ๋ยให้ วว. ตรวจสอบคุณภาพเพิ่มขึ้น อีก 1 สูตร คือสูตรเร่งดอก ซึ่งสำคัญต่อปริมาณผลผลิตมาก ส่วนสูตรเร่งต้นนั้นผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว
- ที่ประชุมเห็นควรไปศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาตามโครงการพระราชดำริที่หัวยอองไคร จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนบ้านสามชา จังหวัดลำปาง เพื่อให้เห็นภาพรวมของการบริหารจัดการการผลิตและการใช้ปุ๋ยในภาพรวมทั้งระบบ และผลกระทบจากความสำเร็จของโครงการ

กิจกรรมที่ 2 ศึกษาดูงานและสรุปข้อมูลจากการศึกษาดูงาน

นำคณะนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายเดินทางไปศึกษาดูงานและกลับมาสรุปผลกิจกรรมผู้ร่วมกิจกรรมประกอบด้วย คณะวิจัย นักศึกษา สมาชิกกลุ่มปัจย์อินทรีย์ และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร และตัวแทนชุมชน จำนวน 23 คน ดำเนินการวันที่ 2-3 ณ ศูนย์ศึกษาพัฒนาหัวยอองไคร จังหวัดเชียงใหม่ และ บ้านสามชา จังหวัดลำปาง และ วันที่ 5 เมษายน 2553 ประชุมสรุปบทเรียน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อให้คณะวิจัยและสมาชิกมีประสบการณ์ในการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรที่เป็นแบบอย่าง รวมถึงแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อนำมาปรับใช้

วิธีดำเนินงาน

เดินทางไปศึกษาดูงาน 2 วัน โดย

- กำหนดกรอบการศึกษาให้แต่ละกลุ่มในประเด็นการบริหารจัดการ การผลิต และการใช้ปัจย์อินทรีย์ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- กลับจากศึกษาดูงานแล้วมาประชุมสรุปผล และองค์ความรู้ที่ได้
- ปรับปรุงแนวทางทำงานระยะที่ 3 โดยใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

ปัญหาและอุปสรรคที่พบได้แก่

1. สมาชิกที่ร่วมเดินทางจะเลือกเฉพาะตัวแทนที่สามารถกลับมาขยายผลได้ ไม่สามารถนำไปได้ทุกคน
2. ในการสรุปข้อมูลจากการศึกษาดูงานผู้ร่วมเดินทางบางคนไม่เข้าร่วมประชุมทำให้ได้ประเด็นไม่หลากหลาย
3. ผู้ไม่ได้ไปศึกษาดูงานพึงเรื่องเล่าที่คณะเดินทางเล่าให้ฟัง แต่ไม่ค่อยเข้าใจและสนับสนุน

ข้อมูลและความรู้ที่ได้

1. การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นกิจกรรมที่ต้องเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจาก เป็นการลดต้นทุนการผลิต และเป็นการผลิตที่ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค เนื่องจากเน้นปลูกเอง กินเอง เหลือกินถึงจะขาย
2. ในชุมชนต่ำบลไทรย้อยมีการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว แต่ในบางกิจกรรมยังไม่สอดคล้อง ซึ่งต้องสร้างความตระหนักรู้ให้ชุมชน

กิจกรรมที่ 3 ทดลองปรับใช้กระบวนการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์

การทดลองกระบวนการบริหารจัดการร่วมกับชุมชนผู้ร่วมกิจกรรม
ประกอบด้วย คณะวิจัย สมาชิกกลุ่มนักอินทรี และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ และ
ตัวแทนชุมชน จำนวน 32 คน ดำเนินการในวันที่ 8-9 พฤษภาคม 2553 ณ วิทยาลัยเกษตร
และเทคโนโลยีแพร่ และ ที่แปลงสาธิตของกลุ่มในชุมชนคือที่นาของนางฟองจันทร์ คำแปลงใจ
นายอ่อนวย ปานปาก

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำความรู้และแนวทางที่ได้จากการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ในการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับเกษตรกรในชุมชน

วิธีดำเนินงาน

วิธีดำเนินงาน มี ดังนี้

1. การประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มปัจยอินทรีย์ เพื่อเตรียมการจัดทำ
แปลงนาสาธิต
2. การวางแผนกลยุทธ์ให้เกษตรกรในชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกหรือยังไม่ได้
ใช้ปัจยอินทรีย์ เห็นตัวอย่างและเกิดความเชื่อมั่นมากขึ้น
3. ลงพื้นที่นาของนายอ่อนวย ปานปาก และนางพองจันทร์ คำแปลงใจ จัด
สถานที่ ป้าย และ พื้นที่ฝึกปฏิบัติ การใช้ปัจย์ และอุปกรณ์ และสถานที่ดูงาน

ปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรม

- ผู้ร่วมกิจกรรมมีภารกิจต้องไปร่วมงานเฝ้าฟันชุมชน การลงพื้นที่ในภาคบ่ายจึงมีเกษตรกรเข้าร่วมน้อย
- เนื่องจากยังไม่ถึงฤดูทำนา กิจกรรมที่ทำจึงเป็นเพียงการเตรียมสถานที่ ป้ายแสดงความรู้ และพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมของผู้มาศึกษาดูงาน

ข้อบุกเบิกและความรู้ที่ได้

- ในฤดูกาลผลิตที่ผ่านมา แผนนำ คณะกรรมการ และคณะกรรมการ และคณะกรรมการวิจัยได้ใช้กลยุทธ์ในการ “จูด” และกลยุทธ์ “บอกต่อ” ซึ่งได้ผลดี
- ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนจากการปฏิบัติจะช่วยสร้างความมั่นใจให้ผู้ที่ยังไม่มั่นใจในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น กรณี นายอํานวย ปานปาก กับ พี่ชายซึ่งไม่เคยใช้ปุ๋ยอินทรีย์
- การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำวัสดุติดในการผลิต โดยให้ผู้ที่มีมูลวานำมาแลกปุ๋ยไปใช้ ไม่ได้ผลเนื่องจากไม่มีเกษตรกรแลกเปลี่ยนที่ชัดเจน ส่วนใหญ่จึงขายมูลวัวแล้วซื้อปุ๋ยไปใช้ เพราะสะดวกกว่า

กิจกรรมที่ 4 ติดตามประเมินผลและสรุปผลการวิจัย

ประชุมติดตามผล ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ นักศึกษา ครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ และตัวแทนชุมชน จำนวน 32 คน ดำเนินการในวันที่ 28 พฤษภาคม 2553

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

กิจกรรมนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามการดำเนินการประยุกต์ใช้ความรู้และแนวทางในการบริหารจัดการการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม จนสิ้นสุดโครงการ

วิธีดำเนินงาน

- นำเสนอข้อมูลรายประเด็นต่อที่ประชุม
- ขอให้ผู้ร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นและปรับแก้ไขในส่วนที่มีความคลาดเคลื่อน สรุปประเด็น
- จดบันทึกประเด็นที่ต้องแก้ไขข้อมูล จัดเรียนเรียงประเด็นตามตัวอย่างรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย
- สรุปบททวนประเด็นที่จดได้เสนอให้ที่ประชุมตรวจทาน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรม

- หัวหน้าโครงการวิจัยคนแรกคือนายสมศักดิ์ สายตรง เสียชีวิต ไม่สามารถหาข้อมูลบางส่วนที่จัดทำไว้แล้ว ต้องนัดหมายคณะกรรมการทบทวนและเพิ่มเติมส่วนที่ขาดไป

2. การตรวจสอบคุณภาพปุ่ย ซึ่งหัวหน้าโครงการวางแผนจะส่งไปที่คณะเกษตรศาสตร์ มช. ไม่มีผู้ประสานงาน จึงส่งไปให้ วว. ตรวจวิเคราะห์ ซึ่งต้องใช้เวลานาน

3. คณะวิจัยจากชุมชนขาดช่วงกำลังใจและวิตกกังวลเกี่ยวกับการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ เนื่องจากไม่มีทักษะพอ

ข้อมูลและความรู้ที่ได้

1. คณะวิจัยจากชุมชนซึ่งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานสามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการวิจัยได้

2. คณะกรรมการเข้าใจการแก้ปัญหา ด้วยกระบวนการวิจัยมากขึ้น

กิจกรรมที่ 5 เวทีคืนข้อมูลให้ชุมชน

เชิญผู้เกี่ยวข้องประชุมเสนอข้อมูลจากการวิจัย ร่วมประชุมประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร อบต.ไทรย้อย ฝ่ายบริหาร วชท.พร คณะวิจัย นักศึกษา สมาชิกกลุ่มปุ่ยอินทรี และครุวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ และตัวแทนชุมชน จำนวน 32 คน ดำเนินการวันที่ 26 มิถุนายน 2553 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ นำเสนอข้อมูลทั้งหมดกลับคืนให้ชุมชน ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกกลุ่ม ผู้บริหารวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ทราบและ ตรวจสอบความต้อง สมบูรณ์ของข้อมูล และสะท้อนผล

วิธีดำเนินงาน

1. นายจรัสพงษ์ วรรณสอน ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ กล่าวรายงานต่อ นาย ชัยวุฒิ ธนาพ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย

2. นาย ชัยวุฒิ ธนาพ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อยกล่าวถึงความเป็นมาของการสนับสนุนการผลิตและใช้ปุ่ยอินทรีคุณภาพสูงในตำบลไทรย้อยและการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรที่ผ่านมาและตลอดระยะเวลาดำเนินการวิจัย กล่าวแสดงความยินดี และให้ข้อเสนอแนะ

3. นางสาวนิธิณฐ์ ชัยวิรัช คณะวิจัยได้กล่าวโดยสรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่คณะวิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อให้ชุมชนมีส่วนทั้งการเสนอปัญหา การร่วมหาแนวทางแก้ปัญหา และร่วมรับประโยชน์

4. หัวหน้าโครงการทั้งสองฝ่าย คือ นายกฤชฎา และนางฟองจันทร์ ได้นำเสนอรูปแบบและโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม และผลการดำเนินการ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกระบวนการผลิตและใช้ปุ่ยของกลุ่ม และเกษตรกรตำบลไทรย้อยนำเสนอผลการดำเนินงานด้วย โปรแกรม Power Point

5. เรื่องเล่าความภูมิใจของคณะวิจัย และการสะท้อนกลับของผู้ร่วมประชุม

6. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ เกษตร และ ผู้เกี่ยวข้อง วิพากษ์ ชี้แนะ

7. แจกแบบสอบถามให้ผู้ร่วมประชุมตอบ และ เก็บรวบรวมเพื่อนำมาวิเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรม

1. การใช้สถานที่ ห้องประชุม อบต. ไทรย้อย ซึ่งอยู่นอกหมู่บ้านทำให้ผู้ร่วมงานที่ไม่มีรถจักรยานยนต์มีปัญหาการเดินทาง คณะวิจัยต้องไปตระเวนรับตามบ้าน จึงล่าช้า

2. นักศึกษาที่ร่วมโครงการจนหลักสูตรไปแล้ว จึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรม มีนักศึกษารุ่นใหม่มาแทน การเรียนรู้จึงไม่ต่อเนื่อง

3. ชุมชนตำบลไทรย้อยมีกิจกรรมต้อนรับคณะรัฐมนตรี และคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะมาร่วมงานสมโภชพระพุทธอุปปีอัฏฐมีปี ที่อัญเชิญมาจากพระเทศศรีลังกา ที่วัดไทรย้อย กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่มาร่วมกิจกรรมเฉพาะพิธีเปิด เท่านั้น ทำให้การสะท้อนข้อมูลกลับจากกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้มีน้อย แต่คณะวิจัย แก้ปัญหาด้วยการแจกแบบสอบถามให้กรอกแทน

4. เนื่องจากกิจกรรมในชุมชนตั้งกล่าวจึงต้องรวดเดินทางต่อไป จึงต้องตรวจสอบข้อมูลให้เสร็จเร็วขึ้น

ข้อมูลและความรู้ที่ได้

1. ฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อยมีความพึงพอใจ และชื่นชมในความมุ่งมั่นพยายามและความเสียสละของคณะวิจัย โดยเฉพาะคณะกรรมการกลุ่มปัจยอินทรีย์ ตำบลไทรย้อย

2. ฝ่ายบริหารองค์การบริหารฯ เห็นด้วยกับการตั้งคณะกรรมการอำนวยการ จำก สถาบัน กำหนด และ ผู้ใหญ่บ้าน เพราะจะทำให้เกิดการสนับสนุนงบประมาณและการชับเคี่ยนเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง ส่วนคณะกรรมการที่ปรึกษา ก็มีความสำคัญ และเสนอแนะให้ นักวิชาการเกษตรประจำตำบลเป็นผู้ประสานงานคณะกรรมการที่ปรึกษา จะมีความคล่องตัว เพราะทำงานร่วมกับกลุ่มอยู่แล้ว

3. ที่ผ่านมา ชุมชนไม่ทราบข้อมูลช่าวสารเกี่ยวกับการทำงานของกลุ่มปัจยฯ เท่าที่ควร เนื่องจากการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่มไม่ทั่วถึง บางครั้งอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด ว่าเป็นผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เมื่อคณะกรรมการนำเสนอบรยุทธ์ก็เข้าใจและเห็นด้วย

4. ผู้ร่วมงานที่เห็นด้วยกับโครงการบริหารจัดการในส่วนคณะกรรมการ ดำเนินงานว่าควรเป็นชุดเดิมไปก่อน เพื่อให้มีความมั่นคงก่อน แต่ควรมีจำนวนคณะกรรมการเพิ่มขึ้น เป็น 10-15 คน โดยคัดเลือกจากคนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสม่ำเสมอ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 เป็นต้น

5. เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความต้องการใช้ปุ๋ยที่กลุ่มผลิตมากขึ้น แต่ต้องการให้มีตัวแทนในแต่ละชุมชนเพื่อสะดวกในการแจ้งความจำเป็นของปุ๋ยล่วงหน้า และต้องการรายละเอียดในการจัดการผลกำไร อย่างทั่วถึง

สถานที่ดำเนินการ

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใช้สถานที่วัดในชุมชน และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเพื่อการทดลองปฏิบัติใช้สถานที่โรงงานปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด หมู่ที่ 1 ต.ไทรย้อย อ.เด่นชัย จ. แพร่

แหล่งข้อมูล เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ การรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล แหล่งข้อมูล แบ่งเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ คือการเก็บข้อมูลจากสภาพจริงในพื้นที่ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลสภาพพื้นที่ จากเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การรวบรวมข้อมูล ได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดสนทนากลุ่ม โดยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลโดยการเสนอข้อมูลในการจัดเวที และนำเสนอข้อมูลต่อกลุ่มชนในลักษณะการประชาสัมพันธ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การหาค่าความถี่ ร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย บรรยายสรุป และตรวจสอบสามเล่ม

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

ผลการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ นำเสนอเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 สภาพเดิมของกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการของกลุ่มภายหลังการวิเคราะห์คุณภาพ จุดอ่อน ตอนที่ 3 ข้อมูลผลการดำเนินการ พัฒนาการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยของกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย ตอนที่ 4 สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สภาพเดิมของกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

ที่ตั้งและความเป็นมา

กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลไทรย้อย อ. เด่นชัย จ. แพร่ ปัจจุบัน มีสมาชิกที่ลงทะเบียนทั้งสิ้น 73 คน มีคณะกรรมการกลุ่ม 15 คน เป็นคณะกรรมการดำเนินการโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัตโนมัติ 7 คน

กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2548 โดยเริ่มจากกลุ่มเกษตรกรปูอุกถัวเหลืองจำนวน 16 คน ซึ่งได้รวมกลุ่มกันผลิตโดยได้รับงบประมาณจากโครงการ SME เพื่อมาจัดซื้ออุปกรณ์พื้นฐาน ให้เกษตรกรร่วมผลิตและใช้คืนเป็นเงินมือขายผลผลิตได้ จากนั้นนำเงินมาบริหารจัดการกลุ่ม โดยจัดอบรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และส่งเสริมให้สมาชิกผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ต่อมามีผู้สนใจมากขึ้น นางฟองจันทร์ คำแปลงใจ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มจึงได้ร่วมรวมสมาชิก 50 คน เข้ารับการอบรมการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จาก วว. กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ทำให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมีกันมากขึ้นโดยมี นางฟองจันทร์ คำแปลงใจ เป็นเกษตรกรนำร่องทดลองทำปุ๋ยหมัก นำหมักซึ่งกาว และปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง แล้วทดลองใช้ในแปลงเกษตรของตนเอง เพื่อเป็นตัวอย่างแก่เพื่อนเกษตรกร และได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชื่น มีการบริหารจัดการเป็นแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน

ในปี 2548 กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดย วว. มีโครงการจัดสร้างโรงงานปุ๋ยอินทรีย์อัตโนมัติให้กับเกษตรกรในจังหวัดแพร่ นายชัยวุฒิ ธนาคม นายนพ นายนกวงศ์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย ได้ประสานกับนายวรวัฒน์ เอื้ออภิญญาภูล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ ให้นางฟองจันทร์ คำแปลงใจ และ คณะกรรมการชุดเดิมเพื่อพิจารณาจัดตั้งโรงงานปุ๋ยอินทรีย์อัตโนมัติในตำบลไทรย้อยและได้รับอนุมัติให้จัดสร้าง แต่เนื่องจากยังไม่มีที่ดินที่ตั้งกลุ่มและที่จัดสร้าง

รายงานปุยอินทรีย์อัดเม็ด นายชัยวุฒิ mana Ph จึงได้ขอความอนุเคราะห์จาก นางสีดา เรือนคำซึ่งเป็นพี่สาว และเป็นกำนันต่ำบลไทรย้อยในขณะนั้น ได้ยกที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในหมู่ที่ 1 เป็นที่จัดสร้างโรงพยาบาลปุย จนกว่ากลุ่มจะเข้มแข็งและขยายตัวได้ จึงดำเนินการสร้างโรงพยาบาลปุยอินทรีย์อัดเม็ดเสร็จในปี 2549 ได้ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรที่ต้องการผลิตและใช้ปุยอินทรีย์จากสตุ๊กเหลือใช้ในชุมชนเข้าร่วมโครงการ และนำตัวอย่างดินของเกษตรกรไปตรวจวิเคราะห์ เพื่อวางแผนการพัฒนาสู่มาตรฐานปุยอินทรีย์ที่เหมาะสมกับสภาพดินและพืชที่ปลูก

ภาพที่ 1: แผนที่ตำบลไทรย้อยและที่ตั้งกลุ่มปุยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

โครงการสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปุยอินทรีย์คุณภาพสูง ต.ไทรย้อย

เนื่องจาก สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(วว.) ได้มอบเฉพาะโรงพยาบาลและเครื่องผลิตปุยอัดเม็ดให้ แต่กลุ่มยังไม่มีงบประมาณในการจัดหาวัสดุติด และค่าใช้จ่ายในการผลิต ในระยะแรกผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกยังไม่กล้าลงทุน คณะกรรมการกลุ่มจำนวน 9 คน มีโครงการสร้างการบริหารจัดการ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

ในการระดมทุนระยะแรก สมาชิกกลุ่มยังไม่มั่นใจในคุณภาพของปุ๋ยที่จะผลิตและกิจการของกลุ่มว่าจะยั่งยืนหรือไม่จึงลงทุนเพียง 35 คนา ละ 1 หุ้น ได้เงิน 3,500 บาทซึ่งไม่พอจัดหาวัตถุดิบและจัดการการผลิต คณะกรรมการดำเนินการจึงใช้วิธีระดมทุนจากคณะกรรมการทุกคนาละ 2,000 บาทได้เงินทุนทั้งสิ้น 17,500 บาท นำมาซื้อวัตถุดิบและผลิตปุ๋ย อาศัยความไว้วางใจซึ้งกันและกัน แรงงานที่ใช้ผลิตก็ใช้คณะกรรมการฝ่ายผลิต และจ้างสมาชิกวันละ 5 คน โดยคิดค่าจ้างรายวันๆ ละ 150 บาท แต่ไม่มีเงินจ่ายค่าแรง จึงจ่ายให้เฉพาะสมาชิกที่มารับจ้างส่วนคณะกรรมการฝ่ายผลิตนั้นใช้วิธีเชื่อไว้ก่อนจนกว่าจะขายปุ๋ยได้ "... เขารับจ้างวันละ 180 พอเสร็จงานก็ได้เงินเลย แต่กลุ่มเราจ้างแบบ(เชื่อ)วันละ 150 แบบเป็นปีกว่าจะจ่าย พึ่งล้วนนี่ เพิ่งได้ค่าแรง ตีที่สามีเข้าเป็นครู เลยยอมให้แบบได้ แต่ถ้าใจไม่รักก็คงไม่มาทำ..."

บทบาทตามหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายนั้นแต่ละคนเรียนรู้และปรับใช้ประสบการณ์จากการเข้าเป็นคณะกรรมการต่างๆ ในชุมชน เช่น

1. นางวิໄລ คำเกตุ เป็นประธานกลุ่มแม่บ้านหมู่ที่ 1 ต. ไทรย้อย มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่มแม่บ้าน จัดการกองทุนหมู่บ้าน และ อสม. จึงรับหน้าที่เรียนรู้และปรับใช้

2. นายอ่านวย ปานปาก เป็นอดีตพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ ศูนย์เคยกับการทำงานเป็นทีม และงานบริการ เมื่อออกมาทำงานได้เรียนรู้เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์จาก พ่อสวั่น เจนเพทาย ซึ่งเป็นหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ได้ทดลอง ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ด้วยตัวเอง และเมื่อเข้ารับการอบรมจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ (วว.) ก็ มีความมั่นใจมากขึ้นจึงรับหน้าที่ฝ่ายผลิต

3. นางแสงมณฑุ ทิพย์สังวาลย์ เป็นคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน และ อสม. มี ประสบการณ์ในการเก็บรักษาเงิน ทำบัญชีและงานหารายได้ จึงรับหน้าที่จัดทำบัญชี

4. นางพ่องจันทร์ คำแปงใจ เป็นประธานากรกลุ่มเกษตรกรปูอุกต์ด้วหเลือง กรรมการ กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์ มีประสบการณ์ในการซื้อปุ๋ยเคมีมาให้สมาชิกกลุ่มด้วหเลือง ยืม และการประสานงานเกษตรกรลดต้นทุนว่างงานต่างๆ และมีภาวะผู้นำตามธรรมชาติ เมื่อรับหน้าที่ประธานากรกลุ่มจึงได้ทำหน้าที่ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาดไปด้วย

5. นายรุ่งฤทธิ์ ใจงาม เป็นผู้ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรหมอดินอาสาของสำนักงาน พัฒนาที่ดิน จังหวัดแพร่ เป็นหมอดินอาสาประจำตำบลไทรย้อย มีประสบการณ์ในการผลิตปุ๋ย อินทรีย์ใช้เอง และการเผยแพร่ความรู้ และแจกหัวเชื้อจุลทรรศ์ พ.ต. สูตรต่างๆ ให้เกษตรกรใน ชุมชน จึงรับทำหน้าที่ฝ่ายผลิตและควบคุมคุณภาพ

6. นางหลัน อนันต์ประดิษฐ์ เป็นแม่บ้าน สามีรับราชการครู เป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ต่างๆของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งงานบริการ และงานจ้าง มีประสบการณ์จากการเข้ารับการ อบรมการทำปุ๋ยอินทรีย์หลายครั้งสามารถจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ดี จึง ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการกลุ่มให้ทำงานด้านการผลิต และการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์

7. นางกันยา คำมา มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับหน่วยงาน พอช. ซึ่งคลุกคลีกับ ชุมชน และเกษตรกรในอำเภอเด่นชัย จึงรับหน้าที่ ประชาสัมพันธ์ และการตลาด

ด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพ

ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง กลุ่มได้รับความรู้จากการเข้ารับการอบรมจาก สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วว.) ซึ่งได้นำตัวอย่างตินในตำบลไทรย้อยไปตรวจ วิเคราะห์ และค่านิยมสูตรปุ๋ยที่เหมาะสมให้ 2 สูตร เป็นปุ๋ยเร่งตัน และปุ๋ยเร่งดอก ใช้กับนาข้าว แต่ในครั้งแรก กลุ่มได้ทดลองทำสูตรที่ 1 ก่อน โดยจะผลิตครั้งละ 2.5 ตัน วัสดุที่ใช้ได้แก่ มูลวัว 2,000 กก. ติน 200 กก. หินฟอสฟेस 50 กก. ปุ๋ยหมูเรี่ย 20 กก. และ เศษวัสดุอินทรีย์ 230 กก.

กลุ่มได้ซื้อมูลวัวจากเกษตรกรเดี่ยงวัวในตำบลไทรย้อยในราคากิโลกรัมละ 1 บาท “ ชวนให้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแลกปุ๋ยแต่เข้าไม่ต้องการ....” นายอ่านวย ปานปาก ประธานฝ่ายผลิต เป็นผู้จัดซื้อ โดยนำร่างกระบวนการของคณะกรรมการ เช่นรรถของนางพ่องจันทร์ นางแสงมณฑุ หรือ

ทางวิถี ไปชน แล้วแต่ว่าใครจะว่าง โดยคิดค่าน้ำมันรถและค่าแรงครั้งละ 300 [km] ส่วนหินฟอสเฟสและปุ๋ยหยุเรีย ซื้อจากร้านรัตนชัยในจังหวัดแพร่ โดยฝ่ากนางฟองจันทร์ที่นำรับ-ส่งนักเรียนไปโรงเรียนในอำเภอเมืองไปซื้อ ค่าใช้จ่ายในการผลิตแต่ละครั้งมีต้นทุนค่าแรงงานส่วนผสม และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ดังนี้

1. หินวัว	2,000 กก.	2,000 บาท
2. หินฟอสเฟส	50 กก.	900 บาท
3. ปุ๋ยหยุเรีย	20 กก.	260 บาท
4. ค่าน้ำ ค่าไฟ		500 บาท
5. ค่าแรง 5 คน 8 วัน ๆ ละ 150 บาท	6,000 บาท	
(ทำปุ๋ย 1 วัน กลับกองปุ๋ย 5 วัน อัดเม็ดปุ๋ย 2 วัน)		
รวมค่าใช้จ่ายในการทำปุ๋ยหมัก		9,660 บาท

ขั้นตอนการผลิต

1. นำหินวัว หินฟอสเฟส ปุ๋ยหยุเรีย และ เศษพืช มาพร้อมน้ำให้หมดๆ คอกให้เข้ากัน
2. ใช้ผ้าใบหรือพลาสติกคลุมทั้งไว้ 3 วันแล้วกลับกองปุ๋ย ครั้งที่ 1 วิธีกลับกองปุ๋ยใช้ขอบและพล้ำ และใช้แรงคน 5 คน ค่าจ้างวันละ 150 บาท เมื่อกลับกองเรียบร้อยแล้วคลุมไว้
3. กลับกองปุ๋ยทุกๆ 7 วัน อีก 4 ครั้ง จากนั้นนำมาผึงแฉดให้แห้ง แล้วนำไปใช้ได้ หรือเก็บไว้เพื่อนำมาอัดเม็ด
 4. การทำปุ๋ยอัดเม็ดต้องผสมดิน 10 % นำมาเข้าเครื่องตีป่น จนเป็นผง
 5. นำผงปุ๋ยที่ตีป่นแล้วมาคลุกน้ำหมดๆ นำไปใส่เครื่องนั่นเม็ดปุ๋ย
 6. นำเม็ดปุ๋ยที่ป่นได้ไปตากแฉดให้แห้ง แล้วบรรจุถุง นำไปใช้ได้
- ในการป่นปุ๋ยหมักเพื่อทำอัดเม็ดนั้นต้องทำในตอนเช้า และต้องพร้อมน้ำให้หมด เพื่อไม่ให้มีผุน

เมื่อหมักปุ๋ยได้ที่แล้วตากแห้งแล้วจะได้ปุ๋ยหมักประมาณ 2,000 กก. คิดเป็นตันทุน ประมาณกิโลกรัมละ 4.98 บาท

ปุ๋ยหมักนี้สามารถนำไปใช้ได้เลย แต่มีข้อด้อยคือ ต้องใช้ในปริมาณมากๆ ต้องเสียเวลาในการห่วนปุ่ยนาน คลุกจึงนำมาผสมกับแม่ปุ๋ยเพื่อทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงก่อนโดย นำปุ๋ยเคมี มาผสมในอัตรา ร้อยละ 25 การผสมปุ๋ยเคมีเพื่อให้เป็นปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงมีสูตร หรือส่วนผสม ดังนี้

ปุ๋ยอินทร์คุณภาพสูงสูตรเร่งต้น

ปุ๋ยอินทรีร์อัดเม็ด	= 75 กก.
ปุ๋ยญี่รี่	= 15 กก.
ปุ๋ยเคมีสูตร 16-20-0	= 5 กก.
ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15	= 5 กก.
รวม	= 100 กก.

ปุ๋ยอินทร์คุณภาพสูงสูตรเร่งดอก

ปุ๋ยอินทรีร์อัดเม็ด	= 75 กก.
ปุ๋ยญี่รี่	= 5 กก.
ปุ๋ยเคมีสูตร 16-20-0	= 10 กก.
ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15	= 10 กก.
รวม	= 100 กก.

ปุ๋ยอินทรีร์คุณภาพสูงสูตรเร่งต้น 100 กก. ตันทุน 640 บาทหรือ กก. ละ 6.40 บาท
ปุ๋ยอินทรีร์คุณภาพสูงสูตรเร่งดอก 100 กก. ตันทุน 750 บาทหรือ กก. ละ 7.50 บาท

ด้านปริมาณการผลิต ในครั้งแรกผลิตตามความจำเป็นต้องการใช้ของคณะกรรมการ
ที่ร่วมทุน และ สมาชิกที่ลงชื่อแสดงความต้องการล่วงหน้า และผลิตไว้เพื่อขายไม่เกิน 100 ถุง
โดยผลิตเฉพาะสูตรที่ 1 ก่อน ส่วนสูตรที่ 2 ได้ทดลองผลิตตามที่ วว. กำหนดส่วนผสมให้ และ
ทดลองใช้ในนาข้าวของนางฟองจันทร์ ในปี 2552 และเตรียมนำตัวอย่างปุ๋ยไปวิเคราะห์ใน
ห้องปฏิบัติการที่อาจารย์สมศักดิ์ สายตรง จะเป็นผู้นำส่งไปวิเคราะห์ ซึ่งจะรู้ผลเร็วกว่าส่ง วว.
แต่อาจารย์สมศักดิ์ เสียชีวิตในวันที่ 29 ธันวาคม 2552 จึงไม่ได้ดำเนินการ ต่อมานางฟองจันทร์
จึงได้ดำเนินการต่อในเดือนมีนาคม 2553 โดยส่งตัวอย่างปุ๋ยไปที่ วว. ให้ช่วยตรวจวิเคราะห์ให้
ขณะที่ยังไม่ทราบผลการวิเคราะห์ กลุ่มได้ผลิตและขายให้คณะกรรมการไปทดลองใช้ก่อน หาก
มีผลผลิตดีขึ้นจึงจะขายให้สมาชิก

ด้านการจัดเก็บผลผลิตปุ๋ยที่ผลิตได้นั้นจะใช้วิธีเก็บเป็นปุ๋ยปันส่วนหนึ่งกองไว้ในคง
และ ปุ๋ยอัดเม็ดที่พร้อมจะนำมาผสมกับแบบปุ๋ยเป็นปุ๋ยอินทรีคุณภาพสูงจะบรรจุกระสอบเก็บไว้
ด้านการตรวจสอบคุณภาพปุ๋ยที่ผลิตได้ให้นักกุณฑ์ได้ส่งตัวอย่างปุ๋ยไปให้ วว. ตรวจ
วิเคราะห์ พบว่ามีคุณภาพเหมาะสมสมกับสภาพของดินในตำบลไทรย้อยตามที่ วว. กำหนดให้
ส่วนการทดลองใช้ในนาข้าวของคณะกรรมการเองโดยนางฟองจันทร์ คำแปลงใจ ได้ใช้
พื้นที่ 3 ไร่ 3 งาน เป็นแปลงทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีทั้งหมด คิดเป็นเงิน 1,900 บาท จากเดิมใช้
ปุ๋ยเคมี 2,600 บาท ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิม 25 กระสอบ เป็น 27 กระสอบ หรือ 100 กิโลกรัม

จุดแข็งของกระบวนการผลิตและพัฒนาคุณภาพ

1. คณะกรรมการได้ความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเข้ารับการอบรมการทำปุยอินทรีย์อัดเม็ดและปุยอินทรีย์คุณภาพสูงจาก วว. และสามารถทำตามขั้นตอนที่ได้รับการแนะนำอย่างเคร่งครัด

2. คณะกรรมการมีปัญหาเรื่องการเงิน เนื่องจากมีเงินไม่พอจ่ายค่าแรงก็ยังสามารถทำงานต่อไปได้ โดยลงบัญชีเชื่อค่าแรงเอาไว้ จนหลังจากปิดงบประจำปี ซึ่งกรณีอย่างนี้ถ้าจ้างบุคคลภายนอกไม่สามารถทำได้

3. คณะกรรมการฝ่ายผลิตสามารถทำงานแทนกันได้ เมื่อนายอ่านวย ปานปาก ไม่สามารถมาควบคุมการผลิตได้ นายรุ่งฤทธิ์ ใจงาม ก็สั่งการแทนได้โดยนางฟองจันทร์ เป็นผู้อ่านวยความสะดวก และนางหลัน อันันต์ประดิษฐ์ สามารถจัดการเรื่องการจ้างสมัชิกที่มีทักษะมาช่วยทำงาน

4. วัตถุดิบที่ใช้เป็นหลัก คือ มูลวัว สามารถหาได้ในชุมชนและราคาไม่แพงมาก สามารถนำมาเก็บไว้ที่โรงงานได้ คณะกรรมการทุกคนรู้แหล่งที่จะซื้อมูลวัว ใช้วิธีสั่งจองและให้เกษตรกรเลี้ยงวัวเก็บไส้กระสอบไว้ เมื่อได้พอกันรดกับอกให้กรรมการไปชน ดังนายอ่านวยล่า

“ ...ซื้อเข้าวัวจากคนรู้จัก มีหลายคน เช้าแรกวัวกลางทุ่ง บางคนมีน้อย ก็โถยตากใส่กระสอบไว้ พอดีมากก็ฝากราบมาบอกเราไปชน บางทีก็โทรศัพท์มาบอก ...สมัยนี้ใช้โทรศัพท์กันทั้งนั้น”

จุดอ่อนของกระบวนการผลิตและพัฒนาคุณภาพ

1. พื้นที่ลานตากแคม ตากปุยได้ไม่เกิน 2.5 ตัน ไม่สามารถผลิตได้มากกว่านี้ ต้องเพิ่มความถี่ในการผลิตแทน ทำให้เสียค่าแรงเพิ่ม

2. การผสมตารปุยและการกลับกองปุยใช้แรงคนครั้งละ 4-5 คน ต้องจ่ายค่าแรงเท่ากันค่าจ้างทั่วไป ทำให้ต้นทุนสูง

3. โรงเรือนเก็บปุยมีขนาดเล็ก ไม่สามารถสำรองปุยและวัตถุดิบไว้คราวละมาก ได้

4. ในฤดูฝนไม่มีที่ตากปุยและไม่สามารถเก็บปุยได้ทันเมื่อฝนตก ไม่มีหลังคา

5. ปุยอินทรีย์มักเมื่อตากแห้งจะเป็นผุน ไม่สะดวกในการนำไปใช้ ถึงแม้จะอัดเม็ดแล้ว ก็ยังมีผุน ทำให้เกษตรกรไม่ค่อยนิยม เพราะใช้ไม่สะดวกเหมือนปุยเคมี

6. กระบวนการตรวจสอบคุณภาพปุยล่าช้า การส่งให้ วว. วิเคราะห์ใช้เวลานาน ส่วนการตรวจสอบเชิงประจักษ์ต้องรอคุณผลิตหลังเก็บเกี่ยวจึงจะรู้ผล

ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์

เนื่องจากปุยอินทร์คุณภาพสูงเป็นผลผลิตที่เกิดจากความต้องการตลาดค่าใช้จ่ายเรื่องปุยเคมีของชุมชน ดังนั้น แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์จึงอยู่ในตำบลไทรย้อย โดยเฉพาะในหมู่ที่ 1,5,6,7 และ 12 ซึ่งอยู่ใกล้โรงงานปุย สะดวกในการขนส่ง ซึ่งเกษตรกรสามารถมาซื้อที่โรงงานโดยบรรทุกท้ายรถจักรยานยนต์ ท้ายรถกระบะ หรือใช้จักรยานยนต์พ่วงรถเข็น ลูกค้าประจำส่วนใหญ่เป็นสมาชิก และคณะกรรมการฝ่ายผลิต 35 คน เกษตรกรในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก 6 คน และเกษตรกรภายนอกอีก 2 คน ส่วนใหญ่ซื้อเฉลี่ยวรึ้งละ 4 กระสอบ เพราะมีที่นาห้อย และบางคนยังใช้ปุยเคมีร่วมด้วย

การจำหน่ายปุย จะบรรจุถุงละ 40 กก. จำหน่ายราคาถุงละ 400 บาท หรือ กก. ละ 10 บาท วิธีการขาย จะแบ่งเป็น ขายสด ราคาถุงละ 380 บาท และ ขายเชือดถุงละ 400 บาท การขายเชือด เกษตรกรที่ซื้อจะนำเงินมาชำระคืนหลังการเก็บเกี่ยว คณะกรรมการดำเนินการสมาชิกที่ลงทุน และเกษตรกรที่นำไปสามารถเลือกวิธีการจ่ายเงินได้เหมือนกันหมด

ในระยะเริ่มดำเนินการยังไม่มีการตลาดและการประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน เน้นการผลิตเพื่อใช้เองในหมู่สมาชิก ใช้การประกาศเลี่ยงตามสายในหมู่บ้านให้ผู้ที่ต้องการซื้อปุยไปลงชื่อสั่งจองที่ นางหลัน อันนัตประดิษฐ์ซึ่งเล่าว่า

“ คณะกรรมการเองก็ยังไม่แน่ใจว่าปุยที่ผลิตได้จะเหลือขายมากน้อยเท่าไร ไม่กล้าประชาสัมพันธ์มาก กลัวว่าจะผลิตไม่ได้ตามที่สั่ง ... แรงงานห้อย ทุนก็น้อย... ”

คนที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเป็นนางฟองจันทร์ คำแปลงใจ ประธานกลุ่ม ซึ่งมีโอกาสพบปะกับกลุ่มต่างในชุมชน ต่อมาก็ได้ใช้วิธีการฝากให้ผู้ใหญ่บ้านไปประชาสัมพันธ์ให้โดยนางฟองจันทร์เล่าว่า “ เวลา อบต. ประชุมประจำเดือน ก็ฝากให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยไปชักชวนให้เกษตรกรมาลงทุน และมาสั่งซื้อปุย ... แต่หมู่บ้านมันไกลกัน เขาเก็บซื้อจากที่ใกล้ๆ สะดวกกว่ามาซื้อที่กลุ่ม ... แจ้งไป เขาเก็บไม่สนใจ ”

ที่ผ่านมา กลุ่มไม่ได้ยืดที่ตัวบุคคล คนเดียว แต่คณะกรรมการทุกคนทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม และผลงานกลุ่ม หาลูกค้าเกษตรกรใกล้เคียงหรือเครือญาติ

ในปี 2550 หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตจากการทดลองใช้ปุยครั้งแรกจำนวน 3 ไร่ 3 งาน ของนางฟองจันทร์ คำแปลงใจ พบร้า มีผลผลิตเพิ่มขึ้น และสามารถตลาดค่าใช้จ่ายค่าปุยเคมีลง จึงได้เริ่มมีการขยายสู่ชุมชนด้วยการบอกเล่าในวงประชุมกลุ่มเกษตรกรในชุมชน และญาติพี่น้อง

จุดแข็งของการตลาดและการประชาสัมพันธ์

เนื่องจากปุยอินทร์คุณภาพสูงเป็นสินค้าที่ผลิตในชุมชน เป้าหมายหลักผลิตเพื่อใช้เองในกลุ่ม เน้นขายให้สมาชิกในราคากูก ดังนั้นการประชาสัมพันธ์จึงทำโดยการประชุมสมาชิก ซึ่งจะแจ้ง และชักชวนให้ลองนำไปใช้ นอกจากนั้นยังใช้วิธีพูดคุยตัวต่อตัว เนื่องจากมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และเพื่อนบ้าน ทำนาใกล้กัน เป็นต้น ในขณะเดียวกันฝ่ายบริหารของอบต.

โดยเฉพาะ นายก ชัยวุฒิ มนพ ได้ช่วยประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนตำบลไทรข้อมีกิจกรรมการปลูกผักอินทรีย์ ให้ชุมชนมาเรียนรู้อ้อยแล้ว

แต่จุดอ่อนของการตลาดและการประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการคือ แต่ละคนไม่มี เป้าหมายที่แน่นอนในการเพิ่มยอดขาย เมื่อพูดคุยประชาสัมพันธ์แล้วไม่ติดตามผล ไม่มีใบจอง หรือสัญญากำหนดวันส่งมอบปุ๋ย เป็นการผูกมัดไว้ก่อนหรือยืนยันล่วงหน้า ดังนั้นเมื่อมีร้านค้า หรือตัวแทนขายปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์จากบริษัทใหญ่ๆ ที่มีกลยุทธ์การขายจุใจกว่ามาซักชาน ถูกค้ากลุ่มเป้าหมายก็อาจเปลี่ยนใจ ไปใช้ปุ๋ยเคมี หรือปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงจากบริษัทใหญ่ๆ แทน

ด้านการเงินและบัญชี

การทำบัญชี นางแสงมณฑุ ทิพย์สังวาล เป็นคนทำบัญชี วัสดุอุปกรณ์ บัญชีรับจ่าย บัญชีผลผลิต และบัญชีเงินเชื่อสำหรับสมาชิกที่ยืมปุ๋ยไปใช้ก่อน และสูงค้าซื้อเงินเชื่อ นางแสง มณฑุ ทิพย์สังวาล และนางวิไล คำเกตุ ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีเป็นผู้เก็บรักษาเงินสดและเอกสาร การเงิน

ในระยะแรกเมื่อผลิตปุ๋ยได้ก็ให้สมาชิกยืมไปใช้ และชำระคืนเป็นเงินสดหลังเก็บเกี่ยว โดยคิดตามราคาปุ๋ยที่ยืมไปและดอกเบี้ย ถุง 20 บาท เพื่อนำเข้าสมทบกองทุน สำหรับผู้ที่ซื้อ ด้วยเงินสดสามารถซื้อในราคากลุ่ม 40 กิโลกรัม 380 บาท หากสมาชิกซื้อเงินเชื่อคิดราคาถุง ละ 400 บาทโดยจะชำระเงินเมื่อเก็บเกี่ยวและจำหน่ายผลผลิตแล้ว จึงมีการสรุปยอดรายรับ รายจ่ายปีละ 1 ครั้ง

การสรุปผลการดำเนินการในปีแรก มีปัญหาเรื่อง ยอดรายรับรายจ่ายไม่ตรงกัน เนื่องจากเงินที่ได้นำไปซื้อวัสดุมาเตรียมไว้ผลิตในฤดูกต่อไป รายจ่ายค่าแรงก็ยังค้างอยู่ และยังมี เกษตรกรที่ค้างชำระ คณะกรรมการไม่สามารถสรุปผลดำเนินการในปีแรก ดังวิไล คำเกตุเล่า

“..ปีแรกนี้ยอมรับเลยว่าบัญชีเราไม่รู้เรื่องไม่เป็นระบบเลย มีสบุดเล่มเดียว รับชัย จ่ายชวา แต่ก็มันไม่ได้แยกประเภท ก็เลยยุ่งกันไปหมด... แต่ถ้ามีว่าขาดทุนใหม่ ก็ไม่ขาด เพราะ เงินเราไปกองอยู่ในกองปุ๋ยหมด...”

อุดหนึ่ง

1. คณะกรรมการดำเนินงาน มีบทบาทหน้าที่ในการกิจกรรม ของชุมชน ซึ่งสามารถ ประสานกับกลุ่มต่างๆ ได้ดี ทุกคนมีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีจิตบริการ ดังนางฟองจันทร์ เล่า

“ คณะกรรมการส่วนใหญ่ทุกคน เป็นหัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน อสม. กลุ่มถัวเหลือง ทุกกลุ่ม สามารถเชื่อมโยงกันได้หมด สมาชิกก็คนข้าๆ กัน เช่น ประชุม อสม. เราจะย้ำเรื่องการรักษา ศุขภาพด้วยการผลิตเพื่อบริโภคที่ปลอดภัย ลดการใช้สารเคมี ...” “ เรื่องเงินเราไม่มีประวัติ เสียหาย เช้าก็เลือกเราทำงานให้กับกลุ่มตลาด เช้าไว้ใจ...”

2. การทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการการเงิน บัญชี และความตรงไปตรงมาทำให้มีความโปร่งใส เช่น นางแสงมณฑุ ทิพย์สังวาลย์ และนายอันวย ปานปากเล่าว่า

“ค่าใช้จ่ายเล็กๆน้อยๆ บางที่คนที่เข้าจ่ายไปไม่กล้าเรียกคืน เราต้องแจ้งให้ทุกคนรู้ และจ่ายเงินกองกลางให้ ถ้าเข้าต้องจ่ายบ่อยๆ เขาจะไม่สนใจ อย่างค่าห้ามนรตเวลาไปชน ของหรือพasma ซึ่งก่อไปบ่อม ก็ต้องใช้กองกลางจ่าย กลัวว่านานเข้าจะห้อแท้ เพราะเรื่องเงิน”

“บางที่เราก็ไม่ได้คิดเล็กคิดน้อยให้บริการได้ก็มีใจ แต่ฝ่ายการเงิน บัญชีเข้าไม่ยอม เชานอกว่าทำงานเนี่ยอยก็พอ ไม่ต้องเสียเงินอีก... พอชื่นชมจริงๆ เวลาประชุมเข้าจะชี้แจง รายละเอียดเงินแต่ละยอด และจำได้แม่นว่าติดค้างค่าอะไรกับใคร อย่างผิดพลาดของจ่ายไป บางที่ ก็ลืมแล้วแต่เข้าจดไว้ก็จ่ายคืนให้ไม่ต้องห่วง

ดุจดิ่น

1. การทำบัญชีกู้มยังเป็นแบบบัญชีครัวเรือนความโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
2. บัญชีรายสต รายเชื่อร่วมกัน และไม่มีการแยกบัญชีทรัพย์สินหนึ่ง ทำให้เป็นปัญหาในการสรุปรายรับรายจ่ายประจำปี

สรุปแนวทางการจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมสรุป

จากการจัดเวทีระดมความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเกษตรกร ชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง ที่ผ่านมา มีแนวทางการจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์แบบที่ส่วนร่วมสรุปได้ ดังนี้

ด้านโครงสร้างการบริหาร

1. ควรมีจำนวนคณะกรรมการดำเนินการเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีการขยายเครือข่ายออกไป เช่น ชุมชนเกษตรกรในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง (คณะกรรมการต่างก็มีเครือญาติ และเพื่อนฝูง สามารถชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมได้มากขึ้น)
2. ควรเชิญผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา
3. ควรมีคณะกรรมการอำนวยการโดยตำแหน่ง คือฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วน ตำบล และผู้นำท้องถิ่นเพื่อให้มีการสนับสนุนทั้งด้านทรัพยากร และนโยบายที่เกี่ยวข้อง
4. ควรกำหนดภาระงาน (Job description) ตามหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงาน ฝ่ายต่างๆ เป็นแนวในการปฏิบัติงานอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการมากขึ้น
5. ควรปรับปรุงระบบการจัดการกองทุน ระบบบัญชี และผลผลิตให้เป็นปัจจุบัน สามารถตรวจสอบได้
6. ให้คณะกรรมการดำเนินงานทบทวนบทบาทที่ผ่านมาของแต่ละคน เพื่อให้นำจุดแข็ง ของทุกคนมาทดลองปฏิบัติเพื่อเสริมจุดอ่อนที่มีอยู่

ด้านการผลิตและการตรวจสอบคุณภาพ

1. ควรทดลองลดต้นทุนการผลิตด้านค่าแรงงานลง โดยใช้รถไอน้ำขนาดเล็ก ซึ่งจะใช้แรงงานน้อยลง
2. ควรจัดซื้อมาลวัสดุสำรองไว้ล่วงหน้า หรือสั่งจองจากเกษตรกรหลายราย เพื่อให้มีวัตถุดีบุชอย่างเพียงพอ
3. ควรทำฉลาก บ่งบอกปริมาณ คำแนะนำ และ วิธีใช้ปุ๋ย บนถุงบรรจุเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง
4. ควรจัดทำป้ายนิเทศให้ความรู้ เกี่ยวกับสูตร ขั้นตอนการผลิต และการใช้ปุ๋ยให้เหมาะสมกับระยะเวลา และอายุของพืช ไว้ที่โรงงานปุ๋ยอัดเม็ด เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องกับเกษตรกร ที่มาซื้อปุ๋ยไปใช้
5. ควรจดบันทึกสถิติการใช้ปุ๋ยแต่ละสูตรเพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมปุ๋ยเคมีที่จะนำมาผสมเป็นสูตรปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงได้อย่างถูกต้อง
6. ฝ่ายผลิตควรมีการสอบถูกต้องค่าที่มารับปุ๋ยว่า ปริมาณที่ซื้อไป นำไปใช้กับพื้นที่เท่าไร และมีพื้นที่ที่ ยังไม่ได้ใช้ปุ๋ยอีกเท่าไร และหากจะซื้อปุ๋ยเพิ่มในปีต่อไป จะต้องการเพิ่มอีกเท่าไร เพื่อจะได้นำข้อมูลมาวางแผนการผลิตในปีต่อไป

ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์

เนื่องจากการผลิตและขายปุ๋ยของกลุ่มมุ่งเป้าหมายในชุมชนเท่านั้น การประชาสัมพันธ์ การตลาดอาจปรับใช้แนวทางที่คณะกรรมการดำเนินงานได้ลองผิดลองถูก และได้ผลดี และข้อเสนอแนะของผู้ร่วมเวทีวิจัยมาปรับใช้ ดังนี้

1. คณะกรรมการทุกคนควรมีส่วนร่วมในการหาตลาด และการประชาสัมพันธ์ โดยใช้หลัก ปากต่อปาก หรือการบอกรือ
2. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงให้เกษตรกรให้ทั่วถึง ทั้งตำบล อาจขอรับการสนับสนุนจาก อบต. หรือ หน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและการยอมรับ มากขึ้น
3. ควรมีป้ายประกาศ ขั้นตอน วิธีการ ปริมาณ และระยะเวลาในการใส่ปุ๋ยติดไว้ที่แปลงทดลอง เพื่อให้เกษตรกรในชุมชน ได้มาศึกษาเรียนรู้
4. ควรมีการเยี่ยมแปลงนาเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยน และให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง
5. ควรขอความร่วมมือจากองค์กรบริหารส่วนตำบลให้ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่ม ในการประชุมประจำเดือนทุกเดือน
6. ควรมีการปันผลคืน หรือให้รางวัลกับเกษตรกรที่มียอดซื้อสูง ในรอบปี และปันผลคืนให้กับผู้ซื้อเพื่อจูงใจ

ต้านการเงินและบัญชี

1. ความมุ่งการปรับปรุงระบบบัญชี
2. ความแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบบัญชีผลผลิตและบัญชีรับจ่าย
3. ความมีสมุดบัญชีรายการวัสดุอุปกรณ์ ทรัพย์สิน หนี้สิน
4. การทำผลกำไร เข้ากองทุนเพื่อการผลิต ปันผลคืนให้สมาชิก และ จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

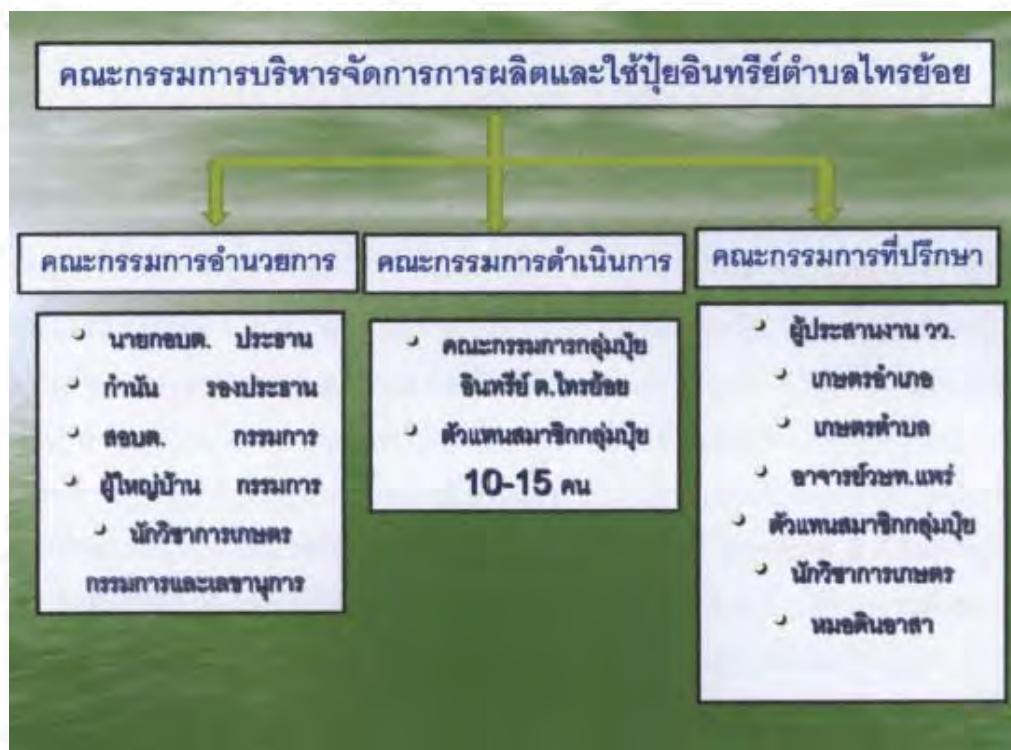
ตอนที่ 2 การดำเนินการของกลุ่มภายหลังวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน

ภายหลังจากคณะกรรมการได้ดำเนินการศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อนของโครงสร้างการบริการ จัดการ และได้รับข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม

แผนภูมิที่ 4 โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปัจย์อินทรีย์ ต.ไทรย้อยแบบมีส่วนร่วม

แผนภูมิที่ 5 ที่มาของคณะกรรมการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุ่ยอินทรีย์ด้วยตัวเอง

2. การทำแบบสอบถามข้อมูลสภาพปัจจุบัน และกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มจำนวน สมาชิกผู้ใช้ปุ่ยให้ทั่วถึงทั้งตำบล โดยการจัดทำแบบสอบถามเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายทั้งตำบล
3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตและใช้ปุ่ยอินทรีย์ 5 ตำบลใน อำเภอเด่นชัย พบว่ากกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อยมีโครงสร้างการบริการจัดการที่เป็นรูปธรรม มากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งลักษณะเป็นกลุ่มจัดตั้ง มีคณะกรรมการเพียง 2-3 คน แต่ก็ได้เลือกนำผลการ ปฏิบัติเด่น(Best Practice) ของกลุ่มอื่นมาปรับใช้ เช่น ระบบการเผยแพร่ความรู้ให้สมาชิก โดยทำเอกสารแจก การใช้มาตรการเชิงนโยบายของทองถิ่น เป็นต้น
4. การปรับบทบาทของคณะกรรมการดำเนินการให้มีการทำงานเชิงรุก เพื่อระดม ทรัพยากร บุคคลากร และขยายพื้นที่การใช้ปุ่ยอินทรีย์ในชุมชน
5. จัดอบรมความรู้เรื่องระบบบัญชีให้คณะกรรมการ การเงิน บัญชีเป็นแต่ให้ คณะกรรมการทุกฝ่ายเข้าร่วมเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจ ระบบบัญชีและทำงานร่วมกัน สามารถ ตรวจสอบ และมีความโปร่งใส น่าเชื่อถือมากขึ้น
6. นำคณะกรรมการและสมาชิกไปศึกษาดูงาน

ด้านการผลิต

1. คณะกรรมการได้จัดทำแบบสอบถามและนำข้อมูลจากการสอบถามกลุ่มเป้าหมายในตำบลไทรโยย มาสรุปวิเคราะห์ได้ ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายจำนวน 83 ราย เป็นชายร้อยละ 15.6 เป็นหญิงร้อยละ 84.4 คิดเป็นอัตราส่วน 1:5.4 โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เนื่องจากเพศหญิงจะอยู่บ้านทำงานบ้านมากกว่าเพศชาย ส่วนเพศชายต้องหานอกไปหารายได้เสริมนอกบ้าน เช่น รับจ้างทั่วไป ทักษะป้าม่าย หาปลาเป็นต้น อายุของผู้ให้ข้อมูลอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 20-30 ปี ไม่มีประวัติ เพรระกกลุ่มอายุระหว่างนี้ต้องหานอกไปเรียนหนังสือ และทำงานต่างจังหวัด ส่วนใหญ่จะทำงานในบริษัทเอกชน กลุ่มอายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 6.3 กลุ่มอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 46.9 และกลุ่มอายุมากกว่า 50 ปี ร้อยละ 46.9 ด้านการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 81 ระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า ร้อยละ 19 ประกอบอาชีพหลักในการทำนาร้อยละ 77 อาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 20 อาชีพอื่น ๆ อีกร้อยละ 3 ในส่วนของอาชีพเสริม ทำนาร้อยละ 19 อาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 44 และอาชีพอื่น ๆ อีกร้อยละ 37 เนื่องจากสภาพฐานะทางการเงินของครอบครัวไม่เอื้ออำนวยด้านการศึกษา ทำให้กลุ่มที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตามรอยบรรพบุรุษ เมื่อหมดดุลการทำนาแล้วกลุ่มเป้าหมายจึงจะหันไปประกอบอาชีพอื่นเป็นอาชีพเสริม เพื่อรอฤกษ์การทำนาในปีต่อไป รายได้ส่วนใหญ่ได้จากการทำนาปีละ 1-2 ครั้ง ซึ่งนับได้ว่า รายได้ในแต่ละปีมีจำกัด ขึ้นอยู่กับผลผลิตที่สามารถทำได้ในแต่ละปี หากปีไหนมีต้นทุนในการผลิตต่ำก็จะมีรายได้เป็นที่น่าพอใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการในแต่ละชั้นตอนหากสามารถทำให้เป็น วัฏจักรหมุนเวียนได้ก็จะการประทัยด้วยการและต้นทุนได้อย่างมาก

ด้านข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ในส่วนของที่ดินทำกิน ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ร้อยละ 73 เช่าที่ดินร้อยละ 27 นอกจากนั้นยังเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 67 และไม่เลี้ยงสัตว์เลย ร้อยละ 33 ในส่วนของผู้ที่เลี้ยงสัตว์จะทำการจัดเก็บมูลสัตว์ โดยการทิ้ง ร้อยละ 11 นำไปจmachanay ต่อ ร้อยละ 5 และเก็บไว้ใส่หีบหีบ ร้อยละ 84 ส่วนใหญ่จะนำมูลสัตว์ไปใส่ให้พืช เพื่อปรับปรุงสภาพดินและลดต้นทุน ประยุตค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย สภาพที่ดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว ร้อยละ 53 ดินร่วน ร้อยละ 6 ดินทราย ร้อยละ 35 และดินอื่น ๆ อีกร้อยละ 6 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวซึ่งดินเหนียวเป็นดินที่ต้องทำการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถดูดซับแร่ธาตุอาหาร อากาศ และการดูดซึมน้ำให้กับพืช เป็นไปอย่างสะดวก เนื่องจากดินเหนียวเป็นดินที่จับตัวกันเป็นก้อนทำให้พืชไม่สามารถนำแร่ธาตุอาหารและน้ำได้อย่างสะดวก มีวิธีปรับปรุงโดยการพรวนดิน ผสมกับปุ๋ยเพื่อรักษาคุณภาพดิน อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถดูดซับน้ำและแร่ธาตุอาหารไปสู่พืชได้สะดวกขึ้น ทั้งนี้การใช้ปุ๋ย อินทรีย์ปรับปรุงคุณภาพดินให้มีความเหมาะสมกับความต้องการพืช จึงมีส่วนช่วยที่มีสำคัญ

เป็นอย่างมากอีกแนวหนึ่ง ในส่วนของวัสดุที่ใช้ทำปุ่ย มีวัสดุ ร้อยละ 51 และไม่มีวัสดุเลย ร้อยละ 49 ในส่วนนี้ก็มีเป้าหมายไม่มีความเข้าใจด้านการจัดการกับวัสดุอย่างถูกวิธี ไม่สามารถปรับปรุงและไม่มีความรู้ด้านกรรมวิธี ที่จะนำวัสดุนั้นมาแปรสภาพเป็นวัสดุที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ทางด้านการเกษตรได้ วัสดุดังกล่าวใช้มูลโคกระเบื้อง ร้อยละ 36 มูลสุกรนั้นไม่มีผู้ใช้ใช้มูลสัตว์ปีก ร้อยละ 59 และใช้อื่นๆ อีกร้อยละ 5 กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ใช้มูลสัตว์ปีกเนื่องจากมีการเลี้ยงสัตว์ปีกเสริมจากอาชีพหลัก เช่น เปิด ไก่ และการจัดการกับมูลของสัตว์ปีกนั้นก็ทำได้ง่ายกว่า คือสามารถนำมาใส่ให้พิชได้เลย แต่ถ้าเป็น มูลโคกระเบื้องนั้น ต้องทำการตากแห้งเสียก่อนที่จะนำมาใส่ให้พิช ซึ่งถือว่ายุ่งยาก หากปริมาณมูลโคกระเบื้องมีปริมาณมาก และไม่มีสถานที่สำหรับตากแห้ง ถ้าทึ่งให้แห้งภายในครอกก็จะทำให้เกิดเชื้อโรคสะสม เพราะการเลี้ยงโคกระเบื้องที่ต้องหมั่นทำความสะอาดครอกตลอดเวลา เพื่อลดการสะสมของเชื้อโรคที่สัตว์เลี้ยงอาจติดเชื้อโรคได้ง่าย จึงมีความจำเป็นในการหาวิธีการจัดการกับมูลโคกระเบื้องให้ถูกต้อง และเกิดมูลค่าให้ได้ แนวทางในการทำปุ๋ยอินทรีย์จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจมากที่สุด นอกจากนี้ในส่วนของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการทำเกษตรกรรม พบร่วกคุณค่าอย่างใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทุกคน โดยแหล่งที่มาของปุ๋ยอินทรีย์มาจากชื้อ ร้อยละ 97 ผลิตเอง ร้อยละ 3 และผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนทราบข้อมูลของโรงงานปุ๋ย ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลการปุ๋ยของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูล	จำนวน 83 ราย	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม		
เพศ	- ชาย	13 15.6
	- หญิง	70 84.4
อายุ	- ระหว่าง 31-40 ปี	5 6.3
	- ระหว่าง 41-50 ปี	39 46.9
	- มากกว่า 50	39 46.9
การศึกษา	- ประถมศึกษา	67 81
	- มัธยมศึกษา	16 19
อาชีพหลัก	- ทำนา	64 77
	- รับจ้างทั่วไป	17 20
	- อื่นๆ	2 3

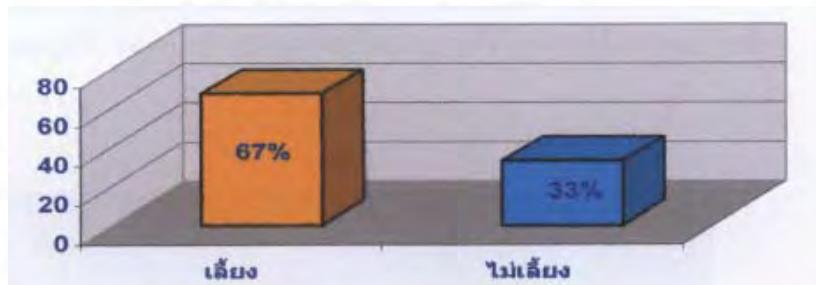
ตาราง 1(ต่อ)

ช้อมูล	จำนวน 83 ราย	
	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพเสริม		
- ท่านา	16	19
- รับจ้างทั่วไป	36	44
- อื่น ๆ	31	37
การถือครองที่ดิน		
- มี	61	73
- ไม่มี	22	27
การเลี้ยงสัตว์		
- เลี้ยง	56	67
- ไม่เลี้ยง	27	33
การจัดการกับมูลสัตว์		
- ทิ้ง	9	11
- จำหน่าย	4	5
- ใส่หีพช	70	84
สภาพที่ดิน		
- เกษตร	44	53
- ร่วน	5	6
- ทราย	29	35
- อื่น ๆ	5	6
2. ช้อมูลเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ย		
วัสดุที่สามารถใช้ทำปุ๋ยได้ - มี	42	51
- ไม่มี	41	49
ถ้ามีวัสดุ วัสดุนั้นคือ(ตอบได้มากกว่า 1 ช้อ)		
- หมัก หมักกระเบื้อง	30	36
- หมักสุกร	4	5
- หมักสัตว์ปีก	49	59
ท่านใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือไม่ - ใช้	83	100
- ไม่ใช้		-
แหล่งที่มาของปุ๋ย		
- ซื้อ	81	97
- ผลิตเอง	2	3
ช้อมูลการจัดตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์		
- ทราบ	83	100

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ต้องการให้มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่ให้มากกว่านี้ เพราะจะช่วยรักษาสภาพดิน ให้อุดมสมบูรณ์ ให้กลั่นเคียงธรรมชาติมากที่สุด เพื่อให้ดินคงความอุดมสมบูรณ์ไว้ในระยะยาว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดี ปลอดภัยต่อผู้บริโภค

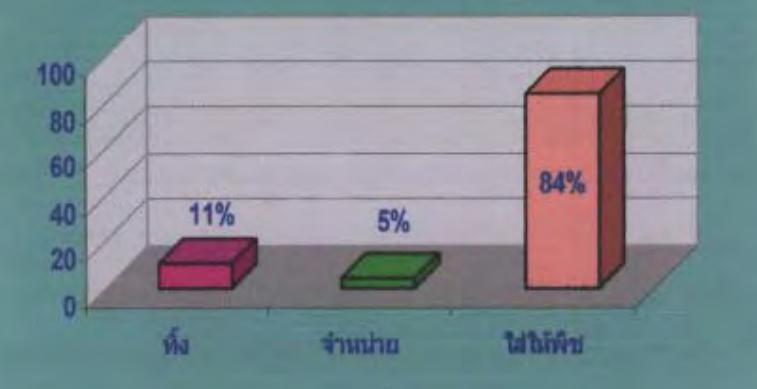
ปัญหาในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ คือ ราคาแพง อย่างให้ฐานalem ส่วนช่วยส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ให้มากกว่านี้ คือ ควบคุมราคาขายในห้องตลาดให้ต่ำลง หรือ ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองในครัวเรือน ส่วนการเปรียบเทียบข้อมูลการจัดการมูลสัตว์ แหล่งที่มาของปุ๋ย และการใช้ปุ๋ยของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

**เปรียบเทียบจำนวนกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์
ต.ไทรย้อย อ.เด่นชัย จ.แพรฯ**

แผนภูมิที่ 6 แสดงสัดส่วนของเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ในตำบลไทรย้อย

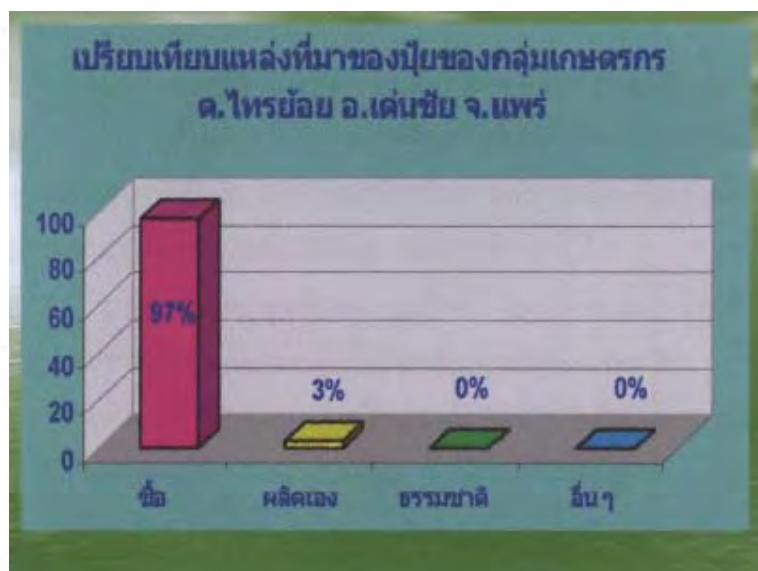
**เปรียบเทียบการจัดการกับมูลสัตว์ของกลุ่มเกษตร
ต.ไทรย้อย อ.เด่นชัย จ.แพรฯ**

แผนภูมิที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนการจัดการมูลสัตว์ในตำบลไทรย้อย

แผนภูมิที่ 8 แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในตำบลไทรย้อย

แผนภูมิที่ 9 แสดงการสัดส่วนแหล่งที่มาของปุ๋ยที่เกษตรกรใช้ในตำบลไทรย้อย

2. นำข้อมูลความต้องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากแบบสอบถาม datum เกษตรกรที่ลงทุน และใช้ปุ๋ยอินทรีย์เต็มพื้นที่ เกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเพียงบางส่วน และต้องการซื้อเพิ่มในฤดูกต่อไป เกษตรกรนอกกลุ่มที่เคยซื้อปุ๋ยไปใช้ทั้งที่ต้องการซื้อในปริมาณเท่าเดิม และต้องการซื้อเพิ่ม และกลุ่มเป้าหมายใหม่ในตำบลไทรย้อยที่ต้องการทดลองใช้ มาประมาณการในการวางแผนการผลิตในปี 2552 จำนวน 20 ตัน หรือ 400 ถุง

3. การจัดซื้อมูลวัสดุเปลี่ยนจากการจ้างรถไปชนถึงคอกมาเป็นสั้งชือ ให้เจ้าของนำมาส่งที่โรงงาน (แต่มีผู้ขายขอเพิ่มค่าขนส่งอีกถุงละ 1 บาท)

4. การลดต้นทุนการผลิตในการจ้างแรงงานกลับกองปุ๋ย ได้ทดลองใช้รถแทรกเตอร์เล็กมากกลับกองปุ๋ยแทนแรงคน พบร่วมแต่ละครั้งใช้ค่าแรงงาน 120 บาทและค่าน้ำมัน 150 บาท หรือ 1,350 บาท สามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ประมาณ 1,650 บาท ต่อการผลิตหนึ่งครั้ง

5. ทดลองผลิตปุ๋ยเร่งดอกตามสูตรที่ วว. ได้กำหนดไว้ให้ โดยส่งตัวอย่างปุ๋ยไปให้ วว. ตรวจวิเคราะห์คุณภาพ และทดลองใช้ในนาข้าวของคณะกรรมการทุกคน โดยให้ที่นาของนางฟองจันทร์ คำแปลงใจ ซึ่งอยู่ติดถนน เป็นสถานที่ศูนย์กลางของเกษตรกรในชุมชน

ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด

เมื่อคณะกรรมการได้นำปุ๋ยที่ผลิตได้ไปใช้ในนาของตน โดยปฏิบัติตามขั้นตอนการใช้ปุ๋ย ระยะเวลาที่ใช้และประมาณที่ใช้อย่างเคร่งครัด มีการจดบันทึกข้อมูลผลผลิตในปีที่ผ่านมาเปรียบเทียบกับผลผลิตเมื่อใช้ปุ๋ย และความแตกต่างโดยเมื่อเปรียบเทียบกับที่นาใกล้เคียงที่ไม่ได้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หรือใช้ปุ๋ยเคมี แล้วพบว่าได้ผลผลิตดีกว่าและลดค่าใช้จ่ายลง จึงเริ่มรณรงค์ขยายกลุ่มเป้าหมายโดยใช้กลยุทธ์การตลาดที่แต่ละคนนัด ดังนี้

1. กลยุทธ์การจูงใจจากกรณีตัวอย่าง ดังนาของฟองจันทร์ เล่าว่า

“... ได้ปุ๋ยมาเก็บเอาไปใช้กับนาของตัวเองก่อน... ถ้าจะให้คนอื่นเชื่อต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ปรากฏว่าปีนั้น ข้าวในนาข้าเจ้างามกว่าคนอื่นที่อยู่ใกล้ๆ ผลผลิตก็ได้มากกว่า ... ก็ มาถูกและบอกต่อกันไปว่าให้ไปซื้อปุ๋ย “อีจันทร์” มาใช้ ”

2. กลยุทธ์จูด(ขอร้องแกลมบังคับ)ญาติพี่น้อง ให้ช่วยยืมผลผลิตปุ๋ยไปใช้เพื่อทดลองดูก่อน หากเห็นผลค่อยมาซื้อไปใช้หรือสมัครเป็นสมาชิก

“ข้าเจ้าบอก นายสมชายเป็นญาติกัน ว่า “เย้าย(พี่สาว)ขอร้องหื้อตัวเอาปุ๋ยไปลองใจฟ่อ สัก 2-3 กระสอบ ถ้าปได้ผลบ่เอาคืน ถ้าได้ผลก็คิดราคายสต เอาไว้จ่ายคืนตอนขายข้าวแล้ว” “...เข้าเอาไปใช้แล้วพอใจ ปต่อมาไม่ต้องจูดแล้ว ...มาสั่งเองเลย ได้สูกค้าและสมาชิกเพิ่มมาอีก 1 คน”

3. การให้ความรู้ทางวิชาการแก่เพื่อนเกษตรกร เช่นกรณี ลุงอำนวย

“ เมื่อแรกทำก่อสู่ปุ๋ย พืชาย亩 ด่าผมว่า บ้านวายมันงัว ไปเยี่ยหื้อมันดูกะเขี้ยะหยัง ใส่ปุ๋ยเคมีสบายนะจะด้วย(นายอำนวยมันโน่ จะไปทำปุ๋ยอินทรีย์ให้ล้ำากทำไม่ ใส่ปุ๋ยเคมีสบายนะจะด้วย) ... แต่พอเห็นข้าวผอมงามก็มาถามว่า ... มึงเขี้ยะจะได หื้อข้าวงาม ข้าใส่ปุ๋ยเคมียังบ่งาม?... (แกทำอย่างไรให้ข้าวงาม ข้าใส่ปุ๋ยเคมีทำไม่ไม่งาม)” ลุงอำนวยก็ใช้การอธิบายแบบง่ายๆว่า ดินที่ใช้ปุ๋ยเคมีนานๆ คุณภาพดินจะเสื่อม อินทรีย์สารในดินมีน้อย การใส่ปุ๋ยอินทรีย์เป็นการเพิ่มอินทรีย์สารให้กับโครงสร้างของดิน “ เหมือนกับปืนน้อย กินแต่ลำตึงวัน บ่กินผักผลไม้ มันก็ถ่ายยาก เป็นโรคสรรพะ ขาดสารอาหาร มันก็นดีล้าไป...หมอยเป็นตึงหื้อกินอาหารครบห้าหมู่ เพราะเป็นวิจัยมาแล้วว่ามันดี ตันไม้ก็เหมือนกัน ถ้ามันได้อาหารครบ ดินบ่แข็ง รากก็ไปหา กินได้

โกล ตันกีชั่งแรง ออกรดออกอกรดดี..." การอธิบายแบบให้เข้าง่ายๆของลุงอำนวยเป็นการประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้ทางวิชาการไปพร้อมๆกัน

4. การบริการและให้คำปรึกษา ตามบทบาทหน้าที่ดินอาสา ซึ่งคณะกรรมการคือคุณรุ่งฤทธิ์ ใจงาม เป็นหมวดดินอาสาประจำตำบลไทรย้อยมักได้พับປะกับเพื่อนเกษตรกรในพื้นที่ มีการให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงบำรุงดินจะส่งเสริมให้ผลิตปุ๋ยใช้เอง ในการนี้ที่เกษตรไม่สามารถผลิตใช้เองได้ก็ชวนเป็นสมาชิก จะร่วมลงมือผลิตหรือจะอีมปุ๋ยไปใช้ก็แล้วแต่

5. ประสานกับหน่วยงานและองค์กร เช่น ในการประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านของอบต. ทางกลุ่มกีจ忙ฝากร่วมกัน ในการประชุมครัวสมัครสมาชิกใหม่ การลั่งของปุ๋ยล่วงหน้า

6. การแลกเปลี่ยนและพูดคุยในเวทีประชาคมหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน และ อสม.

ตอนที่ 3. สภาพของกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อยภายหลังการดำเนินการวิจัย

ในปี 2553 กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อยมีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น 73 คน โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานชุดเดิม แต่ปรับเปลี่ยน และมีคณะกรรมการเพิ่มขึ้น โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนหั้งด้านโครงสร้างการบริหาร การผลิตและควบคุมคุณภาพ การเงินและบัญชี การบริหารจัดการกองทุน การปันผล และสวัสดิการ และการประชาสัมพันธ์และการตลาด โดยรวมการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนทำให้เกิดผลดีตามลำดับ ดังนี้

ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม

1. เครื่องสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม

คณะกรรมการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงตำบลไทรย้อย มี 3 คณะ คือ คณะกรรมการอำนวย คณะกรรมการดำเนินการและคณะกรรมการที่ปรึกษา มีที่มาและบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1.1 คณะกรรมการอำนวย

คณะกรรมการอำนวยมีหน้าที่ ดังนี้

1. สนับสนุนงบประมาณ หรือวัสดุอุปกรณ์ ในการผลิต และการเผยแพร่ผลผลิตให้แพร่หลายในชุมชน

2. ส่งเสริมสนับสนุนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของเกษตรกรอย่างทั่วถึง

3. ส่งเสริมการเรียนรู้ของคณะกรรมการดำเนินการ และสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

4. ประสานแหล่งทุน แหล่งทรัพยากร และแหล่งเรียนรู้เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสามารถผลิตและจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพ ราคาถูกให้กับเกษตรกรอย่างทั่วถึง
5. ให้ข้อมูลเท็งและเสนอแนะ วิธีการ กลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาการจัดการกลุ่มเพื่อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
6. รณรงค์ให้เกษตรกรลดการใช้ปุ๋ยเคมี และหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย

1 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย	ประธาน
2. กำนันตำบลไทรย้อย	รองประธาน
3. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1-12(12 คน)	กรรมการ
4. สมาชิกสภาตำบลไทรย้อยหมู่ 1-12	กรรมการ
5. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย	กรรมการและเลขานุการ
6. นักวิชาการเกษตร ประจำตำบลไทรย้อย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

1. 2 คณะกรรมการดำเนินการ

คณะกรรมการดำเนินการ มีหน้าที่ ดังนี้

1. บริหารจัดการโรงงานปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ให้สามารถดำเนินการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. จัดหาวัสดุอุปกรณ์และวางแผนการผลิตให้เพียงพอ กับความต้องการใช้ในชุมชน
3. ดำเนินการผลิต และตรวจสอบคุณภาพปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูงและจัดจำหน่ายให้กับสมาชิกในราคานี้ ที่เหมาะสม
4. บริหารจัดการกองทุนเพื่อการผลิตเพื่อให้มีผลกำไร ตามสมควร
5. จัดสรรงบกำไร และสวัสดิการอย่างยุติธรรม โปร่งใส และทั่วถึง

คณะกรรมการดำเนินการปัจจุบัน ประกอบด้วย

1. นางฟองจันทร์ คำแปลงใจ	ประธาน
2. นายอ่ำนาวย คำเกต	รองประธาน
3. นายอ่ำนาวย ปานปาก	กรรมการ
4. นายรุ่งฤทธิ์ ใจงาม	กรรมการ
5. นางหลัน อันันต์ประดิษฐ์	กรรมการ

6. นางสกี คำเหลือง	กรรมการ
7. นายสุนทร คำแบงใจ	กรรมการ
8. นางกันยา คำมา	กรรมการ
9. นายประเทือง รัตนกันทา	กรรมการ
10. นางพิม ปานเชี่ยว	กรรมการ
11. นางแก้วมา กับจันทร์	กรรมการ
12. นางสมศรี พาทอง	กรรมการ
13. นางพิมพา ปานปาก	กรรมการ
14. นางวิໄລ คำเกต	กรรมการและเหรัญญีก
15. นางแสงมณฑุ ทิพย์สังวาล	กรรมการและฝ่ายบัญชี

คณะกรรมการได้แบ่งหน้าที่กันตามโครงสร้างการบริหารจัดการของงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูงตามลักษณะ และทำงอร์ดไว้ที่ ที่ทำการกลุ่ม คือในโรงงาน ดังนี้

แผนภูมิที่ 10 แสดงแผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตามลักษณะ

1. 3 คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการที่ปรึกษา มีหน้าที่ ดังนี้

- ให้คำปรึกษา กับคณะกรรมการดำเนินการในด้านการผลิต การบริหารจัดการ กองทุน บัญชี การปันผลและการสวัสดิการแก่สมาชิก
- ประสานแหล่งเรียนรู้ การฝึกอบรม และศึกษาดูงานให้กับคณะกรรมการและสมาชิก
- ให้คำแนะนำการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่นำมาพัฒนาการผลิตของกลุ่ม

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำกองบังคับ

1. นายฉลอง เพชรศักดิ์	เกษตรอำเภอเด่นชัย	ประธาน
2. นางสีดา เรือนคำ	อดีตกำนันตำบลไทรย้อย	รองประธาน
3. นายจรัสพงษ์ วรรณส่อน	พอ. วิทยาลัยเกษตรฯ แพรฯ	กรรมการ
4. นางสาวนันธิณฐ์ ชัยวิรัช	พอ. กศน. เด่นชัย	กรรมการ
5. นางภัทริยา ก้าวโถสต	หัวหน้าสถานีอนามัยตำบล	กรรมการ
6. นายสวั่น เจนแพทย์	หมวดอาสาตำบลไทรย้อย	กรรมการ
7. นายกฤตุษฎา อารีประเสริฐสุข ครุ วิทยาลัยเกษตรฯแพรฯ		กรรมการ
8. นายดำรงศักดิ์ พิมพสุตต์	ครุ วิทยาลัยเกษตรฯแพรฯ	กรรมการ
9. นายโสภณ กิตติ	ครุ วิทยาลัยเกษตรฯแพรฯ	กรรมการ
10. นางกษมา ภูจีน นักวิชาการเกษตร	กรรมการและเลขานุการ	

2. คณะกรรมการได้เข้าร่วมประชาคมหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลไทรย้อย นำเสนอข้อมูลการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุน จากโครงการ SML ของรัฐบาล ได้รับความเห็นชอบจากประชาคมหมู่บ้านให้นำเงินดังกล่าวมาเป็นกองทุนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ จำนวน 250,000 บาท ทำให้กลุ่มสามารถผลิตปุ๋ยให้บริการได้มากขึ้นดังนั้นทางแสงมอยทิพย์ สังวาลย์ และนางวิไล คำเกตุ เล่าว่า

“ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านเขายกมือเห็นชอบให้เอาเงินมาใช้ผลิตปุ๋ย บางคนเชาไม่ได้ทำนา ก็ยกมือให้ ทั้ง ๆ ที่โรงงานนี้เป็นของตำบลไทรย้อย บริการทั้งตำบล เขาเกี่ยวว่า.. ต้องขอบคุณมากเลย ที่มีใจกว้างยอมเสียสละ”

“เมื่อเป็นเงินของหมู่ 1 เราเก็บต้องนึกถึงคนที่เชาไม่ได้ทำนา ให้เข้าได้รับสวัสดิการที่เกิดจากผลกำไรที่ได้ด้วย .. อย่างสวัสดิการหมู่บ้าน หรือ การถือหุ้นในโรงงานปุ๋ย ”

ด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพ

หลังจากดำเนินการวิจัยมีคณะกรรมการฝ่ายผลิตเพิ่มขึ้น คือ นางโสภณ คำเหลือง นายสุนทร คำแปลงใจ นางแก้วมา กาบจันทร์ นางพิมพา ปานปาก นางพิม ปานเชิญ ซึ่งเป็นสมาชิกและเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

คณะกรรมการฝ่ายผลิตมีนายอานวย ปานปาก เป็นประธาน นายรุ่งฤทธิ์ ใจงาม รองประธาน และคณะกรรมการฝ่ายผลิต ทำหน้าที่วางแผนการผลิตโดยใช้ข้อมูลยอดซื้อจากปีก่อน คือยอดซื้อของคณะกรรมการ ยอดซื้อของสมาชิก ยอดซื้อของลูกค้าภายนอก รวมกับจำนวนที่สมาชิกที่แสดงความต้องการไว้ล่วงหน้าตามแบบสอบถามที่กลุ่มได้รวบรวมมา และผลิตเพื่อขายทั่วไป ดังนี้

ยอดซื้อจากคณะกรรมการ	45 ถุง
ยอดซื้อจากสมาชิก	53 ถุง
ยอดซื้อจากสูกี้ค้าที่ไม่ใช่สมาชิก	46 ถุง
ยอดซื้อจากแบบสอบถาม	56 ถุง
ผลิตเพื่อขายอีก	50 ถุง
รวม	230 ถุง หรือ ประมาณครั้งละ 10 ตัน

ปุยที่ผลิตได้ในปีที่ผ่านมาจำหน่ายไป 219 ถุง เทลือ 11 ถุง คิดเป็นเงิน 4,400 บาท

ส่วนการตรวจสอบคุณภาพปุยนั้น เนื่องจากนายสมศักดิ์ สายตรง หัวหน้าโครงการ ซึ่งวางแผนการส่งตัวอย่างปุยไปให้ห้องปฏิบัติการ ตรวจสอบ ได้เสียชีวิต ระหว่างดำเนินโครงการ กลุ่มไม่สามารถติดต่อห้องปฏิบัติการได้ จึงส่งตัวอย่างปุยไปให้ สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(วว.)ตรวจวิเคราะห์สูตรที่ 2 แต่เนื่องจากมีตัวอย่างปุยที่ส่งไปให้ วว. วิเคราะห์มีจำนวนมากต้องรอนานสูตรปุยเร่งดอก ยังได้รับผลการวิเคราะห์ช้า

การทดสอบคุณภาพเชิงประจักษ์ใช้ที่นา นางฟองจันทร์ คำแปลง ใจ เป็นแปลงทดลอง เป็นปีที่ 3 โดยได้ปรับปรุงให้เป็นที่ศึกษางาน

ด้านการเงินและบัญชี

หลังจากการดำเนินการวิจัย คณะกรรมการได้แหล่งมีการระดมทรัพยากร ทั้งจาก ในกลุ่มและจากชุมชนเพื่อให้มีงบประมาณในการดำเนินการของกลุ่มเพิ่มขึ้นดังนี้

1. ทุนประเดิมเมื่อแรกจัดตั้งกลุ่มโดยเป็นค่าหุ้นของสมาชิก 5,000 บาท
2. เงินลงทุนที่ระดมจากคณะกรรมการ 7 คนในการผลิตปุยในครั้งแรก 12,500 บาท
3. เงินกองทุน SML ที่ได้จากการทำประชามติบ้านหมู่ที่ 1 จำนวน 250,000 บาท

หลังจากได้ผลิตมาเป็นปีที่สาม คณะกรรมการได้คืนทุนที่คณะกรรมการลงทุนในครั้ง แรก และ ได้จ่ายค่าจ้างคงค้างให้กับแรงงานที่มาช่วยในการผลิต ปัจจุบันจึงมีทุนสะสม 255,000 บาท โดยเป็นทุนหมุนเวียน 200,000 บาท และอยู่ในรูป วัตถุติดและเงินเชื่อ รวม 55,000 บาท

ในปี 2552 คณะกรรมการได้มีผลกำไรจากการดำเนินการ 19,680 บาท ได้ จัดสรร เข้ากองทุนและ ปันผลคืนให้กับสมาชิกกลุ่ม ดังนี้

1. จัดสรรเข้ากองทุนร้อยละ 20 เป็นเงิน 3,936 บาท
2. จัดสรรเข้าสวัสดิการกลุ่ม ร้อยละ 20 เป็นเงิน 3,936 บาท
3. ปันผลคืนให้กับสมาชิกโดยคิดตามจำนวนปุยที่ซื้อ ถุงละ 10 บาท 7,872 บาท

แต่เนื่องจากสมาชิกมีหุ้นคนละ 1 หุ้น และบางคนยังไม่มีหุ้น คณะกรรมการจึงผลักเงิน ส่วนนี้เข้าเป็นค่าหุ้นให้กับสมาชิกแทนการจ่ายเงินสด เพื่อให้กองทุนมีมากขึ้น

4. จัดสรรงบประมาณการดำเนินการร้อยละ 20 เป็นเงิน 3,936 บาท

ด้านการติดตามสินเชื่อมอบหมายให้ นางหลัน อนันต์ ประดิษฐ์ ซึ่งรับผิดชอบบัญชีผลผลิต และบัญชีสูกค้าเงินเชื่อ เป็นผู้ติดตามเก็บเงินโดยแจ้งให้สมาชิกทราบอย่างทั่วถึงว่าการจ่ายคืนเงินค่าปุยจะทำในเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นเวลาที่สมาชิกขายข้าวแล้ว และในการคืนเงิน จะมีการประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้านให้สมาชิกที่ยืมปุยไปใช้ นำเงินมาคืนพร้อมกันท้า ทำการกลุ่ม ในวันที่แจ้งให้ทราบ ส่วนผู้ที่ไม่ได้นำเงินมาชำระตามเวลา ให้ทางหลัน เป็นผู้ติดตาม

ด้านการจัดทำบัญชี คณะกรรมการได้พัฒนาระบบบัญชีและมีการปรับเปลี่ยนโดยแบ่งหน้าที่ ดังนี้

นางหลัน อนันต์ประดิษฐ์ ทำและเก็บรักษา บัญชีวัสดุครุภัณฑ์งาน ผลผลิตปุยที่ผลิตได้ ตินค้าคงคลัง และบัญชีขาย สด เชื่อ

นางแสงมณฑ์พย์สังวาล ทำหน้าที่จัดทำและเก็บรักษาบัญชีรับจ่ายทั่วไปและเก็บรักษาเงินไม่เกิน 3,500 บาท

นางวิไล คำเกตุ ทำบัญชีค่าใช้จ่ายในการผลิต

นางฟองจันทร์ นางแสงมณฑ์และนางวิไล มีหน้าที่นำเงินรายได้ และเงินกองทุน ฝากธนาคาร และมีหน้าที่ ฝาก- ถอนเงินเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมงานปุยอินทรีย์อัดเม็ด

หลังจากได้รับการอบรมการทำบัญชีแล้ว กลุ่มสามารถสรุปบัญชีได้อย่างถูกต้อง และไปร่วม มีสมุดบัญชีแยกประเภท และบัญชีทรัพย์สิน หนึ่งสิน ที่เป็นปัจจุบันตรวจสอบได้

2. มีการจัดทำระเบียบการปันผลกำไร โดย จัดสรร ส่วนหนึ่งเข้ากองทุน อีกส่วนหนึ่งเข้าสมทบสวัสดิการหมู่บ้าน และ คืนสมาชิกตามจำนวนหุ้นและ ตามยอดเชื่อ คือถุงละ 10 บาท

3. ในปีแรกที่มีการปันผลนี้ทางกลุ่มได้แจ้งให้สมาชิกทราบว่าจะไม่คืนให้เป็นเงิน แต่จะนำไปเพิ่มจำนวนหุ้นให้สมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีหุ้นเพิ่มขึ้น และกลุ่มมีกองทุนในการบริหารจัดการมากขึ้นทำให้ เกษตรกรที่เชื่อปุยแต่ไม่ได้ลงหุ้น มีโอกาสได้ลงหุ้น จากเงินปันผล

ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์

จากการสรุปที่เรียนที่ผ่านมาพบว่าการประชาสัมพันธ์และการตลาดที่ได้ผลดีนั้นเป็นการใช้กลยุทธ์ หลายอย่าง เช่น การจูด(ขอร้องแกลมบังคับ) การพูดคุยให้คำแนะนำตัวต่อตัว และการทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง และการบอกต่อ ซึ่งได้ผลมากกว่าการประชาสัมพันธ์ผ่านการประชุม หรือการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในหมู่บ้าน กลุ่มจึงได้ยึดวิธีการเหล่านี้ โดยปรับเปลี่ยนดังนี้

1. ให้กรรมการทุกคนทำหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด

“...เดียวันนี้ การสื่อสารเริ่ว ใครได้สูกค้าก์โทรศัพท์ไปบอกให้ทางหลัน ไปเตรียมปุยให้สูกค้าไปรับได้เลย จดบัญชีไว้... ทุกคนช่วยกันหาสูกค้า” นางฟองจันทร์ คำแปลงใจกล่าว

“...ได้ลูกค้าเพิ่ม ส่วนใหญ่ก็เป็น พี่น้อง ญาติ หรือคนที่ทำงานใกล้กันกับกรรมการ ทั้งนี้ เขาเห็นตัวอย่างจากเรา เราทำให้เห็น ไม่ได้โฆษณาชวนเชื่อ..” นายอ่านวย ปานปาก เล่า

“...กิจกรรมพับกันอยู่ในบ้านไทรย้อยนี่แหล่ ...ไม่พับตอนเช้า กิจกรรมตอนเย็น มีเรื่องต้องพูดคุยกันทุกวัน บอกกล่าวกันอยู่แล้ว อย่างกลุ่มแม่บ้าน ประชุมทุกเดือน กรรมการทุกคน คุยกันได้หมด กิจกรรมกับประชาชนสัมพันธ์...ป้าจันทร์(นางฟองจันทร์) เป็นสอ.บต. กิจกรรมกับสภากองบต. ประชาชนสัมพันธ์ให้อึกทากหนึ่ง...นายกท่านช่วยอยู่แล้ว” นางวิໄລ คำเกตุ เล่า

2. จัดทำป้าย บอร์ด ให้ความรู้ไว้ที่โรงงาน เพื่อให้สมาชิกที่มาชื่อปุยที่โรงงานรู้และ เข้าใจข้อดีของการใช้ปุยอินทรีย์คุณภาพสูง และขั้นตอนวิธีการใช้ที่ถูกต้อง ชื่นนายรุ่งฤทธิ์ นาง หลันและนายอ่านวย ได้นำแนวคิดจากเวทีวิจัยมาปฏิบัติ

“ เวลาสมาชิกรอรับปุยก็ได้อ่านได้ความรู้ไปด้วย...ถ้าเขามีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเขาก็จะลดต่ำติดลิ้ง...และมั่นใจที่จะใช้ปุยเรามากขึ้น...” นางหลัน อนันต์ประดิษฐ์ เล่า

3. ใช้กลยุทธ์บอกต่อ ดังที่นางฟองจันทร์ เล่าว่า

“ เวลาที่มีสมาชิกใหม่มาชื่อปุย จะขอแรงให้เขานอกต่อ ว่าถ้าใช้ได้ผลช่วย ประชาชนสัมพันธ์คนข้างเคียงให้ด้วย... เวลาเขاهันข้าวในนา โครงการเขาก็ถามว่าใช้ปุยอะไร หรือ ชื่อปุยที่ไหน เขายังบอกต่อ กันว่า “ชื่อปุยอีจัน”(ฟองจันทร์) ลองไปแบบ(เชื่อ)มาใช้ดู”

4. การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ในปี 2552-2553 กลุ่มได้ประสานขอรับการสนับสนุน วิทยากรมาอบรมให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงดินและการทำปุยอินทรีย์ จำนวน 3 ครั้ง โดยได้รับ ความช่วยเหลือจาก วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ 2 ครั้ง และมูลนิธิศูนย์มิตร 1 ครั้ง

5. กลยุทธ์จุด (ขอร้องแกลมบังคับ) ญาติพี่น้อง ชื่นใช้ได้ผลตี ก็ยังนำมาใช้ โดย คณะกรรมการทุกคนนำวิธีการนี้ไปใช้กับญาติพี่น้องและคนที่มีนาใกล้กัน ดังนายอ่านวยเล่า

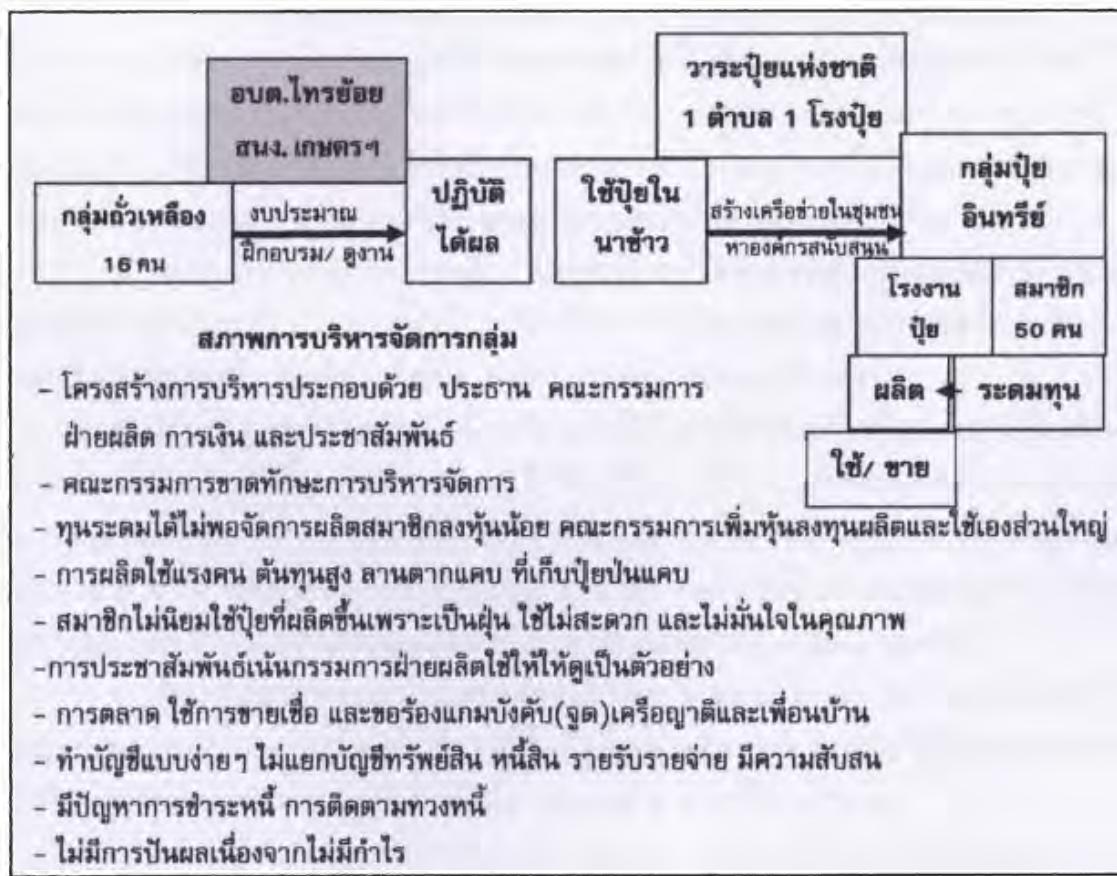
“... แอมเวย์ เซซายตร์ สมัครสมาชิกและสร้างเครือข่าย เราให้คนในครอบครัวช่วย 15 คน เป็น 30 คน ได้ลูกค้าเพิ่ม คนละ 1 คน ก็ดีแล้ว ถ้าใช้ได้ผลแล้วบอกต่อเขา ก็ ได้บุญ...”

6. การพูดคุยให้ความรู้ทางวิชาการแบบช่าวบ้าน ตามวิธีของนายอ่านวย ปานปาก ที่เปรียบเทียบการทานอาหารของพืชกับการกินอาหารครบห้าหมู่ คณะกรรมการทุกคนชอบที่จะนำไปปรับใช้กับการพูดคุยหาลูกค้าของตน ดังนางหลัน ชื่นเป็นฝ่ายขยายปุยเล่าว่า

“ เวลาไปงานศพ ไปงานปอย(งานศพ งานบวช) ก็ได้นั่งคุยกันเรื่องการทำมาหากิน ก็ จะมีคนสนใจมากว่าเรื่องปุย เมื่อก่อนไม่รู้จะอธิบายอย่างไร พอท่างานกับสุ่งอ่านวย แกพูด กรอกหูเป็นประจำก็เลยเล่าให้เข้าฟังได้ ...ได้ลูกค้าใหม่มากคนแล้ว....แล้วเรื่องเศรษฐกิจ พอยเหียงอึก”

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 สภาพเดิมของกลุ่มปุยอินทรีคุณภาพสูงตำบลไทรย้อย เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพของตนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ตามนโยบายของรัฐบาล โดยเริ่มจากกลุ่มถัวเหลือง ชึ่งมีเกษตรกร 16 คน ได้รับเงินสนับสนุนให้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการ ทั้งการฝึกอบรมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง และการอบรมทำปุยชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ การซื้อเมล็ดพันธุ์ถัวเหลืองมาให้สมาชิกยืมไปปลูก โดยมีนางฟองจันทร์ คำแพงใจ เป็นแกนนำในการนำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติ และนำกลุ่มเกษตรกรปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จนมีผลการปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรในชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่น เมื่อรัฐบาลมีนโยบายรณรงค์ลดการใช้ปุยเคมี และส่งเสริมการใช้ปุยอินทรี เป็นวาระแห่งชาติ สถาบันงานวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(วว.) ได้ค้นหาชุมชนและกลุ่มเกษตรกรนำร่องเพื่อจัดตั้งโรงงานปุยอัดเม็ดในชุมชนให้เกษตรกรบริหารจัดการผลิตและใช้ปุยอินทรี ตามนโยบายของรัฐบาล ที่เน้นให้เกษตรกรผลิตปุยอินทรีใช้และจำหน่ายให้สมาชิกในราคากลาง องค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย ได้ช่วยประสานงานให้นางฟองจันทร์ คำแพงใจ และคณะไปนำเสนอข้อมูลเพื่อขอรับมอบโรงงานปุยอัดเม็ด จึงมีการจัดตั้งกลุ่มปุยอินทรีตำบลไทรย้อยขึ้น จากกลุ่มถัวเหลือง สภาพเดิมของกลุ่มปุยอินทรีตำบลไทรย้อยดังแสดงในแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 11 แสดงสภาพการบริหารจัดการกลุ่มปุยอินทรีตำบลไทรย้อย

4.2 รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนากระบวนการผลิต และใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย

รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนากระบวนการผลิต และใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย สรุปได้ ดังนี้

1. มีกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วยฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่สนับสนุนทางด้านนโยบาย งบประมาณ การดำเนินงาน และประสานองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อน การผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงที่ผลิตโดยชุมชน และเพื่อชุมชน

2. มีคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงาน องค์กรภายนอก ทำหน้าที่ ร่วมสนับสนุนด้านวิชาการ นวัตกรรม และเทคโนโลยีให้แก่คณะกรรมการดำเนินงาน และสมาชิก

3. มีจำนวนคณะกรรมการดำเนินงานอย่างน้อย 15 คน มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน โดย แสดงแผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มไว้ที่ที่ทำการกลุ่ม (โรงงานปุ๋ย อัดเม็ด) ทำหน้าที่บริหารจัดการการผลิตและจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง ให้มีประสิทธิภาพ เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกมี โดยมีแผนงานและโครงการที่ชัดเจน เป็นระบบ

4. มีการควบคุมคุณภาพและตรวจสอบภาพผลผลิตด้วยกระบวนการที่เข้มต่อได้ โดยส่ง ตัวอย่างปุ๋ยไปวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(วว.) ส่วนการตรวจสอบคุณภาพเชิงประจักษ์ มีการจัดทำแปลงทดลอง แปลงสาธิต แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้สมาชิกร่วมเรียนรู้และเห็นผลการทดลอง นอกจากนั้นต้องมีการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการในการใช้ปุ๋ยของสมาชิก และเครือข่ายในชุมชน

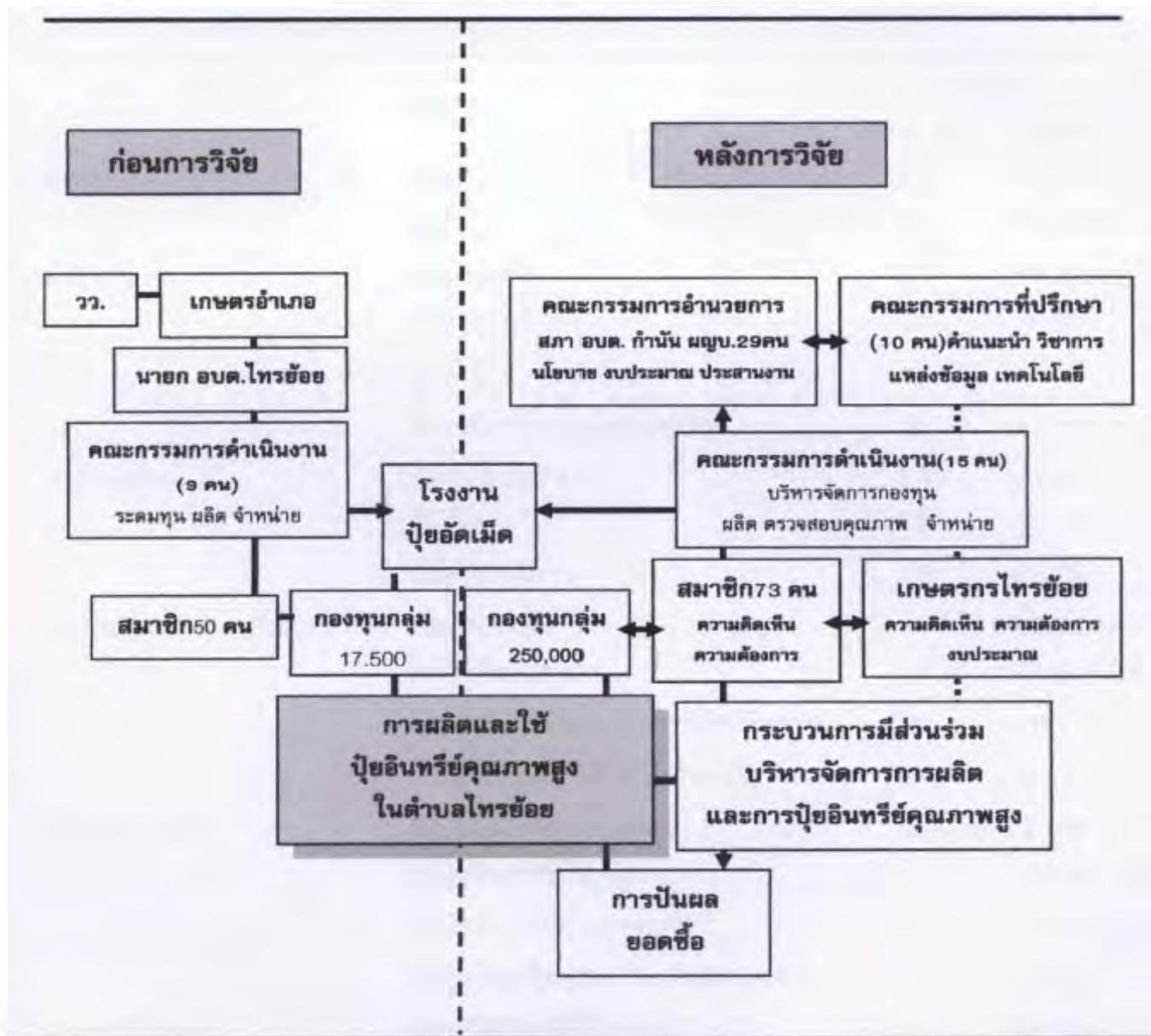
5. มีการบริหารจัดการกองทุน มีการระดมทุนจากการเพิ่มทุนของสมาชิกประจำปี และมีการแบ่งปันผลกำไรให้สมาชิกในรูปเงินปันผลค่าทุน และปันผลจากยอดซื้อ โดยอาจปัน ผลเป็นเงินสดหรือจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้น ในสัดส่วนที่เหมาะสมและเป็นธรรม

6. ด้านการประชาสัมพันธ์ มีการให้ความรู้กับสมาชิกด้วยการฝึกอบรม นำไปศึกษาดู งาน การเยี่ยมเยียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้คำปรึกษา เช่น ร่วมกับคลินิกหมอดิน ลงพื้นที่ให้ ความรู้แก่สมาชิก และจัดทำป้ายความรู้ ทั้งชนิดและปริมาณมาตรฐานอาหารที่พิชิต้องการใน ช่วงเวลาต่างกัน สูตรปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และวิธีการผลิตปุ๋ยด้วยตนเอง นอกจากนั้น ยังมี การทำแผ่นพับให้ความรู้เรื่องขั้นตอนและวิธีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ถูกต้องแก่สมาชิก

7. มีระบบการขยายตระดวง และขยายเครือข่ายโดยอาศัยสมาชิกในครอบครัวของ คณะกรรมการดำเนินการ และสมาชิก มีผู้รับผิดชอบบัญชีขายส่ง ขยายเชือที่สร้างความพึงพอใจ ให้กับสมาชิกและลูกค้าในกลุ่ม มีการนัดหมายเวลาชำระหนี้ที่เหมาะสม

สามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการผลิตและการใช้ปุ๋ย อินทรีย์ตำบลไทรย้อยได้ ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 12 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มก่อนการดำเนินการวิจัย และ หลังดำเนินการวิจัย

4.3 ความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและใช้ปุยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกร ตำบลไทรชัย อ.เด่นชัย จ. แพร่

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกร ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ดังแสดงในตารางที่ 2-5

ตารางที่ 2 แสดงจำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพ

	รายการ	n= 65	
		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	21	32.31
	หญิง	44	67.69
อาชีพ	เกษตรกร	51	78.46
	ค้าขาย/บริการ	3	4.62
อาชีพเสริม	รับจ้าง	2	3.07
	ข้าราชการการเมืองท้องถิ่น	9	13.85
สถานภาพในกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์	ทำการเกษตร	14	21.54
	รับจ้าง	36	55.38
ชื่อ	ค้าขาย บริการ	15	23.08
	เป็นสมาชิก	44	67.69
เพศ	ไม่ได้เป็นสมาชิก	14	21.54
	เป็นสมาชิกและกรรมการดำเนินงาน	7	10.77
ชื่อ	เป็นที่ปรึกษา(ไม่ได้เป็นสมาชิก)	4	6.15
	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียว	5	7.69
แหล่งที่ซื้อปุ๋ย	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำเอง	4	6.15
	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง	48	73.85
แหล่งที่ซื้อปุ๋ย	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงและปุ๋ยหมัก	8	12.31
	กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ในตำบลไทรย้อย	56	86.15
แหล่งที่ซื้อปุ๋ย	ร้านค้าในอำเภอเด่นชัย	5	7.69
	ร้านค้าในจังหวัดแพร่	2	3.08
แหล่งที่ซื้อปุ๋ย	ร้านค้าในจังหวัดลำปาง	1	1.54
	ร้านค้าในจังหวัดอุตรดิตถ์	1	1.54

จากตาราง ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นหญิง(ร้อยละ 67.69) มากกว่าชาย (ร้อยละ 32.31) อาศัยพื้นที่ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.46)รองลงมาเป็นชั้นราชการ การเมืองท้องถิ่น (ร้อยละ 13.85) ค้าขายและบริการ (ร้อยละ 4.62) และรับจ้าง (ร้อยละ 3.07) ตามลำดับ และมีอาชีพเสริมรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 55.38) ค้าขายและบริการ (ร้อยละ 23.08) ทำการเกษตร (ร้อยละ 21.54) ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ (ร้อยละ 67.69)รองลงมาไม่ได้เป็นสมาชิก (ร้อยละ 21.54) เป็นกรรมการ (ร้อยละ 10.77) และเป็นที่ปรึกษา (ร้อยละ 6.15) ในการทำนาใช้ปุ๋ยอินทรีย์มากที่สุด(ร้อยละ 73.85) รองลงมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงและปุ๋ยเคมี (ร้อยละ 12.31) ใช้ปุ๋ยเคมี (ร้อยละ 7.69) ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำเอง (ร้อยละ 6.15)ตามลำดับ ส่วนแหล่งที่ซื้อปุ๋ย ส่วนใหญ่ซื้อจากกลุ่มปุ๋ย อินทรีย์ดำเนินการย่อย(ร้อยละ 86.15) รองลงมาซื้อจากร้านค้าในอำเภอเด่นชัย(ร้อยละ 7.69) ร้านค้าในจังหวัดแพร่ (ร้อยละ 3.08) และร้านค้าในจังหวัดลำปางหรืออุตรดิตถ์ (ร้อยละ 1.54) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงต้นทุนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และผลผลิตต่อไร่จำแนกตามชนิดของปุ๋ย

รายการ	n= 56	
	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลผลิต (กก./ไร่)
ใช้ปุ๋ยอินทรีย์	462.50	385.54
ใช้ปุ๋ยเคมี	980	584
ใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง	800	579.50
ใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงและปุ๋ยเคมี	886.50	582.50

จากตาราง แสดงว่า เกษตรกรในตำบลไทรย้อยที่ใช้ปุ๋ยเคมี มีต้นทุนต่อไร่สูงกว่า เกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และใช้ร่วมกันระหว่างปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และปุ๋ยเคมี ส่วนผลผลิตต่อไร่ พนว่าเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมีได้ผลผลิตข้าวมากกว่านาที่ใช้ปุ๋ย อินทรีย์คุณภาพสูงร่วมกับปุ๋ยเคมี 1.5 กิโลกรัมต่อไร่ มากกว่าการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และ ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียว 4.5 กิโลกรัมต่อไร่ และเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียวได้ผลผลิตต่อไร่น้อยที่สุด

ตารางที่ 4 ร้อยละของความคิดเห็นต่อโครงการสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปุยอินทร์คุณภาพสูง ตามสู่การย้อม จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ ในกลุ่ม	n=65									
	เหมาะสมที่สุด		เหมาะสมมาก		เหมาะสม ปานกลาง		เหมาะสมน้อย		ไม่เหมาะสม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิก(44)	8	12.31	16	24.62	19	29.23	1	1.54	-	-
กรรมการ(7)	-	-	3	4.61	4	6.15	-	-	-	-
เกษตรกร 10	2	3.07	3	4.62	5	6.15	-	-	1	1.54
ที่ปรึกษา(4)	1	1.54	2	3.07	1	1.54	-	-	-	-
รวม(55)	11	16.92	24	36.92	28	43.08	1	1.54	1	1.54

จากตาราง แสดงว่า โครงการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุยอินทร์คุณภาพสูง ของกลุ่มเกษตรกรต่ำสู่การย้อม ตามความคิดเห็นของสมาชิก คณะกรรมการ เกษตรกร และที่ปรึกษา เห็นว่ามีความเหมาะสมมากดับปานกลางร้อยละ 43.08 เห็นว่าเหมาะสมมากร้อยละ 36.92 และเหมาะสมมากที่สุดร้อยละ 16.92 และเห็นว่ามีความเหมาะสมน้อย และไม่เหมาะสมเป็นร้อยละ 1.54 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงข้อเสนอแนะการจัดการการผลิตและใช้ปุยอินทร์คุณภาพสูงแบบมีส่วนร่วม ตามความคิดเห็นของสมาชิก เกษตรกร คณะกรรมการและที่ปรึกษา จำแนกรายประเด็น

ประเด็นข้อเสนอแนะ	ความตื้น
1. ขยายปุยในราคากลูกเพื่อช่วยสมาชิกในชุมชน	39
2. กรรมการอำนวยการควรติดตามสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง	34
3. เน้นให้สมาชิกได้รับประโยชน์ทั่วถึงมากกว่าทำกำไร	31
4. มีการประชุมใหญ่เพื่อแต่งตั้งรายรับรายจ่าย และปันผลปีละครั้ง	27
5. จัดทำบอร์ดรายชื่อคณะกรรมการทุกฝ่ายไว้ที่โรงงานปุย	21
6. กำหนดเวลาเปิดรับสมาชิกใหม่อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง	21
7. จัดทำบอร์ดและแผ่นพับเกี่ยวกับปริมาณ ระยะเวลา และวิธีใช้ปุยที่ถูกต้อง	21
8. ฝ่ายส่งมอบปุยให้ลูกค้าตรวจสอบความสะอาดและจดบันทึกข้อมูลไว้เพื่อวางแผนการผลิตและ การขยายตลาดต่อไป	17
9. คณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการดำเนินงานประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง	15
10. ควรตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพิ่มและเปลี่ยนกันทำหน้าที่บ้าง	8
11. ควรจัดสวัสดิการ เช่น อบรม ศึกษาดูงาน หรือช่วยเหลือสมาชิกยามจำเป็น	8
12. การชำระหนี้ค่าปุยควรทำหลังจากขายข้าวแล้ว และไม่ควรประกาศชื่อ	6

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพ และ ศักยภาพการบริหารจัดการการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกร และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนากระบวนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย ดำเนินการศึกษาในพื้นที่ตำบลไทรย้อย ดำเนินการศึกษาในพื้นที่ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี 6 เดือน ระหว่างเดือนธันวาคม 2551 ถึง มิถุนายน 2553 โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร ครุ นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดัง

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพชุมชน สภาพการบริหารจัดการ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ตำบลไทรย้อย ที่ผ่านมา มี 5 กิจกรรมคือ 1) จัดประชุม สร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย เพื่อห้องถูนและหาแนวร่วม และร่วมกันวางแผนปฏิบัติการวิจัย 2) เวทีศึกษาสภาพศักยภาพ ภูมิปัญญา กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ 3) วางแผนพัฒนารูปแบบจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม 4) การประชุมปฏิบัติการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล 5) ศึกษาข้อมูลจาก แบบสอบถาม

ระยะที่ 2 ลงมือปฏิบัติตามแผนการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่ม แบบมีส่วนร่วม โดย ใช้กิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง การทดลองปุ๋ยใช้เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของปุ๋ย เป็น ตัวชี้บเคื่อนการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการ สมาชิก ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชุมสรุปผลการทดลองปรับปรุง ผลิต และโครงการบริหารจัดการกลุ่ม ปรับปรุง ระบบบัญชีและเอกสารากลุ่ม ติดตามประเมินผลและสรุปผลการปรับปรุงระบบบัญชีและเอกสารากลุ่ม ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและจัดทำรายงานความก้าวหน้า

ระยะที่ 3 สรุปผลการทดลองใช้ปุ๋ย และผลผลิตเฉลี่ยของเกษตรกรที่ได้ เปรียบเทียบ ต้นทุนค่าปุ๋ย และผลการวิเคราะห์ตัวอย่างปุ๋ยจากห้องปฏิบัติการสรุปผลการวิจัยและรูปแบบ การบริหารจัดการกลุ่มที่เอื้อต่อการพัฒนาการผลิตและใช้ปุ๋ย สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 สภาพและศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มปุยอินทรีคุณภาพสูงตำบลไทรย้อย

กลุ่มปุยอินทรีคุณภาพสูงตำบลไทรย้อย ก่อตั้งขึ้นโดยสมาชิกกลุ่มถ้วนเหลือง 15 คน ซึ่งได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้และอบรมทำปุยอินทรี ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แล้วนำมาปฏิบัติจนเป็นตัวอย่างชุมชน และได้เป็นตัวแทนตำบลไทรย้อยเสนอข้อมูลต่อโครงการ 1 ตำบล 1 โรงงานปุยอัดเม็ด ของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(วว.) ได้รับโรงงานปุยอัดเม็ด ได้นำตัวอย่างดินไปวิเคราะห์พบว่าเป็นดินเปรี้ยวจึงทำสูตรปุยอินทรีคุณภาพสูงที่เหมาะสมกับสภาพดินให้และอบรมความรู้ ขั้นตอนการผลิตและใช้ปุยอินทรีให้ จึงเกิดกลุ่มปุยอินทรีตำบลไทรย้อยขึ้น มีสมาชิกแรกตั้ง 50 คน คัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานและเริ่มบริหารจัดการ โดยซักซานให้สมาชิกลงทุนแต่สมาชิกลงทุนคนละ 1 หุ้น ไม่มีทุนพอจัดการโรงงานและผลิตปุย คณะกรรมการจึงลงทุนเองอาศัยความไว้ใจเชิงกันและกัน โครงสร้างการบริหารจัดการยังไม่ชัดเจน คณะกรรมการขาดทักษะและประสบการณ์ มีปัญหาด้านด้านการเงินและบัญชี การผลิต มีปัญหาค่าแรงในการกลับกองปุยและลานหาด กด ด้านการตลาดสมาชิกไม่นิยมใช้ปุยของกลุ่ม เพราะไม่มั่นใจคุณภาพและใช้ไม่สะดวก หลังจากศึกษาสภาพ จุดอ่อน จุดแข็งแล้วแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับเกษตรกรในชุมชน ครูและนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพร. ครุ ศศน. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปรับเปลี่ยน พัฒนาทั้งการบริหารจัดการและกระบวนการผลิต ทำให้มีความเปลี่ยนแปลงเช่น ด้านโครงสร้างการบริหาร มีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น 73 คน มีจำนวนคณะกรรมการดำเนินงานเพิ่มขึ้น มีระเบียบการบริหารจัดการกองทุน การปันผล และสวัสดิการ สามารถลดต้นทุนค่าแรงงานโดยใช้รถแทรกเตอร์ การนำความรู้ที่ได้จากการอบรม มาปรับปรุงระบบบัญชี และด้านประชาสัมพันธ์ การตลาดได้นำกลยุทธ์ที่เคยใช้ได้ผลดีมาใช้โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนทำให้เกิดผลดี ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วม

โครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการผลิต และใช้ปุยอินทรีคุณภาพสูงตำบลไทรย้อย ประกอบด้วย คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการดำเนินงานโรงงานปุยอัดเม็ด และคณะกรรมการที่ปรึกษา ดังนี้

1.1 คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นประธาน กำนัน เป็นรองประธาน ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกสภาตำบล 12 หมู่บ้านเป็นกรรมการ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกรรมการและเลขานุการ นักวิชาการเกษตรประจำตำบลเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ มีหน้าที่ สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ส่งเสริมสนับสนุน การผลิตและใช้ปุยอินทรีคุณภาพสูงส่งเสริมการเรียนรู้ของคณะกรรมการและชุมชน

1.2 คณะกรรมการดำเนินการ มี 15 คน ประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน ฝ่ายผลิตและควบคุมคุณภาพ 7 คน ฝ่ายขาย 3 คน ฝ่ายการเงินและบัญชี 3 คน ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด 2 คน ทำหน้าที่บริหารจัดการโรงงานปุยอินทรีอัดเม็ดให้

ดำเนินการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ บริหารจัดการกองทุนการผลิตให้มีผลกำไร จัดสรรผลกำไรและสวัสดิการอย่างยุติธรรม โปร่งใส

1.3 คณะกรรมการที่ปรึกษา 10 คน ประกอบด้วย เกษตรอำเภอเด่นชัย ประธาน นางสิตา เรือนคำ (เจ้าของที่ดิน)รองประธาน ผอ.วิทยาลัยเกษตรฯพร. ผอ.ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเด่นชัย หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลไทรย้อย หมอดินอาสาตำบลไทรย้อย ครุ วิทยาลัยเกษตรฯพร. 3 คน เป็นกรรมการ นักวิชาการเกษตรตำบลไทรย้อยเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่ให้คำปรึกษากับคณะกรรมการดำเนินงานประสานแหล่งเรียนรู้ ให้คำแนะนำด้านวิชาการเทคโนโลยีนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาการผลิตของกลุ่ม

2. การประสานแหล่งทุน คณะกรรมการได้รับงบประมาณจากโครงการ SML โดยความเห็นชอบของประชาคมหมู่บ้านทุ่งที่ 1 ตำบลไทรย้อย เพื่อเป็นกองทุนผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำนวน 250,000 บาท ทำให้สามารถผลิตปุ๋ยให้บริการได้มากขึ้น

3. ด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพ มีคณะกรรมการฝ่ายผลิตเพิ่มชื่น คือนาง索กีร์ คำเหลือง นายสุนทร คำแปลงใจ นางแก้วมา กับจันทร์ นางพิมพา ปานปาก นางพิมปานเชี่ยว ซึ่งเป็นสมาชิก และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ในปี 2553 คณะกรรมการฝ่ายผลิตใช้ช้อมูลการซื้อปุ๋ยของคณะกรรมการ สมาชิก ลูกค้าภายนอกในปีก่อน และจำนวนที่สมาชิกต้องการซื้อแบบสอบถาม และผลิตเพื่อขายรวม 250 ถุง หรือประมาณ 1 ตัน ได้ลดค่าใช้จ่ายในการกลับกองปุ๋ยลง โดยใช้รถแทรกเตอร์แทนแท่นแรงคน ส่วนการตรวจสอบคุณภาพปุ๋ย ได้ส่งตัวอย่างปุ๋ยไปให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วว.) วิเคราะห์ หั้งสองสูตร พบว่ามีคุณภาพตามมาตรฐานเหมาะสมกับสภาพดินตำบลไทรย้อย ส่วนเชิงประจักษ์ได้ใช้ที่นา นางฟองจันทร์ คำแปลงใจ เป็นแปลงทดลองเป็นปีที่ 3 โดยได้ปรับปรุงให้เป็นที่ศึกษางาน

4. ด้านการเงินและบัญชี มีการระดมทรัพยากรหั้งจากในกลุ่มและจากชุมชนเพื่อให้มีงบประมาณดำเนินการเพิ่มชื่น ได้คืนทุนที่คณะกรรมการลงทุนในครั้งแรก และได้จ่ายค่าจ้างคงค้างให้กับแรงงานที่มาช่วยในการผลิต โดยเป็นทุนหมุนเวียน 200,000 บาท ในปี 2552 ได้นำผลกำไรมาจัดสรรเข้ากองทุนและปันผลคืนให้สมาชิกตามจำนวนปุ๋ยที่ซื้อถุงละ 10 บาท โดยผลักเข้าเพิ่มทุนให้สมาชิกแทนการจ่ายเงินและส่วนหนึ่ง จัดสรรให้คณะกรรมการดำเนินการ

การติดตามสินเชื่อมอบหมายให้ นางหลัน อันันต์ประดิษฐ์ เป็นผู้ติดตามเก็บเงินโดยแจ้งให้สมาชิกทราบอย่างทั่วถึงว่าจะทำในเดือนธันวาคมหลังจากสมาชิกขายข้าวแล้ว และจะประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้านให้ทราบทั่วทั้ง ผู้ที่ไม่ชำระเงินตามเวลาของหลันเป็นผู้ติดตาม

ด้านการดำเนินการ ได้พัฒนาระบบบัญชี เปลี่ยนหน้าที่ให้ทางหลัน อันันต์ประดิษฐ์ ทำ และเก็บรักษาบัญชีวัสดุครุภัณฑ์ บัญชีปุ๋ย สินค้าคงคลัง บัญชีขายสต็อก เชื่อ นางแสงมณฑุ จัดทำบัญชี รายรับรายจ่ายทั่วไปและเก็บรักษาเงินไม่เกิน 3,500 บาท นางวิไล คำเกตุ บัญชีการผลิต นางฟองจันทร์ นางแสงมณฑุ และนางวิไล มีหน้าที่นำเงินรายได้และเงินกองทุน ฝากธนาคาร และมีหน้าที่ฝาก-ถอน หลังจากอบรมการทำบัญชีแล้ว กลุ่มสรุปบัญชีได้ถูกต้องและโปร่งใส มีสมุดบัญชีแยกประเภท และบัญชีทรัพย์สิน หนึ่งสิน ที่เป็นปัจจุบัน จัดทำระเบียบการบันทึก

ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ใช้กลยุทธ์ เช่น การจูด(ของร้องแกมบังคับ) การพูดคุยให้คำแนะนำด้วยตัวต่อตัว การทำให้เห็นเป็นตัวอย่างและนักอุตสาห์ชิงได้ผลมากกว่าการประชุม หรือประการสื่ยงตามสาย กรรมการทุกคนทำหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด จัดทำป้าย บอร์ด ให้ความรู้ไว้ที่โรงงาน มีการฝึกใบจองไว้เป็นที่ ๆ ในแต่ละหมู่บ้านเพื่อให้สั่งจองล้วงหน้า คณะกรรมการติดตามร่วบรวมใบจอง

1.2 รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ที่เอื้อต่อการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ตับสู่ไทรย้อย ประกอบด้วย

1.2.1 มีคณะกรรมการ 3 ชุดคือ 1) คณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งได้มาจากการฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตับสู่ไทรย้อยสอบด. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่สนับสนุนทางด้านนโยบาย งบประมาณ การดำเนินงาน และประสานองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงที่ผลิตโดยชุมชน และเพื่อชุมชน 2) คณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงาน องค์กรภายนอก ทำหน้าที่ร่วมสนับสนุนด้านวิชาการ นวัตกรรม และเทคโนโลยีให้แก่คณะกรรมการดำเนินงานและสมาชิก 3) คณะกรรมการดำเนินงาน 15 ทำหน้าที่บริหารจัดการการผลิต จำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงให้มีประสิทธิภาพเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก

1.2.2 มีแผนงานและโครงการที่ชัดเจน เป็นระบบโดยจัดทำแผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการ และหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายไว้ในที่ทำการกลุ่ม

1.2.3. มีการควบคุมคุณภาพและตรวจสอบภาพผลผลิตด้วยกระบวนการที่เข้าถึงได้โดยส่งตัวอย่างปุ๋ยไปวิเคราะห์ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(วว.) ส่วนการตรวจสอบคุณภาพเชิงประจักษ์ มีการจัดทำแปลงทดลอง แปลงสาธิต แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้สมาชิกมาร่วมเรียนรู้และเห็นผลการทดลอง นอกจากนั้นต้องมีการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการในการใช้ปุ๋ยของสมาชิก และเครือข่ายในชุมชน

1.3 มีการบริหารจัดการกองทุน มีการระดมทุนจากการเพิ่มทุนของสมาชิกประจำปี และมีการแบ่งปันผลกำไรให้สมาชิกในรูปเงินปันผลค่าหุ้น และปันผลจากยอดชื้อ

1.4 มีการประชาสัมพันธ์ มีการให้ความรู้กับสมาชิกด้วยการฝึกอบรม นำไปศึกษาดูงาน การเยี่ยมเยือนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้คำปรึกษา

1.5 .ใช้ระบบการขยายตัว และขยายเครือข่ายโดยอาศัยสมาชิกในครอบครัวของคณะกรรมการดำเนินการ และสมาชิก มีผู้รับผิดชอบบัญชีรายสต ขยายเชื่อที่สร้างความพึงพอใจให้กับสมาชิกและลูกค้าของกลุ่ม มีการนัดหมายเวลาข้าราชการหนี้ที่เหมาะสม

1.3 ความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลໄทเรีย้อย

จากการสอบถามกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นหญิงมากกว่าชาย มีอาชีพหลักทำการเกษตร ข้าราชการการเมืองห้องถีน ค้าขายและบริการ และรับจ้าง ตามลำดับ และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ คณาจารย์นักศึกษา และเป็นที่ปรึกษา พบว่า ในการทำนาใช้ปุ๋ยอินทรีย์มาก ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงและปุ๋ยเคมี ใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียว และ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำเอง ตามลำดับ ส่วนใหญ่ที่ปุ๋ย ซึ่งมาจากกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลໄทเรีย้อยซึ่งมาจากร้านค้าในอำเภอเด่นชัย ร้านค้าในจังหวัดแพร่ และร้านค้าในจังหวัดลำปางหรืออุตรดิตถ์ ตามลำดับ และพบว่า เกษตรกรตำบลໄทเรีย้อยที่ใช้ปุ๋ยเคมี มีต้นทุนต่อไร่สูงกว่าเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และใช้ร่วมกันระหว่างปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงและปุ๋ยเคมี ส่วนผลผลิตต่อไร่ พบว่าเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมีได้ผลผลิตข้าวมากกว่าใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงร่วมกับปุ๋ยเคมี 1.5 กิโลกรัมต่อไร่ มากกว่าการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียว 4.5 กิโลกรัมต่อไร่ และเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียวได้ผลผลิตต่อไร่น้อยที่สุด

ส่วนโครงสร้างการบริหารจัดการการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลໄทเรีย้อย ตามความคิดเห็นของสมาชิก คณะกรรมการ เกษตรกร และที่ปรึกษาเห็นว่ามีความเหมาะสมตั้งปานกลาง เหมาะสมมาก และเหมาะสมมากที่สุด ตามลำดับ และเสนอแนะให้ขยายปุ๋ยในราคากูกเพื่อช่วยสมาชิกในชุมชน กรรมการอำนวยการควรติดตาม สนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและจริงจังและการดำเนินงานควรเน้นให้สมาชิกได้รับประโยชน์ ทั่วถึงมากกว่าหากำไร

2. อภิปรายผล

2.1 สภาพการบริหารจัดการกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงตำบลໄทเรีย้อย

เมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงตำบลໄทเรีย้อย มีปัญหาในการบริหารจัดการค่อนข้างมาก เมื่อศึกษาสภาพปัญหาแล้ว พบว่า สิ่งที่คณะกรรมการดำเนินงานได้รับมา คือ ความรู้วิชาการเกี่ยวกับ ขั้นตอนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การใช้เครื่องอัดเม็ดปุ๋ย และการผลิตสูตรปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงและโรงงานผลิตปุ๋ย แต่กลุ่มไม่มีปัจจัยในการผลิต และสมาชิกยังมีส่วนร่วมในการระดมทุนน้อย และคณะกรรมการทุกคนใช้ประสบการณ์การทำงานในชุมชนไม่มีประสบการณ์ทำงาน ไม่มีทุนเริ่มต้นในการ จึงทำให้ผลการดำเนินงานไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่ง สอดคล้องกับ งบประมาณ สำนักงานชุมชน (2536) ที่ข่าวองค์การธุรกิจจะประสบผลลัพธ์ในการจัดการ มากน้อยเพียงใด ข้อดีที่มีอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพล 4 ประการ คือ การตลาด (Market) วิธีการปฏิบัติงาน (Method) การจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivate) และวิธีการจัดการ (Management) การนำปัจจัยการจัดการมาใช้ในมุ่งผลลัพธ์ 2 ทาง คือ “ประสิทธิภาพ” หรือผลลัพธ์ที่มีคุณค่า

สูงกว่าทรัพยากรที่ใช้ไป หรือต้นทุนต่ำกว่าผลรับ และ “ประสิทธิผล” เป็นการวัดว่ากิจกรรม สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

นอกนั้นคณะกรรมการมีประสบการณ์การสร้างการมีส่วนร่วม มีความเกรงใจไม่กล้าขอ ความช่วยเหลือ ขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น ฝ่ายบริหาร อบต. หรือในหมู่สมาชิกเอง เน้นทำเท่าที่ทำได้ ไม่ได้กำหนดเป้าหมายชัดเจน และไม่มีการ ติดตามประเมินผลกระทบว่างดำเนินงานเพื่อนำผลการประเมินมาหาแนวทางแก้ไข เก็บได้จาก การระดมทุนสมาชิกกลุ่มทุนเพียงคนละ 1 หุ้น เพื่อรักษาสมาชิกภาพในการรับผลประโยชน์ที่อาจ เกิดตามมาเท่านั้น โดยไม่คิดจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรหรือใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างจริงจัง คณะกรรมการแก้ปัญหาโดยลงทุนกันเองซึ่งต้องทำงานหนักและแก้ปัญหาไม่ตรงจุด หากเข้าใจ บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องและมีวิธีการที่เหมาะสมก็สามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้มากขึ้น ดังที่ กิติชัย รัตนะ (2552) สรุปไว้ในกระบวนการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมว่า มีผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายของโครงการเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทุกขั้นตอน เพราะเป็นกลุ่มที่จะได้รับผลประโยชน์ ผลกระทบจากโครงการ กลุ่มเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติงาน 2) ผู้บริหารจัดการโครงการ เจ้าหน้าที่ อาสาสมัครต่างๆ ซึ่งต้องเข้ามายึดบทบาทในการสนับสนุนข้อมูลทั้งในระหว่างที่ปฏิบัติงานและเมื่อสิ้นสุดโครงการ 3) กลุ่มบริหารหน่วยงาน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการกำกับโครงการเชิงนโยบาย การสั่งการ การตัดสินใจในเรื่องสำคัญ มี อิทธิพลต่อการวางแผน งบประมาณ เน้นการจัดทำรายงาน และต้องไม่เพิกเฉยต่อการดำเนินงาน เมื่อพบร่วงใน รายงานการประเมินผลมีข้อเสนอแนะให้ดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การซ่อมแซมโครงการ การยุติโครงการ การทบทวนแผนการดำเนินงาน หรือแม้กระทั่งการพิจารณาบทวนการใช้ งบประมาณของโครงการ เป็นต้น 5) กลุ่มผู้แทนหน่วยงานในท้องถิ่น เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่จะ สะท้อนผลของดำเนินโครงการได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นการที่คณะกรรมการต้องได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยเชิญสมาชิก ชุมชนและตัวแทนหน่วยงาน ต่างๆ มาให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นทำให้ลดความต่อต้านและกัน และได้แนวทางการ พัฒนาการบริหารจัดการที่เหมาะสมมากขึ้น ตลอดจนมีเครือข่ายในชุมชนมากขึ้น

2.2 รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาระบวนการผลิต และ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง ของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรโยย

รูปแบบการบริการจัดการที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาระบวนการผลิตและการใช้ ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรโยย ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการ อำนวยการ ได้แก่ ฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่สนับสนุน งบประมาณ การดำเนินงาน และประสานองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการผลิตและใช้ปุ๋ยที่มีคุณภาพโดยชุมชนและเพื่อชุมชน 2) ตัวแทนหน่วยงาน องค์กร ภายนอกเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา สนับสนุนวิชาการ นวัตกรรม

เทคโนโลยีแก่สมาชิกและคณะกรรมการดำเนินงาน และ 3) คณะกรรมการดำเนินงานมาจากสมาชิกกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหาร หน้าที่งานชัดเจน มีแผนงาน โครงการ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เอกชัย โอะเจริญ(2548) ที่ศึกษาด้านแบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม จังหวัดราชบุรี พบว่า ระบบการทำงานในพื้นที่ตามระบบส่งเสริมการเกษตร ผ่านกระบวนการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม ทำให้ศูนย์บริการฯประจำตำบลมีการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง คณะกรรมการศูนย์ฯได้จากชุมชน เป็นผู้เลือกจากตัวแทนชาวชุมชนตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คณะกรรมการเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง กระบวนการได้มาของแผนชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ใช้การวิจัย เป็นเครื่องมือในการทำงาน ทำให้ได้แผนแม่บทชุมชนเกิดจากชุมชนโดยชุมชน และขับเคลื่อน ได้อย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการได้จำกัดเดือยการมีส่วนร่วมของชุมชนและรับบทบาท หน้าที่สามารถตอบรับการจัดการ ให้บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชนได้ดี ชุมชน เข้าใจการจัดเวลาที่ชุมชนและการให้บริการของฯ และการพัฒนาตัวแทนชุมชนให้สามารถเป็น วิทยากรกระบวนการในชุมชนได้ และเป็นการพัฒนาตัวเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร ให้ สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการที่ดี

ด้านการพัฒนาระบบการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ มีการผลิตและตรวจสอบ คุณภาพโดยส่งตัวอย่างปุ๋ยไปตรวจวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการของ วว. และการตรวจสอบเชิง ประจักษ์ โดยใช้ที่นาของคณะกรรมการเป็นแปลงทดลอง มีการเก็บข้อมูลเปรียบเทียบสรุปผล สำรวจความคิดเห็นและความต้องการในการใช้ปุ๋ยของสมาชิก และเครือข่ายในชุมชนทำให้ได้ ข้อมูลทั้งทางวิทยาศาสตร์และข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งส่งผลให้สมาชิกและเกษตรกรในชุมชนเริ่มนี ความเชื่อมั่นและลดอคติลง ประกอบกับ มีการบริหารจัดการกองทุน และการแบ่งปัน ผลประโยชน์ให้สมาชิกในรูปเงินปันผล หรือจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่เหมาะสมและเป็น ธรรม และกลยุทธ์การตลาด การประชาสัมพันธ์ แบบปากต่อปากและให้ความรู้กับสมาชิกด้วย การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน การเยี่ยมเยียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้คำปรึกษาแก่สมาชิก ทำป้า ไว้ในโรงงานปุ๋ย ทำแผ่นพับขั้นตอนวิธีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ที่ถูกต้องแก่สมาชิกทำให้มีความมั่นใจ และเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยของกลุ่มสมาชิก และเกษตรกรใกล้เคียงมาสมัครเป็นสมาชิกและซื้อปุ๋ย ของกลุ่มไปใช้เพิ่มขึ้น ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มมีจำนวนสมาชิกและผู้ใช้ปุ๋ยเพิ่มขึ้นคือ ระบบการขยายตัว และเงื่อนไขการชำระเงินที่ยืดหยุ่น ทั้งขายสด ขายเชือ มีการนัดหมายเวลา ชำระหนี้ที่เหมาะสม ซึ่งผลลัพธ์ของการดำเนินงานเกิดจากการร่วมมือ ร่วมเสนอแนะจาก ทั้งฝ่าย เท็นได้ว่าคณะกรรมการมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม ที่กรมโยธาธิการ(2549) เสนอไว้ คือ ภาวะผู้นำของคณะกรรมการซึ่งตั้งกิจกรรมรับในความเป็นผู้นำของแต่ละคน เช่น นางฟองจันทร์ ซึ่งมีความสามารถในการพูด และการปฏิบัติได้ใช้ภาวะผู้นำของตนในการสร้าง ความร่วมมือร่วมใจ และเกื้อหนุนให้เกิด ระเบียบ ข้อบังคับกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกทุก คน และการสนับสนุนแนวคิดที่สามารถเป็นแบบอย่างได้ การจูงใจให้เกิดการสร้างกระบวนการ คิดให้เกิดขึ้น คณะกรรมการดำเนินการทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อบรรบปรุงสิ่งต่างๆ ขึ้นมา

เอง มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน รู้จักงาน เกิดความสามัคคีในกลุ่ม เรียนรู้สิ่งต่างๆได้เร็ว และทุกคนมีประวัติดีและก่อผลงานสม่ำเสมอ

ส่วนการประเมินโครงการจากการสอบถามสภาพการใช้ปุ๋ย และผลผลิตข้าวต่อไร่ ในปี 2553 พบว่า เกษตรกรในตำบลไทรย้อยที่ใช้ปุ๋ยเคมีมีต้นทุนค่าปุ๋ยต่อไร่สูงกว่าเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงกับปุ๋ยเคมี ส่วนผลผลิตต่อไร่ของเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมีได้ผลผลิตข้าวมากกว่าเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงร่วมกับปุ๋ยเคมี เพียงไร่ละ 1.5 กิโลกรัม และมากกว่าการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงเพียงไร่ละ 4.5 กิโลกรัม ซึ่งแตกต่างกันน้อยมากแต่ต้นทุนต่างกัน และถึงแม้ว่าเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียวได้ผลผลิตต่อไร่ น้อยที่สุดแต่ก็มีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เช่นกัน ทำให้เห็นว่าเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง ซึ่งได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เรื่องการทำปุ๋ยอินทรีย์ และการเรียนรู้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาแล้วได้ใช้ช้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกใช้ปุ๋ยอยู่บนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบยั่งยืน ตามวัตถุประสงค์ ของโครงการสร้างโรงงานตันแบบปุ๋ยฯ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาเรียนรู้หลัก วิชาการที่ถูกต้องในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อที่จะนำไปผลิตและใช้ปุ๋ยกันอย่างแพร่หลาย ให้สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น อันเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยรัฐในการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วนของรัฐบาล ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบภาวะให้กับท้องถิ่นและเป็นประโยชน์ต่อสังคมล้อม โดยรวมอย่างยั่งยืน และมีความพอดีเหมาะสม คือความพอดีของข้อการบริหาร จัดการแบบประมาณ จะเห็นได้ว่าในกระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อยได้มีการนิเทศติดตามผลผลิตทั้งประเมินตนเอง เช่น รู้ว่าต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากค่าแรงงาน จึงใช้เครื่องทุ่นแรงแทน และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือจัดทำแปลงทดลองเพื่อให้ชุมชนเห็นผลผลิตเป็นตัวอย่างและการสอบถามความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องครอบคลุมทั้งสมาชิก เกษตรกรในชุมชน ที่ปรึกษา ฝ่ายบริหารในท้องถิ่น เป็นต้น ส่วนการประเมินผลจากบุคคลภายนอกโดยการส่งตัวอย่างปุ๋ยไปวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และเสนอผลการดำเนินการและการรับฟังความคิดเห็นจากฝ่ายบริหารขององค์กรบริหารส่วนตำบล

ส่วนความคิดเห็นของ สมาชิก คณะกรรมการ เกษตรกรและที่ปรึกษาต่อโครงการสร้างการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่เอื้อต่อการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของตำบลไทรย้อย เห็นว่า เหมาะสมสมระดับปานกลาง ถึงเหมาะสมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ทุกฝ่ายมีความเชื่อมั่นในตัวคณะกรรมการตามโครงการสร้างที่จัดทำขึ้น และยังมีชื่อเสียงแนะนำให้เน้นขยายปุ๋ยในราคายุกเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ให้มีการติดตามสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ให้สมาชิกได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง ทั้งด้านปันผล ความรู้ การใช้สิทธิ์ การรับรู้ข้อมูลช่าวสาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมาชิกและชุมชนมีความคาดหวัง มีส่วนร่วมมากขึ้นจากการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

3. สรุปบทเรียนในการดำเนินงาน

การเรียนรู้เรื่องการโครงการวิจัยของชาวบ้านได้เริ่มตั้งการพัฒนาโจทย์วิจัยของชุมชน ในครั้งนี้มีผู้จุดประกายความอยากรู้ อยากร่อง คือ อาจารย์สมศักดิ์ สายตรง และ อาจารย์ ฉวีวรรณ วงศ์แพทย์ เมื่อพากเราแสดงอาการอย่าง ก็ได้รับเชิญเข้าร่วมพัฒนาโครงการ โดย ท่านนายกชัยวุฒิ مانพ เป็นผู้สนับสนุนอย่างเต็มที่ เรายกอุ่นใจว่ามีคนหนุนหลังอยู่ อย่างไรเสีย นายกคงเป็นแนวร่วมได้ตี ตัวหัวหน้าโครงการฝ่ายชุมชนก็ได้รับแรงเชียร์จากน้องๆ คณะกรรมการโรงงานปุ่ย และอุ่นอำนวยซึ่งเป็นพี่ใหญ่ ว่าเห็นด้วยอย่างที่อาจารย์นำเสนอแล้ว ชาวบ้านที่อื่นทำได้ เรายกน่าจะทำได้ อาจารย์เขาก็ให้แนวทางไว้ว่าเราจะทำไป เรียนไปพร้อมๆ กัน กิจกรรมแรกที่พี่เลี้ยงลองให้ฝึกหัดคือการศึกษาสภาพชุมชนตำบลไทรย้อย คณะกรรมการก็ได้ รับมอบหมายของตัวเองเรื่องการประสานงานเชิญผู้ร่วมกิจกรรม ซึ่งครั้งนี้ เป็นช่วงเก็บเกี่ยว คนหนุ่มคนสาวมากันหน่อย มีแต่ผู้ชายผู้ชาย แต่ได้เรียนรู้วิธีการสรุปบทเรียนหลังการทำงานเราก็ เริ่มรู้งานขึ้นมาบ้าง ก็อาศัยประสบการณ์การทำงานในกลุ่มมาใช้ แต่การปฏิบัติตามแผนการ วิจัยมีการเปลี่ยนแปลง และเลื่อนกำหนดเวลาหลายครั้ง จนถึงเดือนตุลาคม 2552 อาจารย์ ฉวีวรรณ พี่เลี้ยงโครงการก็ย้ายไปสอนที่วิทยาลัยอาชีวศึกษาแพร์ คณะกรรมการก็กล่าวว่าการ ติดตามสนับสนุนจะลดลง แต่อาจารย์ยืนยันว่าจะมาช่วยงานเสร็จ แต่ขอให้จัดกิจกรรมในวันหยุด หรือตอนเย็น ที่จะสะดวกมาร่วม และที่สำคัญที่สุดคือการเลี้ยงวิศวะของอาจารย์สมศักดิ์ สายตรง หัวหน้าโครงการฝ่ายวิทยาลัยฯ ในช่วงที่จัดทำรายงานความก้าวหน้า ทำให้ทุกคนคิดว่าคงไม่ สามารถทำโครงการต่อไปได้ แต่ผู้อำนวยการ จรัสพงษ์ วรรณสอน ได้เชิญประชุมและร่วม ปรึกษากันทางแก้ปัญหา พากเรารอให้ อาจารย์กฤษฎา ซึ่งเป็นคณะกรรมการฝ่ายวิทยาลัยฯ เป็น หัวหน้าโครงการต่อไปอาจารย์กีรัน แต่ขอให้ อาจารย์ฉวีวรรณ และ อาจารย์สิงห์ กิติ หัวหน้า งานวิจัยและพัฒนา คนใหม่ มาช่วยในเรื่องการจัดทำรายงานความก้าวหน้าให้เสร็จ ในระยะ สุดท้ายพากเราได้เรียนรู้การแก้ปัญหาจากการทำงานด้วยตัวเองมากขึ้น ใช้ศักยภาพในการ ประสานการมีส่วนร่วมฝ่ายต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยใช้การปรึกษาทางพี่เลี้ยง โทรศัพท์ เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็สามารถดำเนินการจนสิ้นสุดโครงการซึ่ง สรุปบทเรียนได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการตั้งแต่เริ่มโครงการ ถึงแม้จะมีอุปสรรค ก็ยังสามารถ ดำเนินการต่อไปได้ เพราะเรื่องอยู่ในความรับผิดชอบของพากเราที่เป็นคณะกรรมการรับผิดชอบ โรงงานปุ่ยอัดเม็ดของตำบล ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นอยู่แล้ว

2. การเรียนรู้จากการทำโครงการวิจัยทำให้ได้ ทำได้ เนื่องจากเรียนไป ทำไป เช่น การเป็นวิทยากร การพูดแสดงความคิดเห็น การวิเคราะห์ปัญหาจากการสนทนาอยู่ในกระบวนการ บันทึกข้อมูล การทำแบบสอบถาม และ การบัญชี เป็นต้น

3. การที่คณะกรรมการมีความสามารถแตกต่างกันเป็นเรื่องที่ดี คือทุกคนได้รับการ ยอมรับจากคนอื่นๆ และเชื่อถือ ทำตาม จึงมีความสามัคคีและเป็นที่ยอมรับของชุมชน

4. คณะวิจัยจากชุมชนขนาดทักษะด้านการเขียนบรรยาย และการใช้คอมพิวเตอร์แต่สามารถเล่ากระบวนการต่างๆ ได้ ทางอาจารย์สมศักดิ์ ได้นำนักศึกษามาช่วย และได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับกลุ่มไปด้วย นักศึกษาเหล่านี้ผ่านการอบรมมาหลายครั้ง สามารถมาเป็นวิทยากรให้ชุมชนได้ เช่น การทำปุยหมักแบบไม่กลับกอง หากมีการทำงานร่วมกันต่อไปจะเกิดการพัฒนาทั้งสองฝ่าย

5. การสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนนั้นคณะทำงานต้องมีความจริงใจ ยอมรับค่าติดตามจากฝ่ายต่างๆ และต้องให้ข้อมูลที่เป็นความจริง ดังเห็นได้จาก การนำเสนอข้อมูลในเวทีประชาคมหมู่ที่ 1 ซึ่งผู้ร่วมประชุมเห็นด้วยกับการนำงบประมาณของหมู่บ้านมาสนับสนุนการผลิตปุยทั้งๆ ที่ หลายๆ คนไม่ได้ทำการเกษตร และในเวทีคืนข้อมูลให้ชุมชน คณะทำงานได้เล่ากระบวนการทำงานและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้ทุกฝ่ายทราบ เช้าใจและสนับสนุนให้ดำเนินการต่อ

6. การสนับสนุนจากองค์กรบริหารส่วนตำบลให้ย้อนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อชุมชน กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นต้องพยายามให้ชุมชนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ จึงจะได้รับความไว้วางใจ

7. การประสานงานเพื่อจัดการเรียนรู้ หรือกิจกรรมของชุมชนตามโครงการวิจัยต้องอาศัยเครือข่ายสนับสนุน เช่น ศูนย์บริการการศึกษากองโรงเรียน บุณฑิศุภนิมิต เกษตร อำเภอ เป็นต้น คณะทำงานคนใดคนหนึ่งจะได้รับข้อมูลข่าวสาร มาวางแผนก่อนแล้วจึงประสานงานขอรับการสนับสนุน

8. บทเรียนการการทำงานทำให้รู้ว่าถ้าไม่มองว่าการวิจัยเป็นเรื่องของคนเรียนสูงๆ ชาวบ้านเราสามารถทำวิจัยแบบชาวบ้านได้ วิจัยปัญหาในวิถีชีวิตของเราเอง แต่ต้องไม่มีความยุ่งยากเช่นรายงาน เน้นเอาเฉพาะผลที่เกิดขึ้น ให้ตีก่าว่าเดิมก็พอ ซึ่งบทเรียนนี้เป็นสิ่งที่พอ ศูนย์การศึกษากองโรงเรียนเด่นชัย นางสาวนิธิณฐ์ ชัยวิรัตน์ ได้ปูพื้นฐานไว้ในพื้นที่มาระยะหนึ่งแล้ว โดยจัดการเรียนรู้ตามอธยาศัยให้กับผู้ใหญ่ในชุมชน พาไปศึกษาดูงาน และเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น และติดตามเก็บข้อมูลความก้าวหน้าสรุปผลส่งต้นสังกัดในลักษณะเดียวกัน

9. คณะทำงานในชุมชนพอยู่ในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่ 1 ในการสนับสนุนงบประมาณสมทบทกของทุนกลุ่ม การเพิ่มจำนวนสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่าการใช้ปุยอินทรีย์คุณภาพสูงในระยะแรกอาจได้ผลผลิตน้อยกว่าใช้ปุยเคมีเล็กน้อย แต่ต้นทุนน้อยกว่ากันมาก และเมื่อมองในระยะยาว ปุยอินทรีย์คุณภาพสูงจะเพิ่มสารอินทรีย์ให้กับดินทำให้สภาพดินไม่แข็งเหมือนการใช้ปุยเคมีซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรต้องเพิ่มปริมาณการใช้ชีนเรื่อยๆ

10. คณะทำงานจากวิทยาลัยเกษตรและนักศึกษาได้เรียนรู้การทำวิจัยร่วมกับชุมชนซึ่งเป็นไปตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการกรออาชีวศึกษา ขณะเดียวกันก็ใช้

กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาในรายวิชาโครงการ ไปพร้อมกับงานบริการชุมชน ซึ่งทุกกิจกรรมนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยชาวบ้านในการเชียนช้อสรุปจากการระดมสมองในกลุ่ม และเป็นผู้ช่วยวิทยากร ตลอดจนเป็นวิทยากร อบรมการทำปุ่ยหมักแบบไม่กลับกอง นักศึกษาได้ไปฝึกงานที่ศูนย์วิจัยฯ ล่าสุดคงจะสามารถทำได้ผลดี จึงมาเป็นวิทยากรสอนชาวบ้าน และคณานักวิจัย

4. สรุปบทเรียนในการดำเนินงานของทีมวิจัย แต่ละคน

1. ครุกฤษฎา อารีประเสริฐสุข หัวหน้าโครงการฝ่ายวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพรฯ

“ไม่มีประสบการณ์ด้านการวิจัยมาก่อน เป็นนักส่งเสริมการเกษตร วิทยากรฝึกอบรมระยะสั้น จัดการเรียนหลักสูตรอาชีวศึกษา เพื่อการพัฒนาชนบทรุ่นใหม่เกษตรกร คลุกคลีชาวบ้าน มาตลอด ร่วมโครงการวิจัยครั้งแรกกับอาจารย์ฉวีวรรณ วงศ์แพทย์ ที่บ้านธรรมเมือง ทำหน้าที่ วิทยากรและวิทยากรกระบวนการนิตหน่อย ประทับใจมากที่ได้เห็นชาวบ้านถูกชื่นชมพูด มาก เศร้าวีวรรณและร่วมกันวางแผนทดลองปฏิบัติ เราเป็นเพียงพี่เลี้ยง เห็นพัฒนาการของผู้เข้าร่วมโครงการ อย่างลุกนิคม ซึ่งอายุมากแล้ว สามารถพัฒนาเป็นต้นแบบ และเป็นวิทยากร ระดับจังหวัด ...เดี๋ยวนี้เรียนจบปริญญาตรีแล้ว “ผมคิดว่าจริงๆแล้วการวิจัยกับชาวบ้าน ถ้ามีพี่เลี้ยงเก่งๆดีๆ จะสามารถทำให้ชาวบ้านพึงพอใจมากขึ้น ผมมองไม่เก่งเรื่องการคิดเชียน เรียกว่า กระบวนการวิจัย ไม่คุ้นเคยเลย เมื่ออาจารย์สมศักดิ์ สายตรง ชวนเข้าโครงการก็คิดว่าคงเหมือนกับโครงการก่อน ก็รับปาก...แต่พอทำได้ระยะหนึ่ง พี่เลี้ยง คืออาจารย์ฉวีวรรณ ก็ย้ายไปอยู่อาชีวศึกษา พอดีตอนอันวากุ ซึ่งเป็นช่วงทำรายงานความก้าวหน้า อาจารย์สมศักดิ์ หัวหน้าโครงการก็เสียชีวิต คณทำางานขอให้ผมเป็นหัวหน้าแทนตอนนั้นเครียดมาก เพราะไม่มีใครเชียนรายงานได้เลย ต้องขอให้พี่เลี้ยงช่วยในเรื่องนี้ และตัวผมต้องไปสอนในเรือนจำ ส่วนใหญ่ก็ได้คุณฟองจันทร์ ค้าแบงจิ หัวหน้าโครงการตำแหน่งไทรย้อย และคณเป็นคนดำเนินการต่อ ได้อาจารย์สิภณ กิติ หัวหน้างานวิจัยคนใหม่มาช่วย ใช้การโทรศัพท์ ปรึกษา กัน ส่วนใหญ่เวลาทำงานเลื่อนอกไป ก็ทำตามแผนปฏิบัติงานจนเสร็จ ความประทับใจผู้ร่วมโครงการ คุณฟองจันทร์ เป็นผู้นำตามธรรมชาติที่มีภาวะผู้นำสูง สามารถประสานงานได้ดี มีความจริงใจ และมีก่อรุกในการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์เก่งมาก ชุมชนให้การยอมรับและคิดว่า เช้าเรียนรู้กระบวนการวิจัยได้ดี และสามารถนำมาปรับใช้กับปัญหาอื่นๆได้แน่นอน ส่วนฝ่ายผลิต มีสูงอำนวย เรียนรู้ได้เร็ว สามารถเป็นวิทยากรในชุมชน เผยแพร่ความรู้เรื่องปุ๋ยอินทรีย์ได้เหมือนกับคลุกคลีมานาน แต่ความจริงเพียงเกี้ยงอายุก่อนกำหนดมาทำนา เมื่อ 4-5 ปี นี้เอง ถุงอำนวยจะเป็นหลักในเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และมีหลักธรรมกำกับด้วย เพราะถุงเป็นมรรคทางคุณรุ่งฤทธิ์ เป็นหมวดดินในด้านการผลิตและเผยแพร่ความรู้วิชาการได้ดี คุณหลั่นมาคือขอบพูดแต่จดบันทึกเก่ง จำได้หมดว่าปุ๋ยผลิตเมื่อไหร่ ขายให้ครัวบ้าง ที่สำคัญที่สุด ยอมให้กู้มเชือค่าแรงงานเป็นปี ส่วนคุณแสงมณฑล คุณวิไล คุณกันยา มีหัวใจหล่ายไป เลยมี

ประสบการณ์การทำงานร่วมกันกับกลุ่มต่างๆ ก็อาศัยให้เชิญชวนชาวบ้านมาร่วมเวทีได้ง่าย เช้าถึงก่อสูมเป้าหมายได้เร็ว การเก็บข้อมูลได้ สรุปว่า ทีมปุยตำบลลิไทรย้อยนี้สามารถพัฒนาเป็น นักวิจัยชุมชนที่ดีได้ทุกคน”

2. คุณพองจันทร์ คำแปงใจ (ปัจจุบันเป็นสมาชิกตำบลไทรย้อย)

ตอนที่อาจารย์สมศักดิ์ กับอาจารย์ฉวีวรรณ มาทำโครงการพัฒนาอาชีพแบบบูรณาการ เมื่อปี 2550 ได้เป็นแกนนำเข้าร่วมเสนอปัญหาชุมชนตำบลไทรย้อย ก็เล่าให้ฟังว่า เราทำปุย กันอยู่ แต่มีปัญหา จะให้อาจารย์ช่วยทำวิจัยให้ อาจารย์บอกว่า วิจัยที่จะไปใช้แก้ปัญหาของ ชุมชนได้ดี ชุมชนต้องทำเอง ก็บอกว่าความรู้แค่ ป.๖ ม.๓ จะทำได้หรือแต่ในใจตอนนั้นท้า ทายนะ อาจารย์เขาก็ชวนให้พ้าพรคพากมาพัฒนาโจทย์วิจัย ที่วิทยาลัยเกษตรฯ ก็ได้เรียนรู้ กระบวนการทำวิจัยท้องถิ่นกันตลอดนั้น แต่ก็ยังงงๆ ว่าเราจะทำได้หรือ จะเชื่อในรายงานวิจัย อย่างไร อาจารย์ก็บอกเราว่าจะเรียนไป ทำไป มีอาจารย์สมศักดิ์เป็นหลักกอยู่แล้ว เมื่อได้ทุนวิจัย มา ก็จับมือกันว่า สู้ด้วย เพราะโรงปุยเรามีปัญหา ถ้ามีคนมาช่วยคิด ช่วยทำ หรือให้ความ ช่วยเหลือบ้างก็ได้กว่าก่อตัวกันอยู่ 6-7 คน กิจกรรมแรกที่ได้รับคือการสำรวจชุมชนแบบมี ส่วนร่วม ทำให้เข้าใจว่า ถ้าเราจะแก้ปัญหาอะไรต้องศึกษาปัญหานั้นอย่างถี่ถ้วน ช่วยกันศึกษา ทั้งระบบ คือศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิศาสตร์ อาชีพ วัฒนธรรม จุดเด่นจุดด้อยของชุมชน และดูว่าวนอกจากปัญหาของเรามาก็แล้ว ชุมชนมีปัญหาอะไรอีกบ้าง แต่ก็มีปัญหาว่าหลังจาก กิจกรรมทุกครั้งต้องมาสรุปบทเรียน ซึ่งเรารอยู่ในชุมชนมองไม่ออก ต้องให้พี่เลี้ยงมาค่อยให้ดู และตั้งคำถามนำว่าอย่างนั้นใช่ไหม อย่างนี้ใช่ไหม อาจารย์เขาก็เรียนเป็นแผนภูมิ เป็นกราฟให้ ดู เรายังทำอย่างนั้นไม่ได้ ทำไม่เป็น แต่ถ้าให้พูด ให้เล่าก็ไม่กลัว เลยขอให้อาจารย์สมศักดิ์เป็น คนสรุป บทเรียนหลังจัดกิจกรรม โดยพากเราช่วยซี่จุดต่างๆที่พอมองเห็นว่าตรงกับเรื่องที่เรา อยากรู้ อยากรเลียน เรายังไม่ค่อยเน้นเรื่องการเชื่อในรายงาน แต่อยากรู้ว่าความรู้ที่ได้จากการจัด เวทีแต่ละครั้งนำมาทดลองปฏิบัติจะได้ผลไหม เช่น อยากรู้ว่ามีทุนมากขึ้น อยากรู้ว่าสามารถใช้ ปุยมากขึ้น จะได้ผลิตเพิ่มขึ้น อยากรู้ว่าเกษตรกรในชุมชนมาเป็นสมาชิกทั้งตำบล เช่นกันอะไร ก็มาทำ รวมถึงค้นหาจุดแข็งจุดอ่อนของกลุ่ม ทำให้เลือกเอาจุดแข็งมาใช้ได้ เช่น อาจารย์เขากล่าว ว่า “ จะขายปุยให้ครัวที่เขามีสินใจได้อย่างไร? ” ให้เราเล่าประสบการณ์ว่าแต่ละคนทำ อย่างไรมาบ้างและได้ผลดี ก็เล่าว่าเคยได้จุด(ขอร้องแกมบังคับ)ให้ญาติพี่น้องทดลองเอาปุยไป ใช้ก่อน อาจารย์ก็ตั้งข้อว่า “ กลยุทธ์การจูด ” ซึ่งคณะกรรมการคนอื่นๆ ก็สามารถ เอารวิธีการนี้ ไปใช้กับญาติพี่น้องตัวเองได้ที่ภูมิใจมากคือ ชาวบ้านเขานั้นช้าที่ใช้ปุยของเราแล้วก็ตาม กันว่า ช้าวงานไปซื้อปุยมาจากไหน คนที่ถูกถามก็จะตอบว่า “ ซื้อปุยอิจัน(พองจันทร์)...ลองไป เอามามาใช้ดูเถอะ ของเขาแปะ(เชื่อ)ได.. ” เดียวเนี่ปุยของกลุ่มนุ่ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อยจะเป็น ยี่ห้อ “ ปุยอิจัน ” ไปแล้ว

เมื่ออาจารย์สมศักดิ์ เสียชีวิตทั้งที่โครงการยังไม่เสร็จ พากเรากรดดันมาก ไม่ว่าจะทำ อะไรต่อไปอย่างไร แต่ทางวิทยาลัยก็ขอให้ดำเนินการต่อ เราก็ขอให้อาจารย์กฤษฎาเป็นหัวหน้า โครงการต่อ แต่อาจารย์กฤษฎา ก็ไปสอนหนังสือในคุกอีก มีเวลาทำงานกับเราน้อยลงอีก เหลือ

แต่อาจารย์จวีวรรณ ที่มาดูแลอยู่ต่อต่อ และมีอาจารย์สิง พาไปศึกษาดูงานและเป็นวิทยากรกระบวนการให้ ดูงานเสร็จก็มาสรุปกันว่าจะทำอะไรกันต่อ ก็เอาข้อสรุปจากการทดลอง กันในการประชุมนั้นและมาลงมือทำ ทำไปก็ปรึกษาพี่เลี้ยงไป ถ้าพี่เลี้ยงไม่มาร่วมกิจกรรมก็ ปรึกษาทางโทรศัพท์เป็นส่วนใหญ่ บางที่พอกทำไปชุมชนไม่เข้าใจเอ้าไปว่าลับหลังก็มาปรับทุกชี กันเอง พอดีกิจกรรมก็ต้อง โล่ห์ใจ แต่ถ้าถามว่าจะเอารือกไหม ก็ต้องขอพักก่อน อาย่างสูงอุนหัว บอกว่า "...ถ้าใครเขามาชวนไปทำอะไรรือก ฟังอย่าไปรับมานะอีก..."

3. นายอ่านวายปานปาก

ผมเคยทำงานที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตส่านักงานใหญ่ที่บางกรวย นนทบุรี เกษียณอายุ ก่อนกำหนด 4 ปี กลับมาทำงานที่บ้าน ก็ตั้งใจจะมาทำงานแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ก็ มาเรียนรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์จากการเข้ารับการอบรมที่ อบต. จังหวัด ได้เอกสารจาก สุกสวัสดิ์ เจนแพทท์ หมอดินหมู่บ้าน ซึ่งตอนนั้นท่านอายุมากแล้ว ก็เอามาอ่าน ผมอ่านจนเข้าใจ จำได้ชื่นใจ ต่อมา พองจันทร์กิจวนไปอบรมทำปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของ ดร. สุริยา จาก วว. ก็ ไปอบรม 2-3 ครั้ง ตรงนี้ได้ความรู้มากเลย สามารถทำได้ ก็เลยเข้าไปช่วยเป็นฝ่ายผลิตให้กับสุ่ม เพราะผมอยากรักษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่แล้ว ผม เชื่อว่า ถ้าเราลดการใช้ปุ๋ยเคมีลงได้เราจะดีขึ้นอย่างสุกต์ อย่างเดียวให้คนอื่นๆ พัง เวลาไปเวที ชาวบ้านที่ไหนถ้ามีโอกาสก็จะชวนชาวบ้านมาทำด้วยกัน ดีใจที่ได้ร่วมโครงการ ทำให้ผมรู้ว่า การสร้างความเข้าใจ การหาพวณนั้น เราต้องให้ความรู้ที่ถูกต้อง และวิธีทำให้เข้าใจนั้นมี หลักวิธี ผมเองก็เพิ่งรู้ว่า ถ้าพูดกับชาวบ้านต้องเอารือกของชาวบ้านมาอ้าง อาย่างพี่ชายผมมา ประมาณว่าเข้าใช้ปุ๋ยเคมีเต็มสูตร แต่ทำไม่ข้าวไม่งามเท่านั้น ผมก็เปรียบว่าเหมือนกับคนทาง เหนือเรารู้ว่าในครกินล้านเป็นประจำถือว่ากินอาหารต้องอาหารแพง ครกินผักถือว่าเป็นคนจน แต่ตามหลักโภชนาการเข้าให้กินอาหารให้ครบห้าหมู่ ถ้ากินแต่ลับก็กินแต่เนื้อได้แต่โปรตีน ร่างกายก็ขาดสารอาหารอื่น ปุ๋ยเคมีก็เหมือนลับ ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงก็เหมือนอาหารที่มีทั้ง ธาตุอาหารแล้วก็มีเส้นใย กากอาหารทำให้ขับถ่ายง่าย ปุ๋ยอินทรีย์ทำให้ดินมีความร่วนซุย ราก ของพืชก็ขอนไปหาอาหารได้ไกล ก็แข็งแรง พอพุดอย่างนี้พี่ชายผมเข้าใจ เลยหันมา ลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพ แต่ก่อนแกกด่าว่าผิดมั่ง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หัวน้อยาก เป็นผุ่น ตรงนี้เรา เข้าใจ เพราะมันเป็นผุ่นจริงๆ ก็มาคุยกันในกลุ่มว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร ก็มีพองจันทร์นี่แหละ เช่นอกกว่าเข้าเน้าน้ำพริกก่อนหัวน ช่วยได้เยอะเลย อาย่างตอนเอาน้ำปุ๋ยป่นมาทำปุ๋ยอัดเม็ดก็เอาน้ำพริกก่อนไม่ให้มีผุ่นฟุ่ง ก็ช่วยกันแก้ปัญหาเป็นประจำฯ ไป....

"...พอดีเข้าใจกระบวนการวิจัย ทำได้ แต่ธิบายไม่เป็น ก็คงเหมือนทำแกงถ้าทำแล้วไม่ อร่อยก็ต้องไปหาความรู้ว่าคนอื่นเขาใส่อะไรบ้างมันถึงอร่อย แล้วเอาสูตรมาปรับให้พอดีลื้น พอดีปากของเรา ...แต่ตอนนี้ขอหยุดพักหายเหนื่อยก่อน..."

4. นางวิไล คำเกตุ (ประธานแม่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลไทรย้อย)

“..เข้าร่วมโครงการด้วยเหตุผลสองอย่างคือ เป็นประธานแม่บ้านก็ต้องทำงานในชุมชนอยู่แล้ว ทำงานวัฒนธรรม อสม. กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มถั่วเหลือง แล้วก็มากลุ่มปูยิน แหลก ..คืออะไรก็มาลงที่แม่บ้าน คณะที่ทำงานด้วยกันกับพ่อเจันทร์กีชวนกันมาพัฒนากลุ่มปูยิน ชวนมาเป็นนักวิจัยชาวบ้านก็อย่างล่องคู อีกเหตุผลหนึ่งคือ เราทำนาปูยินก็เป็นวิถีชีวิตของเราถ้าเราทำตรงนี้ได้ผลก็เท่ากับเรายกระดับคุณภาพชีวิตของเราและของชาวนาในหมู่บ้านเราไปพร้อมกัน พอยเข้ามาร่วมโครงการก็ได้มารอเรียนรู้ พนวบวนทบทวนที่เราทำอยู่ในชุมชนก็ไม่แทกด่างกันมากนัก แต่สิ่งที่แทกด่างคือเราต้องมีกระบวนการการคิด ต้องรู้จักฟังให้มาก ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น การสังเกต การจดบันทึก เอามาศึกษา เปรียบเทียบ สรุป อย่างได้ความรู้เรื่องอะไรก็ต้องหา เช่นอย่างรู้ว่า มีชาวบ้านที่เราระยะห่างปูยินให้อีกกี่คน เราถ้าออกแบบสำรวจข้อมูล ไปเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ ทำให้รู้วิธีทำแบบสอบถามแบบง่ายๆ ตีก่าวเรียกเขามาประชุมเขาก็นั่งฟังเสร็จเขาถักกลับบ้านไป ไม่มีอะไรคืนหน้า แต่ถ้าเราถักกลุ่มเป้าหมาย เราก็หาวิธีเข้าถึงเข้าได้ ไม่สะเปะสะปะ ประสบการณ์ที่ได้จากโครงการคิดว่า nave นำไปใช้กับเรื่องอื่นๆ ได้ ...ถ้าลงมือทำ ก็ทำได้ แต่ถ้าให้มาเขียนเป็นตัวหนังสือนี่เขียนไม่ออก...”

5. นางแสงมณฑุ ทิพย์สังวาลย์

“ ...ได้เรียนรู้การทํานายชีวิตเป็นระบบมากขึ้น เมื่อก่อนก็ทํานายชีวิteinสัจจะออมทรัพย์เงินแม่บ้าน ทําทักษะบบทบาทแต่ไม่เคยประเมินผลการทำงานของตัวเอง ไม่รู้ว่าทําผิดหรือถูก เอาเป็นว่าไม่มีคร่ำหนนิหรือนิหนาเป็นใช่ได้ ทักษะครั้งมีปัญหา แต่ไม่มีครามาบอกว่าผ่านจะ ทําอย่างนั้น น่าจะทําอย่างนี้ พอประชุมมอบหมายเสร็จเชาก็ไม่มาติดตามดูแล ปล่อยให้เราทําเอง เราเกิดไม่เคยวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของเราเอง พอมาร่วมโครงการก็เข้าใจชัดเลยว่าการมีส่วนร่วมไม่ใช่แค่เรียกช้าบ้านมาประชุมแจ้งให้ทราบและ ปฏิบัติตามเท่านั้น เพราะถ้าทําอย่างนั้นแล้วถ้าเชาไม่เห็นด้วยหรือเชาไม่ได้ประโยชน์เชาก็ไม่ทํา ไม่เอาร่วม ตอนนี้เข้าใจแล้วว่าทําไม สามารถเข้าไม่ลงหุ้นมาก เพราะเชาไม่มั่นใจว่าผลการดำเนินการจะมีกำไรดี หรือทำไปต่อตอด รอดฝั่ง เพราะเชา ใชปุยเคมีซึ่งสํะดวกและเห็นผลแน่นอนกว่า แต่ที่เชาสมัครเป็นสมาชิก เพราะ กลัวเสียสิทธิถ้าผิดอกถุ่มทำไปแล้วมีผลกำไรดี ก็จะได้มีส่วนในการปันผลด้วย...สิ่งที่ภูมิใจอึก อย่างคือ จะเป็นคนที่เก็บเอกสาร รายละเอียดต่างๆ เวลาจัดเวทีวิจัย จะจดทุกอย่าง พอมีปัญหา ทุกคนก็จะรู้ว่าต้องถูกทําตามที่เรา และสิ่งที่เราจะด้วยความสามารถเราเก็บอกได้ถูกต้อง และเข้าใจเรื่องนั้นได้ดีขึ้นอีก ... ”

6. นายรุ่งฤทธิ์ ใจงาม

“...ผู้ช่วยสูงอำนวย เป็นฝ่ายผลิต ตอนแรกกลุ่มไปรับงานวิจัยมากกิ่ไม่อยากเข้าร่วม เพราะคิดว่าตัวเองไม่มีความรู้เรื่องวิจัยเลย เคยแต่เข้าอบรมห้องติดอาสา อบรมเล็กๆน้อยๆ ในหมู่บ้าน ในอำเภอเด่นชัย ไม่เคยเป็นวิทยากรพูดให้คนฟังมากๆ เป็นแค่แนะนำและแจกสารพด. ให้เกษตรกรในหมู่บ้านเท่านั้น แต่ลุงอำนวยบอกว่า เราทำเป็นกลุ่ม เรียนรู้ไปด้วยกัน และผูกกันเป็นคนทำปุย และก็ใช้ปุยกับลุง อยู่แล้ว ก็พอยรู้เรื่องปุยอยู่บ้าง เรื่องความคิดเห็น พอทำได้ แต่การเขียนทำไม่เป็น เช้ากับอกว่าจะมีนักศึกษามาช่วย ผูกก็เลยยอม เมื่อเข้ามาร่วมกิจกรรม

โครงการก็ได้เรียนรู้เรื่องกระบวนการวิจัยบ้าง ไม่มาก ก็สรุปเอาเองว่า การวิจัยแบบชาวบ้านก็คือ การหาทางแก้ปัญหาที่มันมีแบบแผน มีแนวทางที่คล้ายๆกัน เช่น ถ้าต้องการแก้ปัญหาหรือพัฒนาเรื่องที่มันสำคัญและจำเป็นกับชีวิตของเรารือชุมชนของเรา ต้องหาความรู้จากหลาย ๆ ที่หลาย ๆ ทาง ก่อน และต้องทำการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่าย แต่การที่จะให้คนเข้าถูกชื่นมาสอนหรือให้การสนับสนุนอย่างโดยย่างหนีทันทีนั้นเป็นเรื่องยาก ต้องทำให้เข้าเห็นความสำคัญ และความจำเป็นร่วมกัน ต้องทำให้เข้าเห็นก่อนเป็นตัวอย่าง หรือเห็นความตั้งใจจริงของเราก่อน เมื่อเขามีความเชื่อมั่นแล้วก็พร้อมที่จะทำตาม อย่างที่อาจารย์เขานอกจาก คนเรารู้ได้ อิทธิพลของ “ลัทธิอาอย่าง” เพราะเป็นการเรียนทางลัด แม้แต่เราเองก็ต้องเรียนลัดเพื่อรามัน ประยุกต์เวลา แรงงาน และต้นทุน คือ ถ้าอยากทำอะไรที่ไม่เคยทำก็ต้องไปศึกษา หาความรู้ ดูงาน แล้วมาลองปฏิบัติ จะได้ผลตึกว่าสู่มีสู่มห้าม ต้องมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ...”

7. นางกันยา คำมา

“ สิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการวิจัย คือทำให้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับองค์กร พอช. ซึ่งมีการทำงานเหมือนการวิจัยชุมชน ทำได้ดีชื่น มีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น และการเป็นวิทยากรกระบวนการ และในขณะเดียวกันก็ได้นำความรู้จากเวที พอช. ทั้ง ในอำเภอเด่นชัย ในตำบลไทรย้อย มาใช้ในโครงการ ตอนนี้ได้เรียนต่อระดับอนุปริญญาจบ และเข้าเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้เฉลิมพระเกียรติ พรร...”

8. นางสาวนิธิณฐ์ ชัยวิรัช (ผอ. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเด่นชัย)

“...มีโอกาสร่วมกิจกรรมน้อย เนื่องจากภาระงานมาก แต่ก็ติดตามความเคลื่อนไหว ของคณะทำงานตลอด เมื่อมีโอกาสก็จะช่วยเป็นวิทยากรกระบวนการ โดยเฉพาะเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนเพื่อเป็นภาระงานที่ กศน. ต้องทำร่วมกับชุมชนอยู่แล้ว ได้ช่วยในเรื่อง กระบวนการคิดวิเคราะห์ การสรุปประเด็น จากการทำงานที่ผ่านมาต้องช่วยว่า คณะทำงานมีศักยภาพสูงทุกคน สุ่มอำนวย รุ่งฤทธิ์ และ พองจันทร์ ก็ได้เชิญไปเป็นวิทยากรของ กศน. ด้วย ทุกคนรู้หน้าที่และทำงานเป็นทีมดีมาก ตอนนี้เชื่อว่าคณะทำงาน และคนในชุมชน ต่างก็เข้าใจบทบาทการมีส่วนร่วมของตัวเองมากขึ้น การบริหารจัดการกลุ่มมีการพัฒนาเช่น ...”

4. ข้อเสนอแนะ

4.1 ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยและงานพัฒนา

1) งานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพรร. ควรนำนักศึกษามาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อศึกษาต่อยอดการทำเป็นโครงการในรายวิชาตามหลักสูตร เช่น การพัฒนาหัวตกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของชุมชนให้มีความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้ใช้ หรือการพัฒนากระบวนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงที่สอดคล้องและปลอดภัยต่อสุขภาพ

2) ความมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ครูที่ปรึกษา และนักศึกษา รายวิชาโครงการเพื่อให้นักศึกษาได้เห็นปัญหาที่แท้จริงของชุมชนที่ตรงกับความต้องการทำวิจัย และพัฒนาของนักศึกษา

4.2 ข้อเสนอแนะต่อชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่

1) การสนับสนุนกลุ่มอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความมีการติดตามประเมินผลและการช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อมีปัญหา

2) ฝ่ายบริหารและตัวแทนองค์กรชุมชนที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการอำนวยการ โดยตำแหน่ง ควรบูรณาการนโยบายและแผนงาน โครงการของชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ เช่น การจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มอาชีพ การสร้างเครือข่ายอาชีพ สร้าง Supply chain ตลอดจนสร้างฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพในชุมชน เป็นต้น

บรรณานุกรม

กิติชัย รัตนะ. การติดตามประเมินผล: การพัฒนาศักยภาพบุคลากร. เอกสารประกอบการอบรมปฎิบัติการ, 2552.

กองทุนสนับสนุนการวิจัย, สำนักงาน. การศึกษาภัยวิถีชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

ธงชัย สันติวงศ์, องค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพาณิช, 2543.

ธนวัฒน์ ชัยัน และ เดชา วัฒนชัยยิ่งเจริญ. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำชลประทานภูเขา ของประชาชนผู้ใช้น้ำและร้องขอการใช้น้ำจากระบบที่บ้าน ร่องค่อง ตําบลสละพู อําเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. (บทคัดย่อ), 2546.

บุญทัน ดอกไธสง, การจัดองค์การ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2537.

ไฟบูลย์ ช่างเรียน, วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2532.

วิรัช วิรัชโนภาณ, การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548.

สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพาณิช, 2523.

สมศักดิ์ สายธรรม. ผลของการความเชื่อมชั้นปั้นน้ำชีวภาพจากเศษผักต่อผลผลิตและคุณภาพผลผลิตผักคน้ำและถั่วฝักขาว. รายงานผลการวิจัย, 2546.

อนันต์ เกตุวงศ์, การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

อภิชัย พันธุ์เสน. เศรษฐกิจพอเพียง: กิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพุทธธรรม. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ, 2550.

เอกชัย โอลเจริญ. ต้นแบบระบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม จังหวัด ราชบุรี. รายงานผลการวิจัย, 2548.

ภาคผนวก ก
ตัวอย่างเครื่องมือวิจัย

บันทึกสรุปผลการศึกษาสภาพกลุ่มปัจย์อินทรีย์คุณภาพสูงตำบลไทรย้อย

การบริหารจัดการโรงงานปัจย์อัดเม็ด

1. แหล่งวัตถุคิน

วัตถุคินที่มีในตำบลไทรย้อย

- มูลสัตว์
- เปลือกถัว
- แกลง
- ชังข้าวโพดฯลฯ

2. การจัดการผลิตปัจย์

- เริ่มหมักเดือนธันวาคม ถึง เมษายน

2.1 สูตรปัจย์หมัก มูลสัตว์ 1 ตัน ญี่รี่ 5 กก. หินฟอสฟेस 25 กก.

ปัจย์หมักเศษพืชที่ย่อยสลายแล้ว 115 กก.

2.1 สูตรปัจย์อัดเม็ด

สูตร 1 เร่งตัน

- ปัจย์หมักปัน = 70 กก.
- ญี่รี่ = 10 กก.
- ปัจย์เคมีสูตร $16-20-0 = 5$ กก.
- ปัจย์เคมีสูตร $15-15-15 = 5$ กก.
- ตินเนีย = 10 กก.

สูตร 1 เร่งดอก

- ปัจย์หมักปัน = 70 กก.
- ญี่รี่ = 5 กก.
- ปัจย์เคมีสูตร $16-20-0 = 5$ กก.
- ปัจย์เคมีสูตร $15-15-15 = 10$ กก.
- ตินเนีย = 10 กก.

3. แหล่งวัสดุที่ไม่มีในพื้นที่

1. หินฟอสฟेस

2. มาปุย(ปัจย์เคมี)

3. งบประมาณ จากการระดมทุน และทุนของคณะกรรมการดำเนินงาน

ได้รับการสนับสนุนบางส่วนจาก

- พอช.
- โรงงานปัจย์จาก วว.
- วัสดุอุปกรณ์ ที่ตินจากอบต. และอตีตกำนันสีดา เรือนคำ
- พาหนะในการขนส่งวัตถุคิน จากคณะกรรมการกลุ่ม

แบบสำรวจ

การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อประกอบการทำวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกร ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดเชียงใหม่”

ข้อมูลทั่วไป

เพศ ชาย หญิง

อายุ ปี วุฒิการศึกษา

อาชีพหลัก อาชีพเสริม

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ย

1. ท่านมีที่ดิน ไร (พื้นที่เข้าทำกิน ไร)

2. ท่านเลี้ยงโค ตัว กระเบื้อง ตัว

สุกร ตัว เปิด-ໄก ตัว

3. ท่านจัดการกับมูลสัตว์อย่างไร ทิ้ง ให้เพื่อนบ้าน จ้างน้ำย่อย ใส่ให้พืช โดยตรง

4. สภาพที่ดินของท่านเป็นดินชนิดใด เห็นยา ร่วน ทราย อื่นๆ

5. วัสดุที่สามารถใช้ทำเป็นปุ๋ยได้ มี ไม่มี

ถ้ามี ได้แก่ (ตอบไม่มากกว่า 1 ข้อ) มูลโค กระเบื้อง มูลสุกร

มูลสัตว์ปีก อื่นๆ

6. ปัจจุบันท่านใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือไม่ ใช้ ไม่ใช้

ถ้าใช้ แหล่งปุ๋ยมาจาก ผลิตเอง ธรรมชาติ

ซื้อ อื่นๆ

ใช้ในอัตรา กิโลกรัม/ไร่

7. ท่านทราบหรือไม่ว่าโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ตั้งอยู่ที่บ้านปากปาน ทราบ ไม่ทราบ

ข้อเสนอแนะ

อาจารย์สมศักดิ์ สายตรง
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย “การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่” คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการศึกษาสภาพศักยภาพและภูมิปัญญาของชุมชนตำบลไทรย้อย เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย คำอนุญาตของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้าพเจ้าได้อ่านคำตามเพื่อสัมภาษณ์โดยละเอียดแล้วและยินดีให้ข้อมูล ตามที่สอบถาม
ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อค่าตอบ

- ผู้ที่มาตั้งรกรากที่บ้านไทรย้อยมาจากไหน? ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหน(ปัจจุบันอยู่ที่ไหน)
- วัดประจำหมู่บ้าน วัดแรกคือวัดใด ปัจจุบันอยู่ที่ใด
- เดิมตำบลไทรย้อยมีกี่หมู่บ้าน ปัจจุบันมีกี่หมู่บ้าน
- แหล่งน้ำสำคัญของตำบลไทรย้อยมีกี่แห่ง อะไรบ้าง
- ป่าไม้ในตำบลไทรย้อยมีกี่แห่ง อยู่ทางทิศไหนของหมู่บ้าน
- ทุ่งนา อยู่ทางทิศไหนของหมู่บ้าน/ตำบล
- พื้นที่เพาะปลูกในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันหรือไม่ เพาะเหตุใด
- สวนสักปลูกในตำบลไทรย้อยมีกี่แห่ง เริ่มปลูกตั้งแต่เมื่อไร
- ปัจจุบันอาชีพที่ทำรายได้ให้กับชุมชนมีอาชีพอะไรบ้าง
- ใครเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญหรือภูมิปัญญาของอาชีพนั้นๆ
- สภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงจากในอดีตหรือไม่ เพาะเหตุใด
- ท่านคิดว่าปัจจุบันตำบลไทรย้อยมีปัญหาใหญ่ๆ ในเรื่องใดบ้าง

คำรับรองของผู้สัมภาษณ์

ข้าพเจ้าได้อ่านทบทวนคำตอบที่บันทึกได้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟังโดยละเอียดและตรงตามข้อมูลที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวทุกประการ

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้สัมภาษณ์

แบบสอบถาม

โครงการวิจัย “การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของกลุ่มเกษตรกร
ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่”

ข้อมูลทั่วไป

เพศ ชาย หญิง
อาชีพหลัก..... อาชีพเสริม.....

สถานภาพ เกษตรกร ผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน
 องค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย ตำแหน่ง.....
 ตัวแทนชุมชน กลุ่มอาชีพ(ระบุ).....
 เป็นสมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย
 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยในนาข้าว(ตอบได้มากกว่า 1 ช่อง)

ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง
 ทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ทำปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงใช้เอง
 ซื้อปุ๋ยเคมี และทำปุ๋ยอินทรีย์ ซื้อหังปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และปุ๋ยเคมี

แหล่งที่หานซื้อปุ๋ย

อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดอุตรดิตถ์
 กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ต.ไทรย้อย ที่อื่น(โปรดระบุ).....
 ตนทุนค่าปุ๋ยในนาข้าวของท่านในฤดูเพาะปลูกปี 2552 เคลื่ยไ้่ละ..... บาท
 ผลผลิตต่อไร่ในปีที่ผ่านมาคิดเป็นเงินเฉลี่ยไ้่ละ..... บาท

ความเห็นเกี่ยวกับโครงการสร้างการบริหารจัดการกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย

เท็นด้วยอย่างยิ่ง เท็นด้วยมาก เท็นด้วยปานกลาง
 ไม่ค่อยเท็นด้วย ไม่เท็นด้วยอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

ท่านเห็นว่าควรปรับปรุง หรือเพิ่มจำนวนคณะกรรมการแต่ละชุดหรือไม่

 ท่านคิดว่าบทบาทของคณะกรรมการแต่ละชุดเหมาะสม ครอบคลุมแล้วหรือไม่

 ท่านคิดว่าสมาชิกควรมีส่วนร่วมในการผลิตและส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ อย่างไรบ้าง

 ข้อเสนอแนะอื่น

**ภาคผนวก ช
ภาพกิจกรรม**

ภาพกิจกรรม

กิจกรรม สร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กิจกรรม ศึกษาสภาพศักยภาพ ภูมิปัญญาภูมิป่าอินทรีย์

กิจกรรม วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนและวางแผนการจัดการร่วมกับชุมชน ครุและนักศึกษา

กิจกรรม วางแผนพัฒนาชุมชนแบบการจัดการการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

กิจกรรม ประชุมสรุปผลการทดลองปรับวิธีการผลิต และโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม

กิจกรรม อบรมการทำปุ๋ยหมักไม่กลับกอง

กิจกรรม เรียนรู้วิธีการทำแบบสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ

กิจกรรม อบรมการท้าบัญชีและปรับปรุงระบบบัญชีและเอกสารกลุ่ม

กิจกรรม คืนข้อมูลให้ชุมชน

ภาคผนวก ค
ประวัติคณะวิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

นายสมศักดิ์ สายตรง

12 กันยายน 2504 - 29 ธันวาคม 2552

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 211 หมู่ 5 ตำบลบ้านแหล่ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
 ตำแหน่ง ศรุ ศศ. 3 (อาจารย์ 3 ระดับ 8 เดิม) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่
 ประวัติการศึกษา วท.บ. (เกษตรศาสตร์) สาขาปฐพีศาสตร์และอนุรักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 วท.ม. (เกษตรศาสตร์) สาขาปฐพีศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลงานวิจัย

- การศึกษาผลกระทบของระดับความเข้มข้นปุ๋ยปลาต่อผลผลิตและคุณภาพผลิตบริโภคคลีและปวยเหลืองในดินร่วนปนทราย
- การศึกษาเปรียบเทียบชนิดปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงกับปุ๋ยเคมีต่อปริมาณและคุณภาพผลผลิตพืชผักตระกูลกะหล่ำและตระกูลมะเขือ
- ผลกระทบของปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงจากวัสดุเหลือทิ้ง นูสตัวร์ และเลือดลัวร์ ต่อผลผลิตและคุณภาพผลผลิตพืชผักเศรษฐกิจบางชนิดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
- การเปรียบเทียบชนิดของปุ๋ยน้ำอินทรีย์คุณภาพสูงที่มีผลต่อผลผลิตและคุณภาพผลผลิตของ บริโภคคลีพันธุ์อุกฤษ (ร่วมกับนักศึกษาชั้น ปวส. เกษตรศาสตร์)
- โครงการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีพัฒนาป่า(อยู่ในระหว่างดำเนินการ)

ประวัติคณะวิจัย

นายกฤชญา อารีประเสริฐสุข หัวหน้าโครงการ

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 739 หมู่ที่ 6 ตำบลเหมืองหม้อ อ.เมือง จ.แพร่
 การศึกษา วทบ. ส่งเสริมการเกษตร
 ตำแหน่ง ครุ ศศ. 2 วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่
 ผลงานวิจัย หัวหน้างานหลักสูตรพิเศษ และ งานอาชีวศึกษาเพื่อการพัฒนาชีวภาพ
 ผลงานวิจัย การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากการผลิตเห็ดฟาง
 โดยความร่วมมือของ วชท. แพร่กับกลุ่มเห็ดฟางบ้านธรรมเมือง ต. ช่องแฉ
 อ.เมือง จ. แพร่
 ผลงานอื่น - การพัฒนาอาชีพแบบบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน
 - โครงการศูนย์ช้อมสร้างเพื่อชุมชน

นางฟองจันทร์ คำแปงใจ หัวหน้าโครงการ

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 34 หมู่ 1 ตำบลไทรย้อย อ.เด่นชัย จ.แพร่
 โทรศัพท์ 0857180267
 การศึกษา ม.6
 ตำแหน่ง ประธานกลุ่มเกษตรกรผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ตำบลไทรย้อย
 ผลงานวิจัย -
 ผลงานอื่น โครงการปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ

นางสาวนิฐิณัฐ ชัยวิรัตน์ คณะวิจัย

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 182 หมู่ที่ 5 ตำบลสนถาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
 โทรศัพท์ 0817241956
 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาอกโรงเรียนอำเภอเด่นชัย
 การศึกษา คบ. บรรณรักษศาสตร์ วิทยาลัยครุอุตสาหกรรม
 กศ.ม. การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง

นายอันวย ปานปาก

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 138 หมู่ 7 ตำบลไทรย้อย อ.เด่นชัย จ.แพร่
 โทรศัพท์ 086 0446145
 ตำแหน่ง รองประธานกลุ่มเกษตรกรผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ตำบลไทรย้อย
 การศึกษา ม.ศ. ๙

นางแสลงมณฑุ ทิพย์สังวาส์

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 45/1 หมู่ 1 ตำบลไทรย้อย อ.เด่นชัย จ.แพร่
 โทรศัพท์ 0838279090
 ตำแหน่ง กรรมการและเลขานุการกลุ่มเกษตรกรผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ตำบลไทรย้อย
 การศึกษา ม.ศ. 3

นางวิໄล คำเกตุ

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 60 ม.6 ต.ไทรย้อย อ.เด่นชัย จ.แพร่
 โทรศัพท์ 0871865836
 ตำแหน่ง เทศบาลชุมชน กลุ่มเกษตรกรผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ตำบลไทรย้อย
 การศึกษา ม.6

นางหลัน อันันต์ประดิษฐ์

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 8/7 ม.1 ต.ไทรย้อย
 โทรศัพท์ 081 4681322
 ตำแหน่ง กรรมการผู้จัดและบัญชีสินค้า กลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย
 การศึกษา ม.6

นายรุ่งฤทธิ์ ใจงาม

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 30 ม.6 ต.ไทรย้อย
 โทรศัพท์ 0897016659
 ตำแหน่ง กรรมการผู้จัดกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย
 การศึกษา ม.6

นางกันยา คำมา

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 216 ม.1 ต.ไทรย้อย
 โทรศัพท์ 0861164964
 ตำแหน่ง กรรมการดำเนินกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ตำบลไทรย้อย
 การศึกษา ปวส. (กำลังศึกษาต่อปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้เฉลิมพระเกียรติ แพร่)